

System a evoluce vyšších rostlin

Krytosemenné: úvod

Petr Bureš

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Magnoliophyta (krytosemenné)

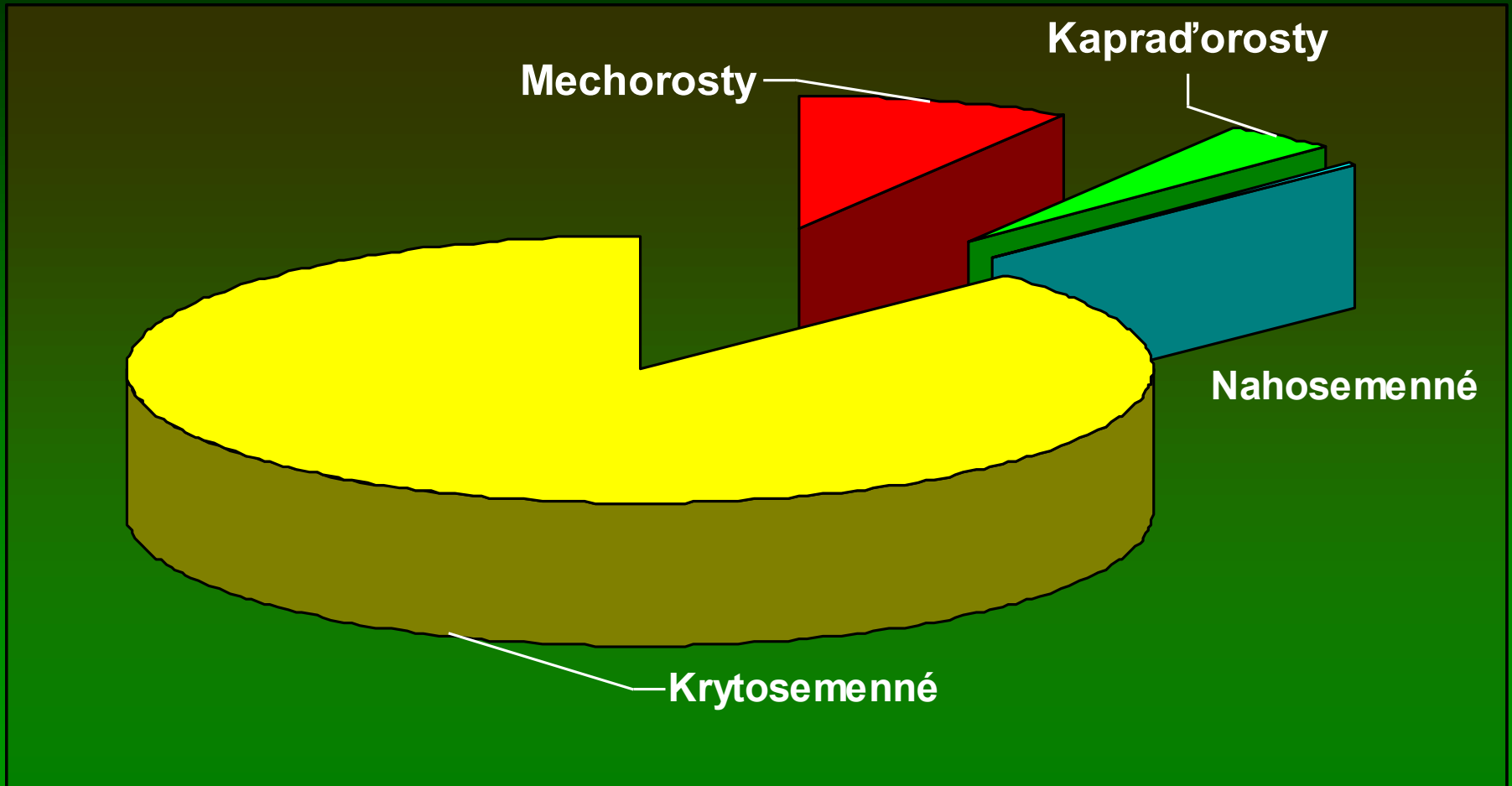

Fylogeneticky nejvíce odvozená a druhově dnes naprosto dominantní příbuzenská skupina vyšších rostlin

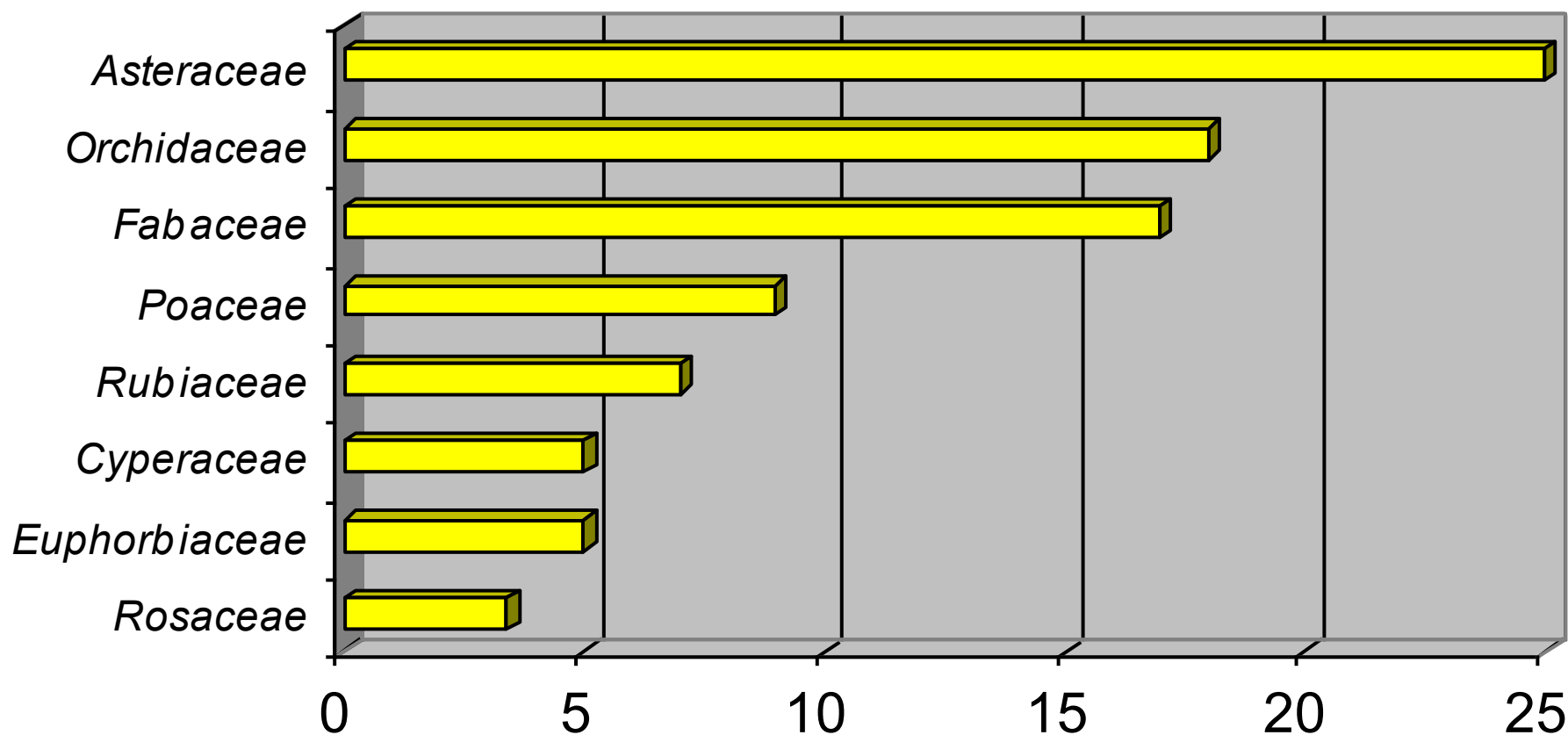
Habitus: byliny i dřeviny rozmanitého vzhledu a různých ekologických nároků

Srovnání počtu druhů krytosemenných s ostatními skupinami vyšších rostlin: mechorosty - 25 000, kaprad'orosty 10 000, nahosemenné 800, krytosemenné 250 000

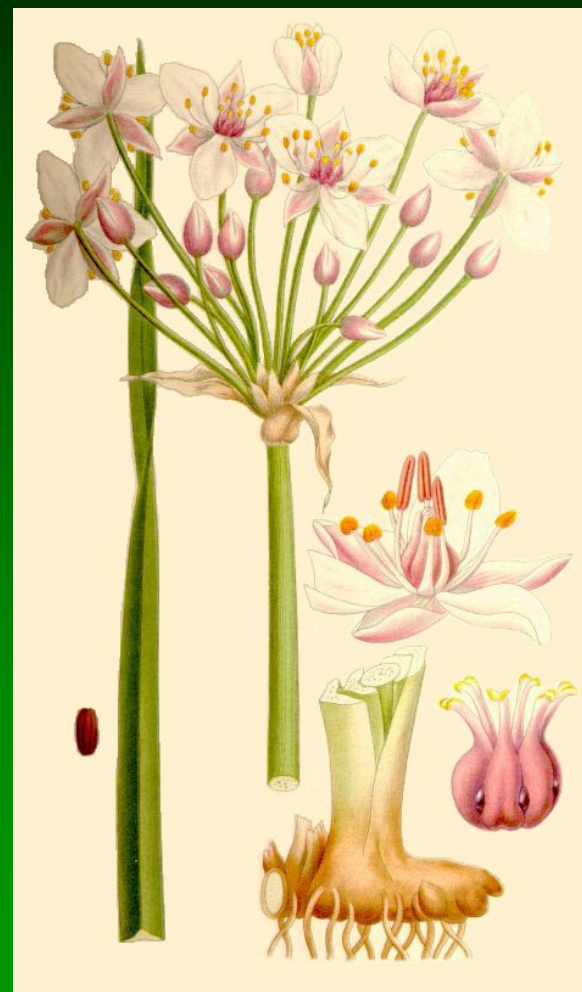

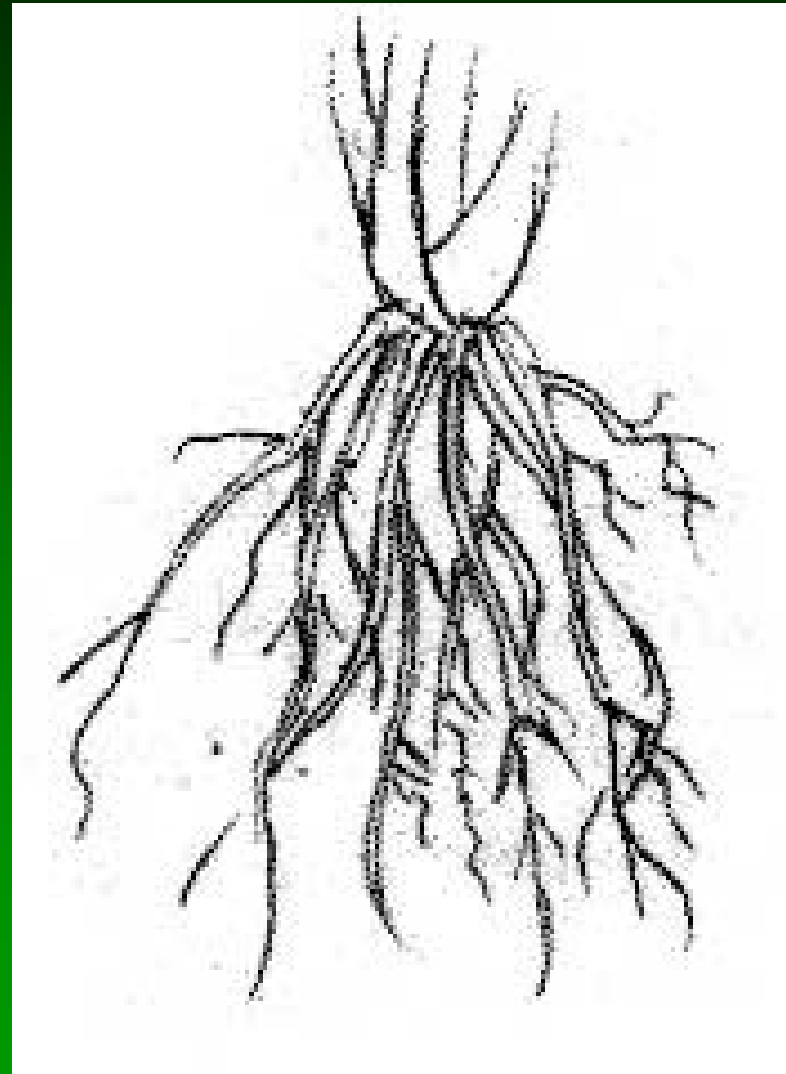
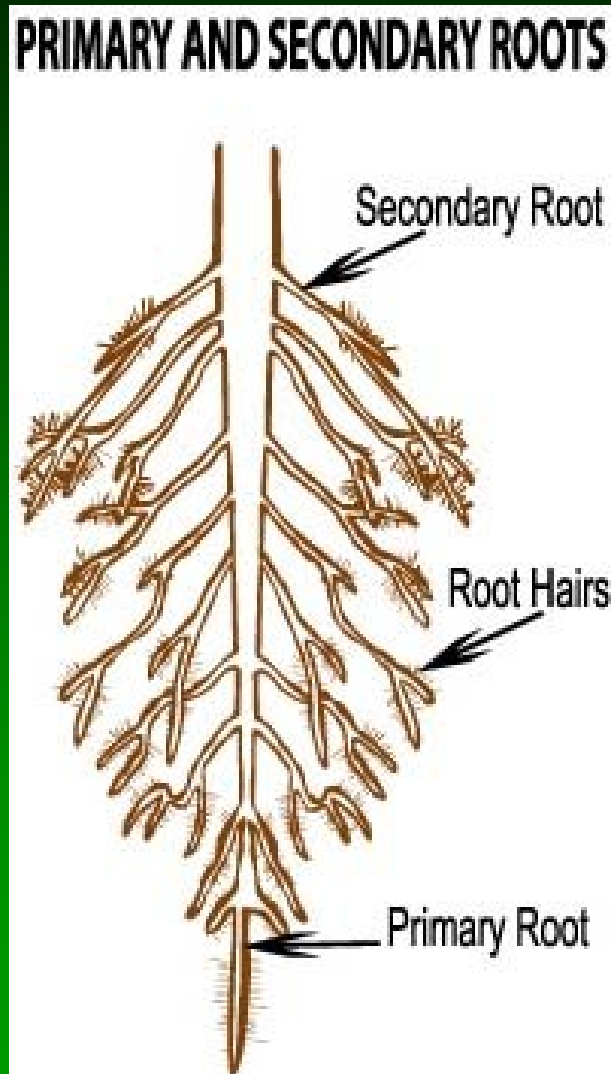
Osm druhově nejbohatších čeledí krytosemenných. Celá jedna desetina druhového bohatství krytosemenných pak připadá na jedinou čeleď - *Asteraceae*.

Opačným extrémem jsou čeledi zahrnující pouze jeden jediný druh - např. *Hippuridaceae*, *Butomaceae*

Hlavní (primární) kořen vytrvává nebo zaniká
= allorhizie nebo homorhizie

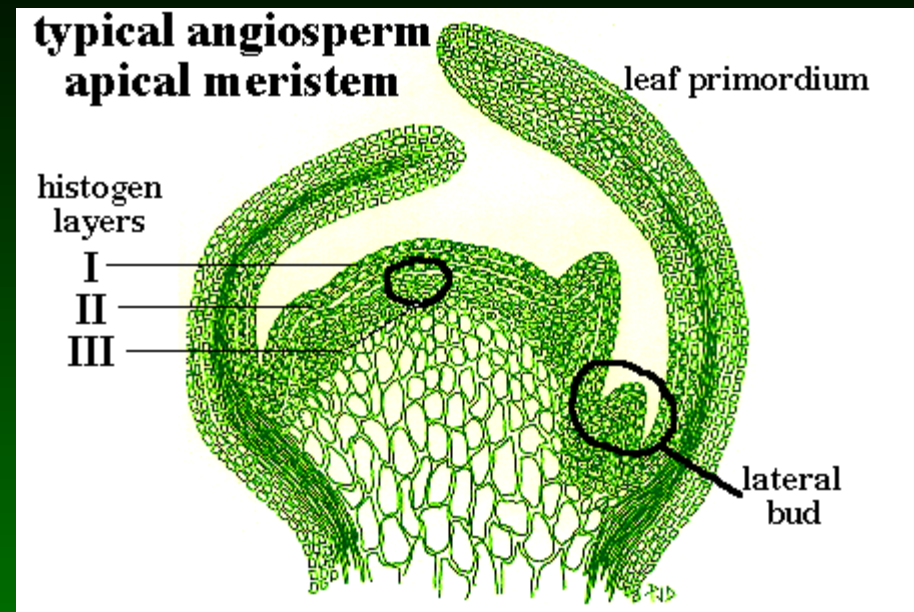
Apikální meristém

- mnohobuněčný
vícevrstevný

- diferencovaný na

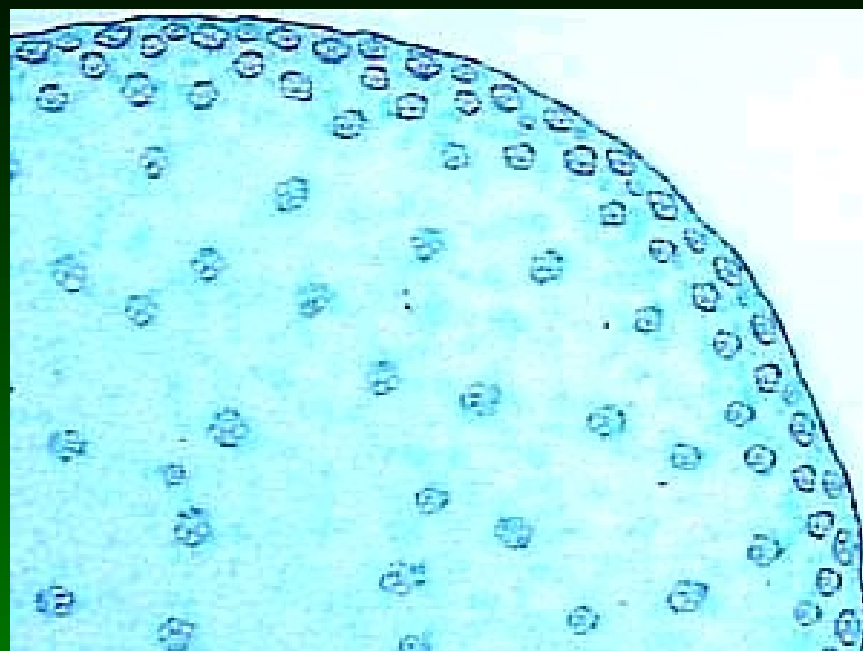
(i) jedno- až
vícevrstevnou tuniku
dělicí buňky ve směru
kolmém na povrch

(ii) korpus dělicím buňky
rovnoběžně s povrchem

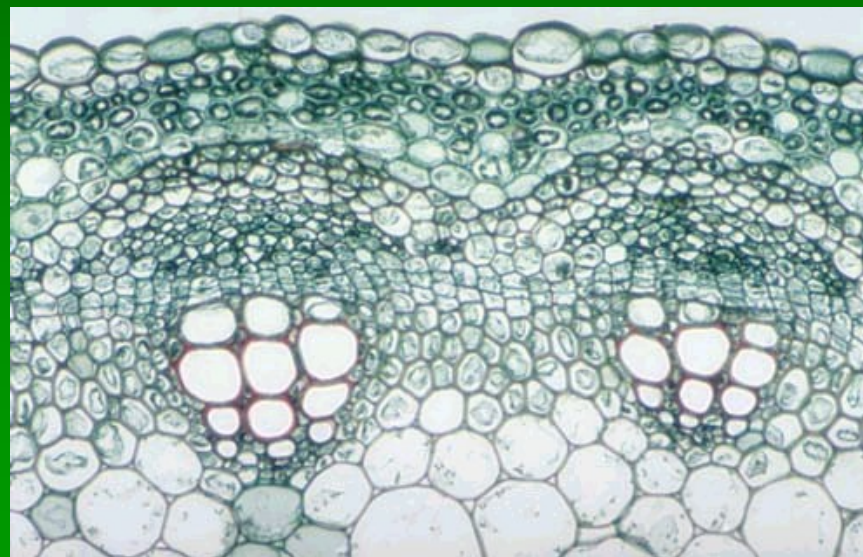
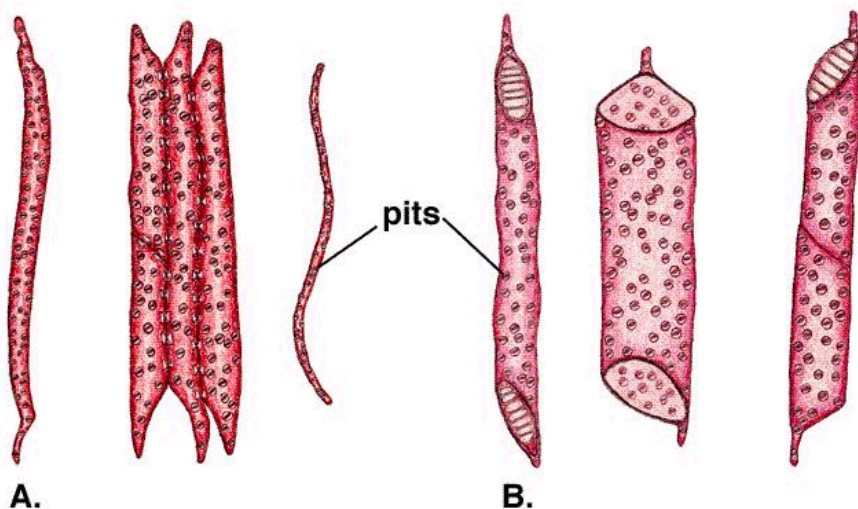

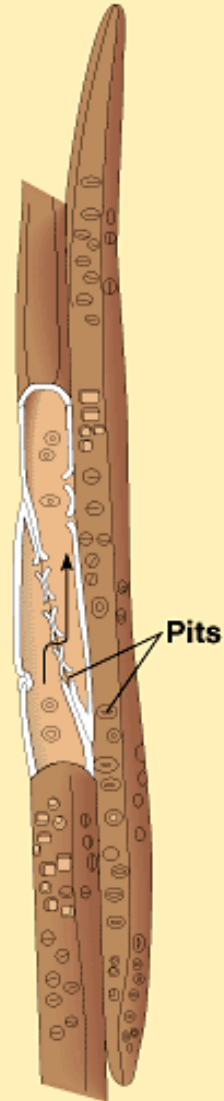
Stonek - druhotně tloustne
nebo netloustne; cévní svazky
eustélické nebo ataktostélické
xylém heteroxylární (s trache-
idami i trachejemi); pouze u
primitivních typů homoxylární
(jen s tracheidami)

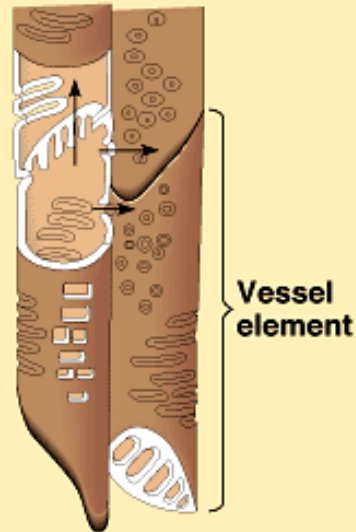
Kingeley R. Stern, Botany Visual Resource Library © 1997 The McGraw-Hill Companies, Inc. All rights reserved.

Water-conducting Cells of Xylem

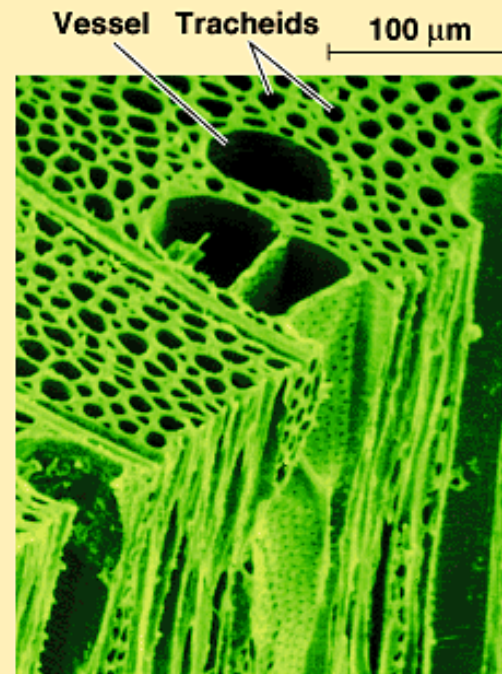

(a) Tracheids

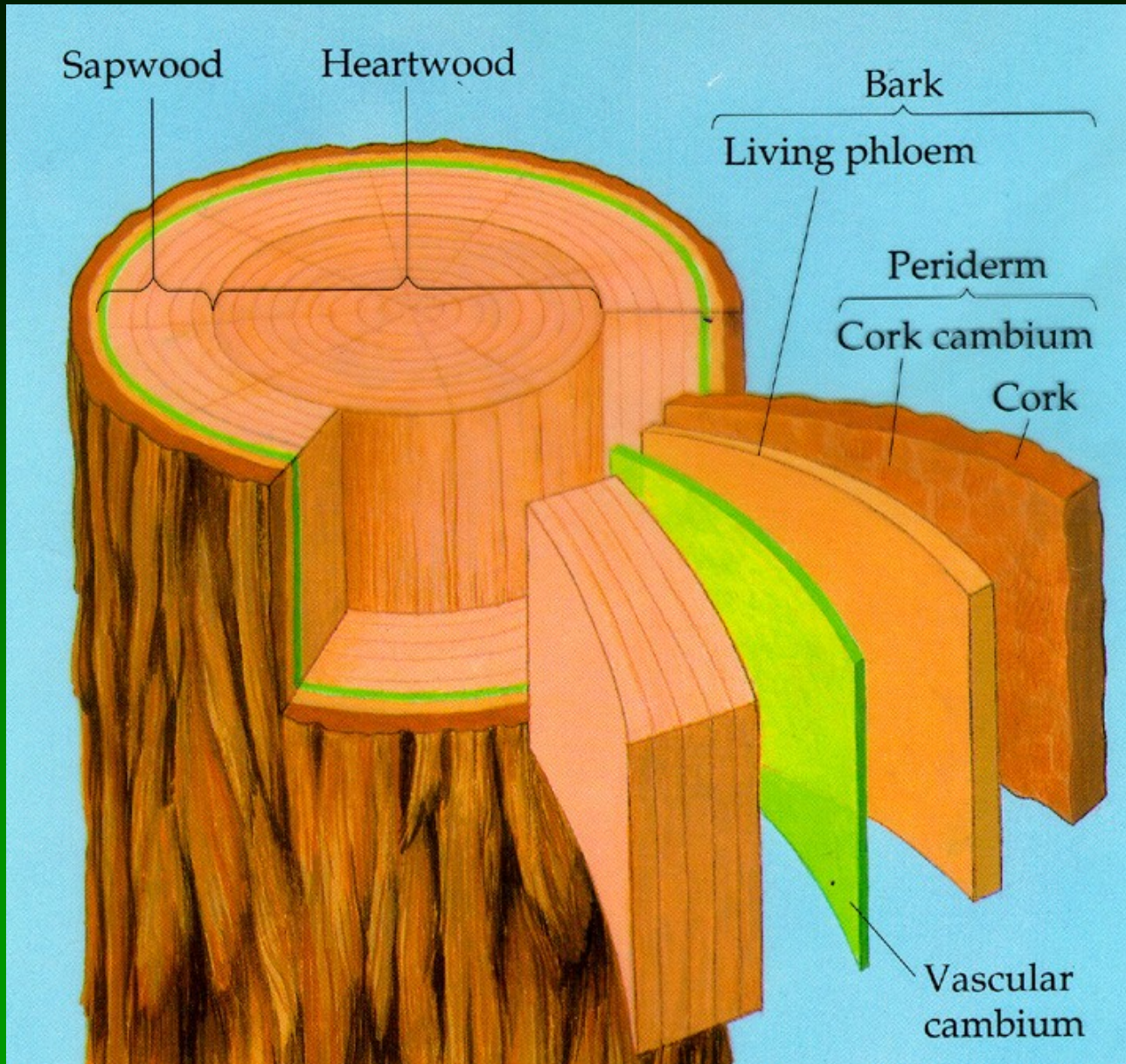
(b) Vessel elements with partially perforated end walls

(c) Tracheids and vessels (colorized SEM)

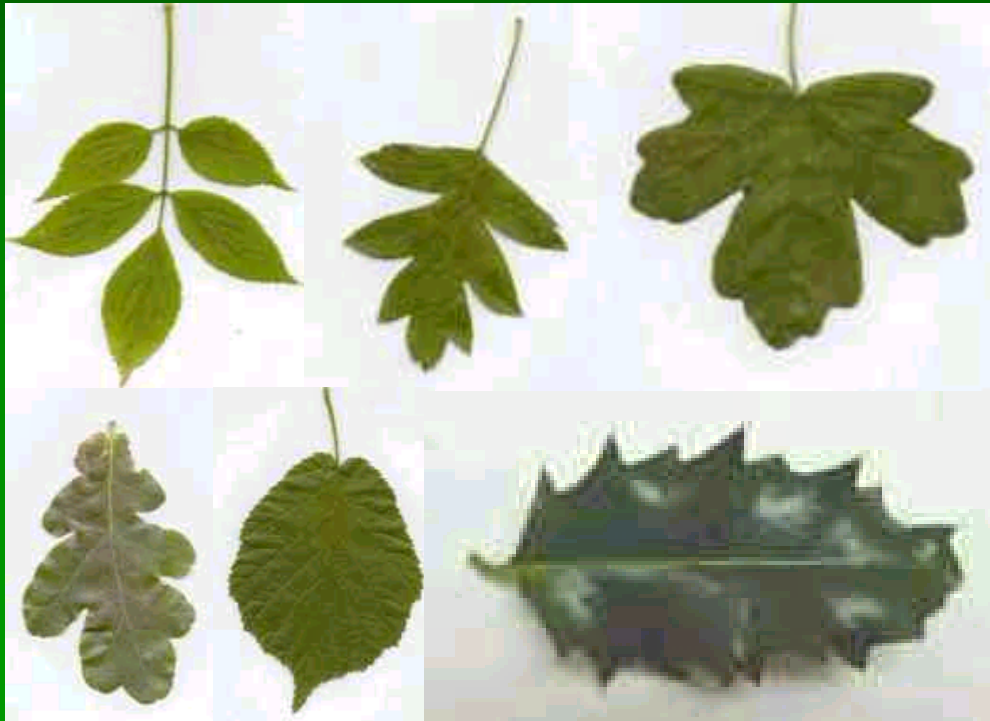
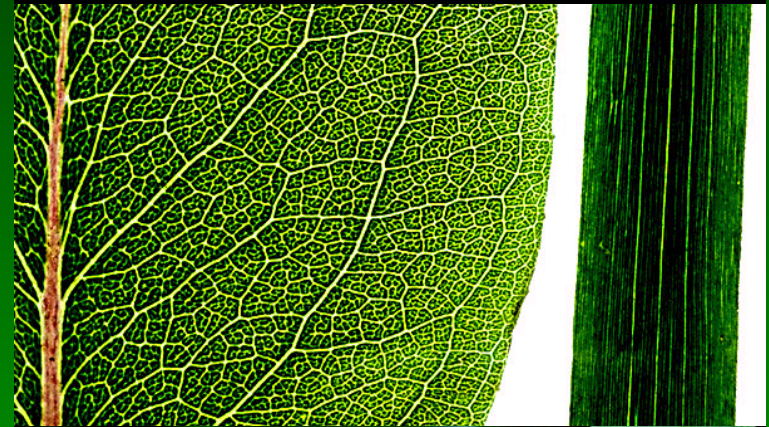

U sekundárně tloustnoucích má kmen na průřezu letokruhy

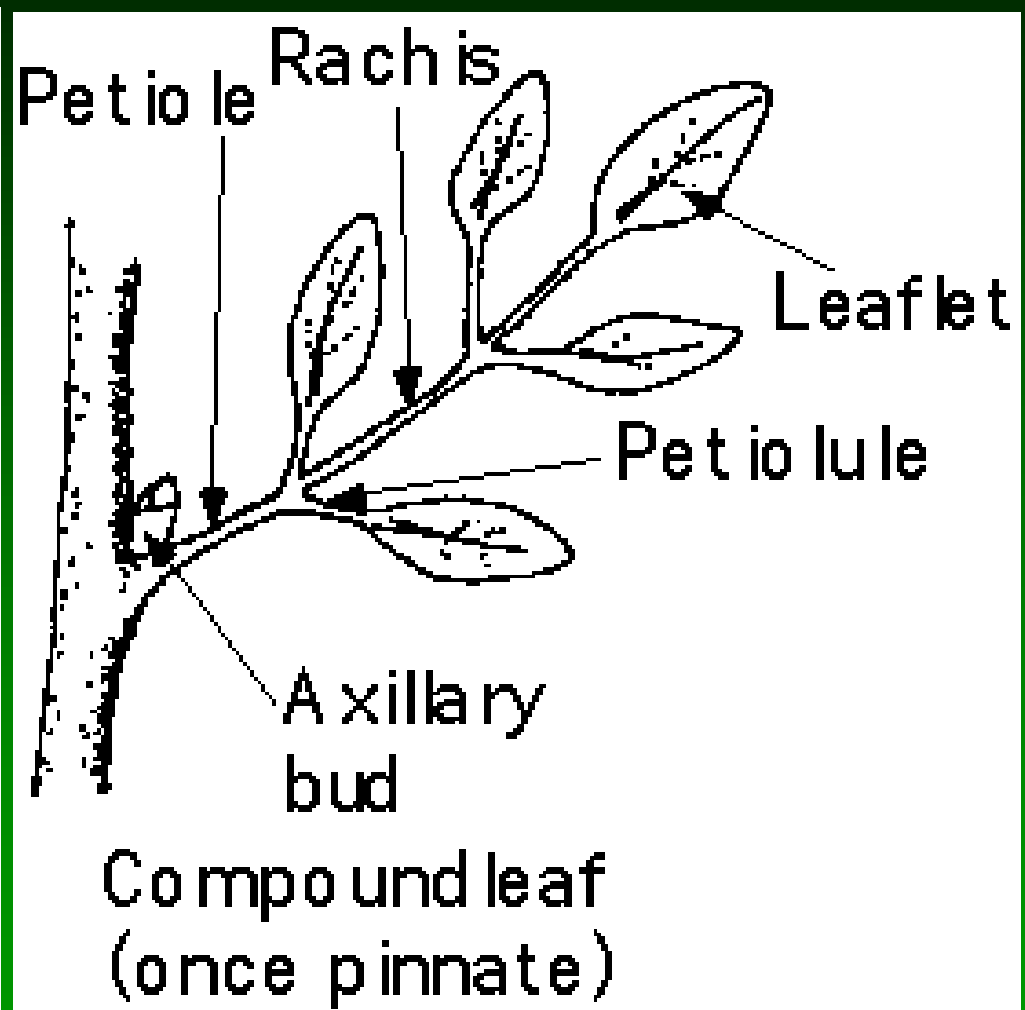
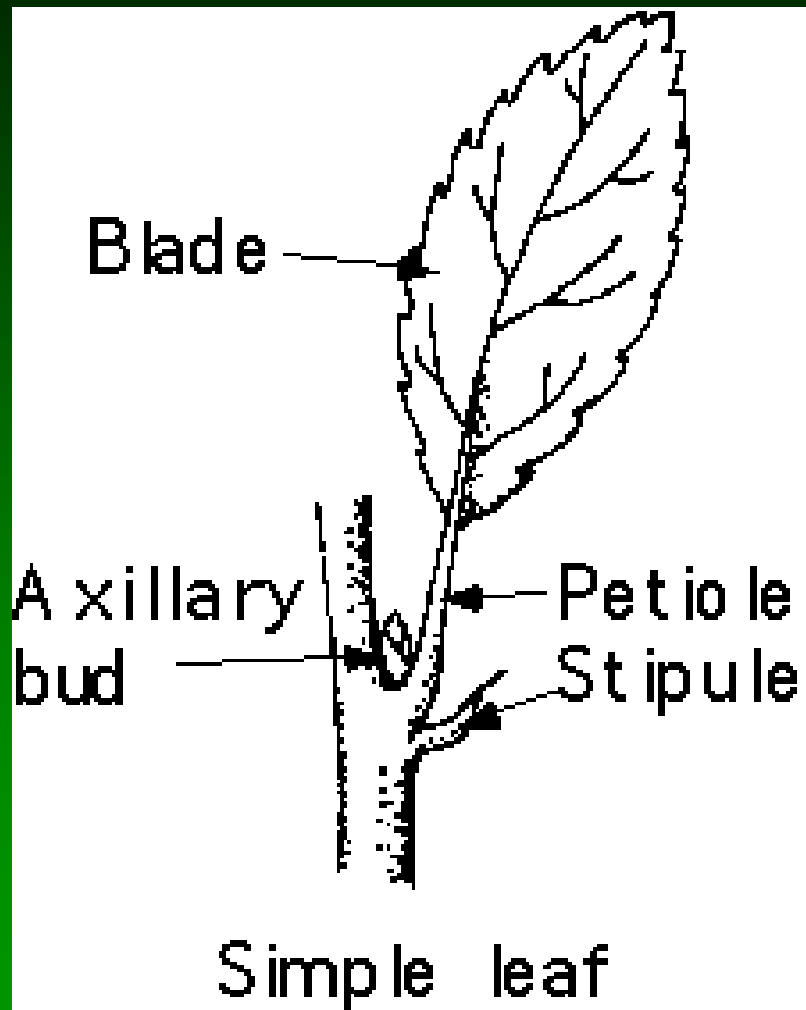

Listy megafylní, převážně
lupenité
velmi rozmanitého charakteru
malé i velké
opadavé i vytrvalé
žilnatina dlanitá, zpeřená nebo
rovnoběžná

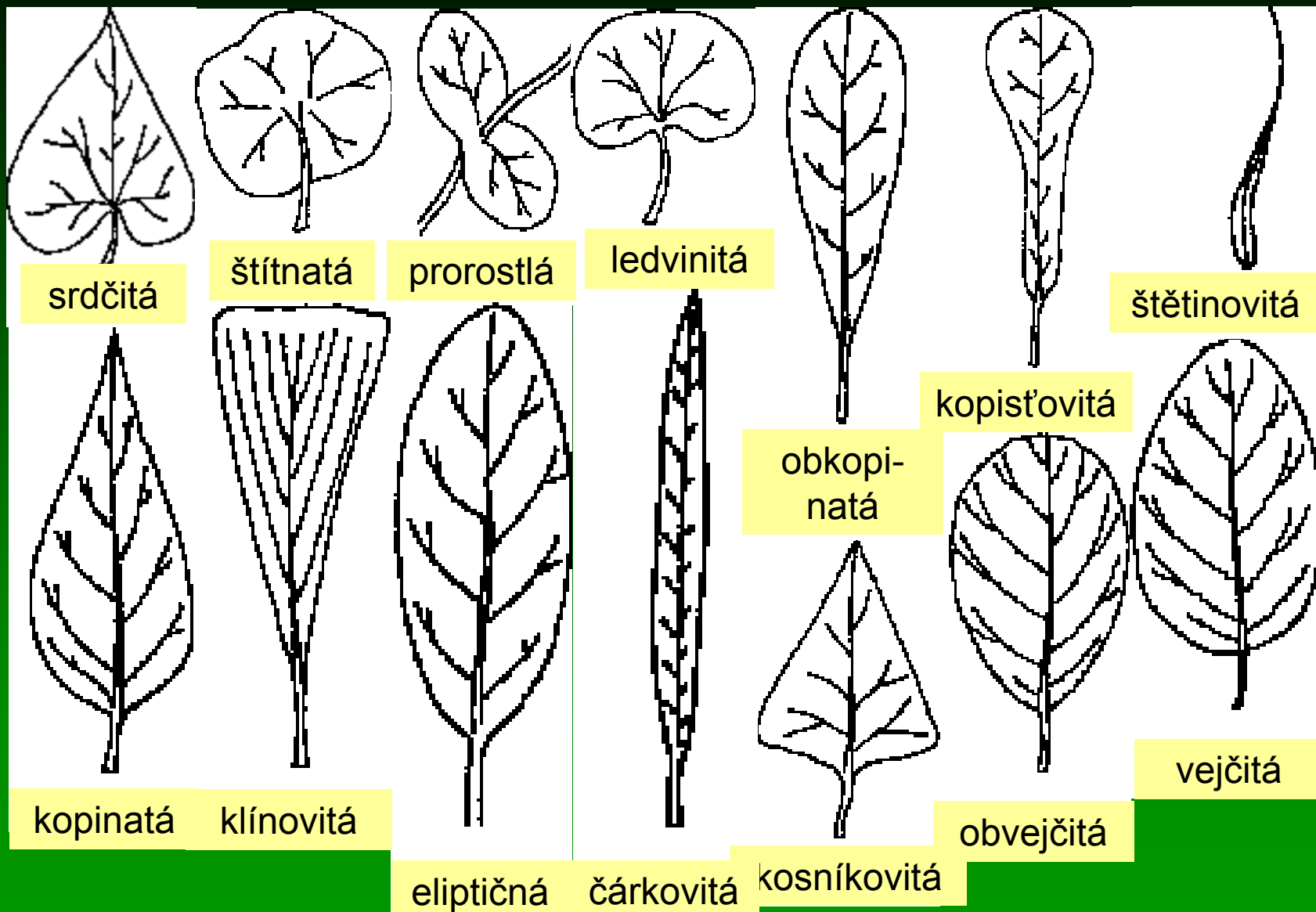

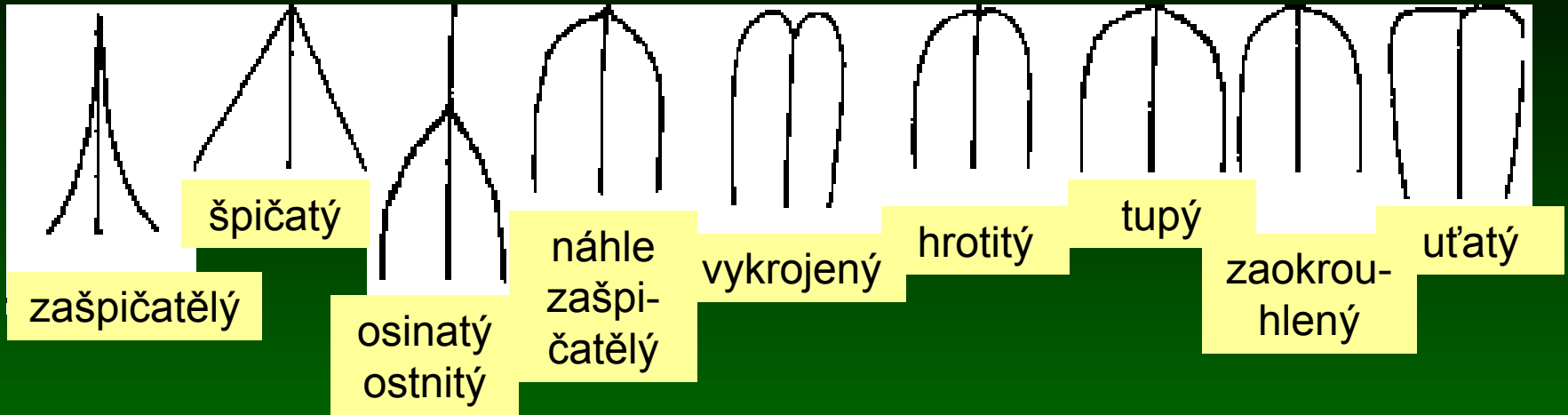
Listy jednoduché nebo složené (z lístků)

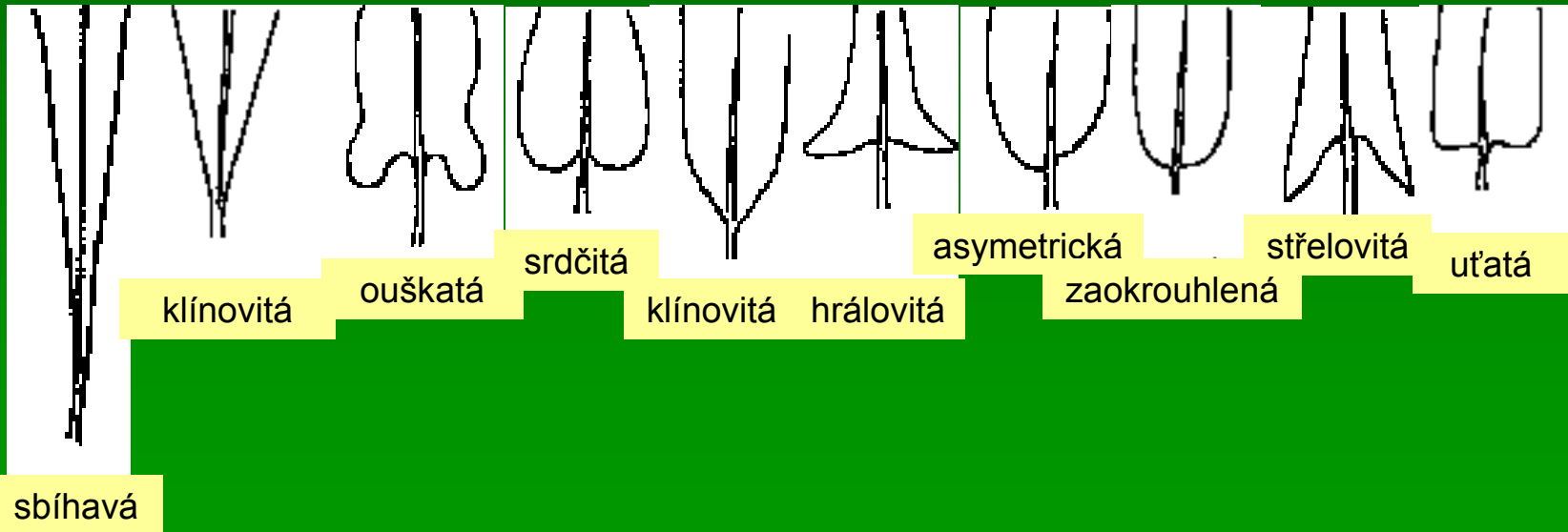
Nejčastější tvary listové čepěle

Tvary vrcholu listové čepele

Tvary báze listové čepele

Listy podle
charakteru okraje

celokrajný

chobotnatý

vykrajovaný

dvojitě zubatý

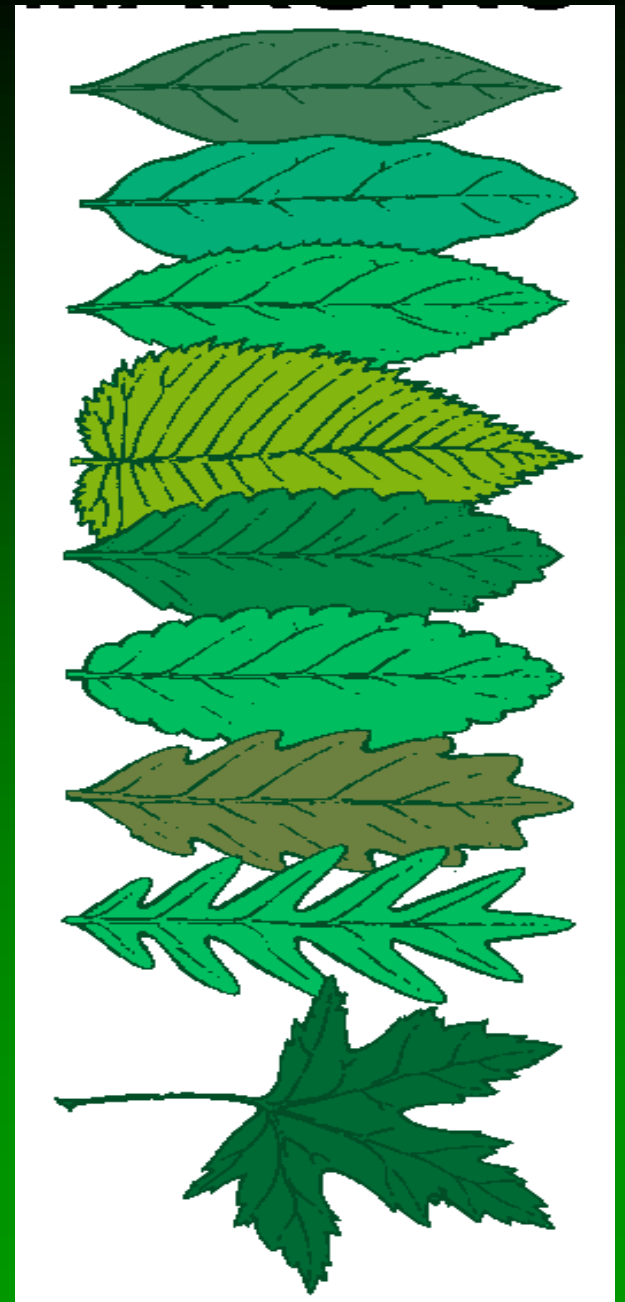
vroubkovaný

zubatý

peřenolaločný

peřenosečný

dlanitosečný

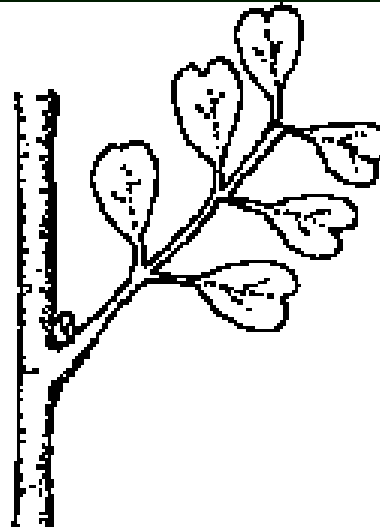

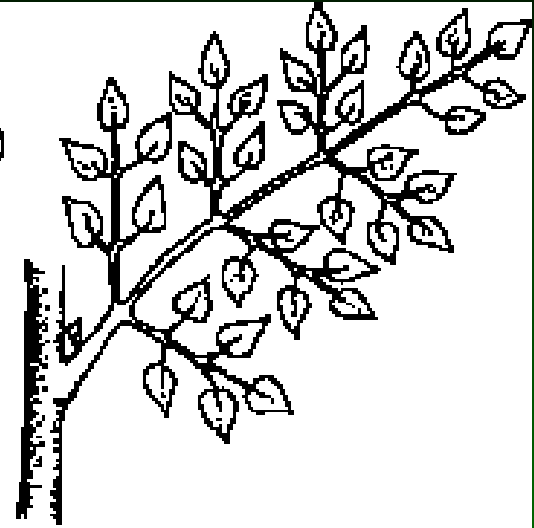
Typy složených listů

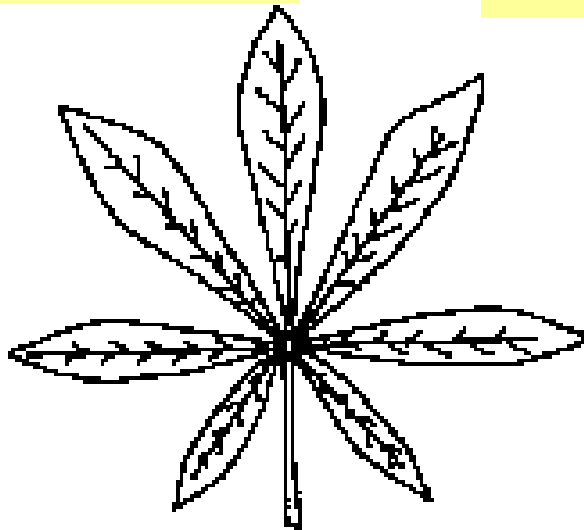
lichozpeřený

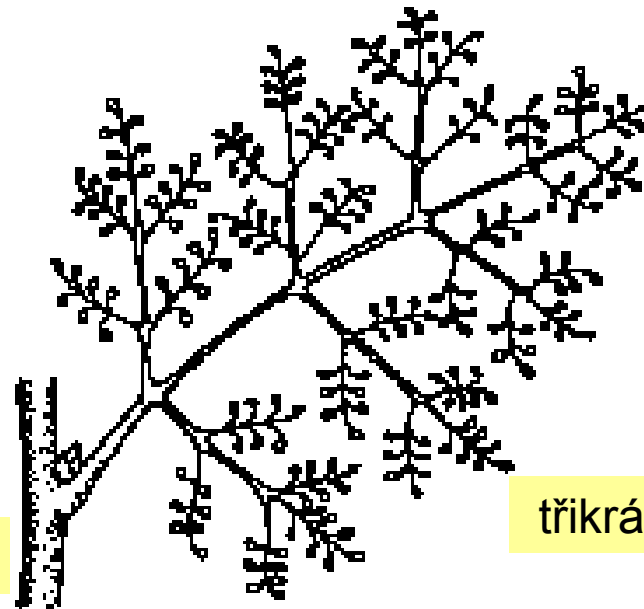
suzozpeřený

dvakrát zpeřený

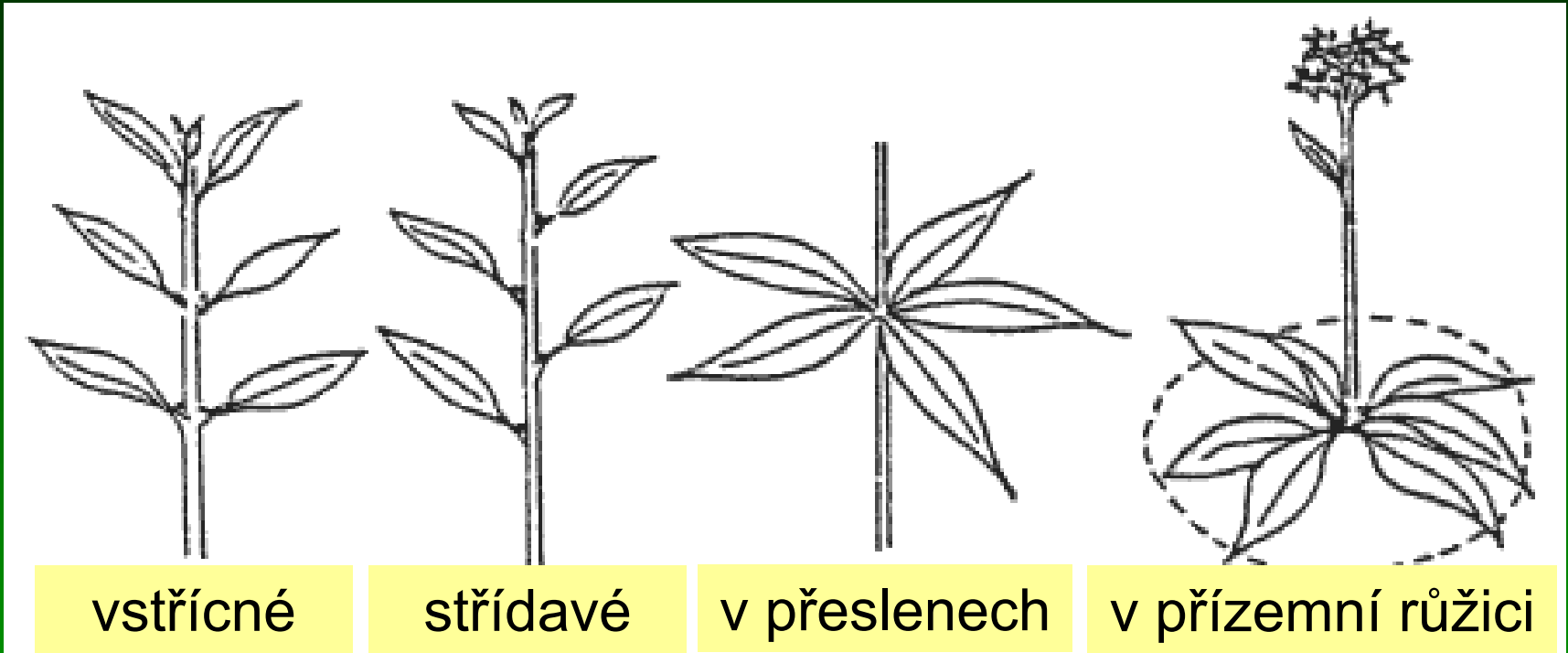

dlanitě složený (sedmičetný)

tříkrát zpeřený

Postavení listů na stonku může být:

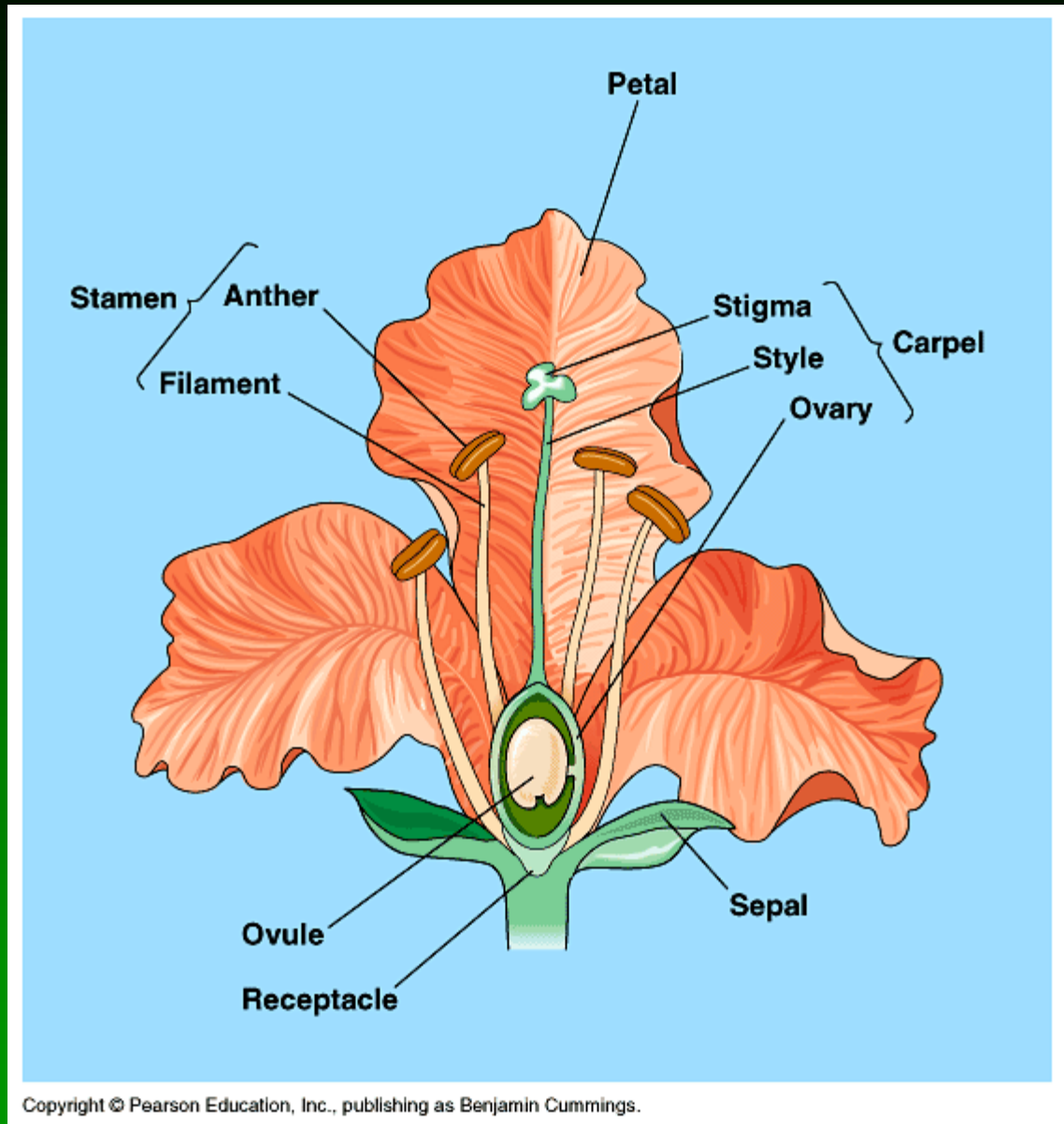

Květ

pravý květ tj. komplex metamorfovaných listů složený z na krátké ose uspořádaných

- květních obalů,
- tyčinek
(mikrosporofylů)
- plodolistů
(megasporofylů)

Tyto části jsou pak v různých ustálených či neustálených počtech

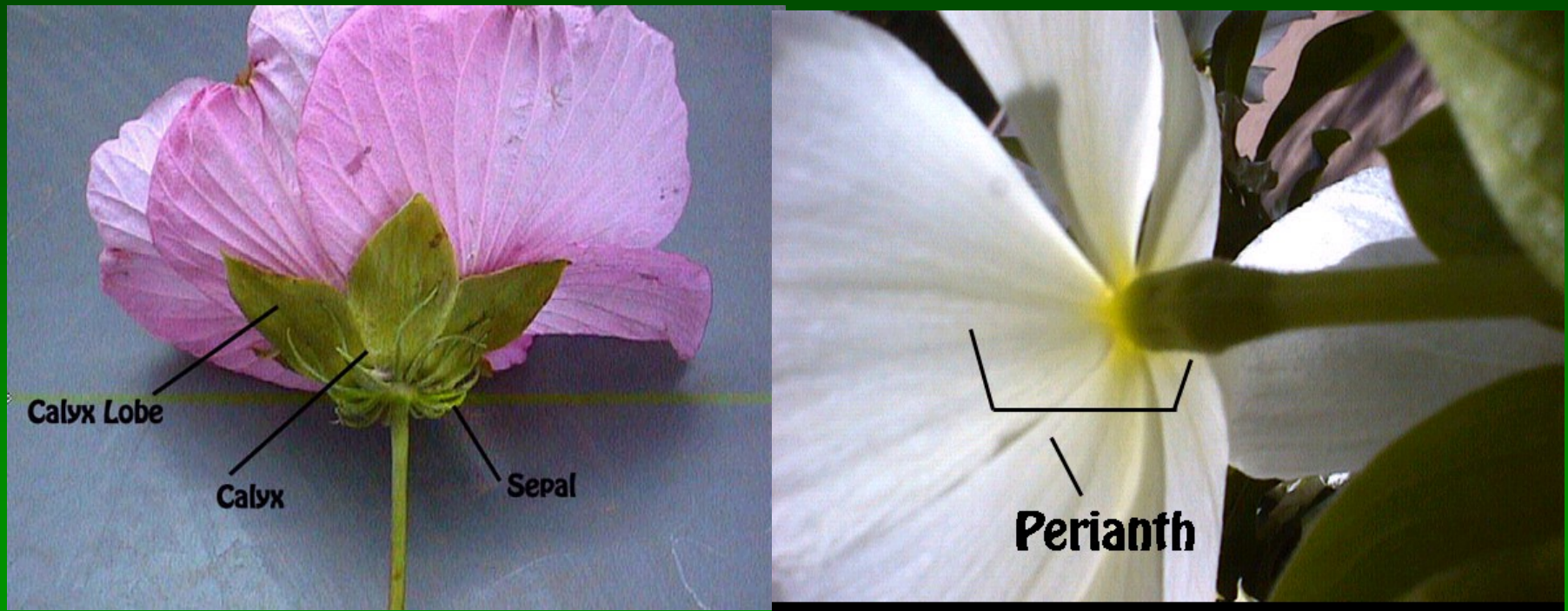

Podle počtu rovin souměrnosti rozlišujeme květy na **zygomorfní** - s jednou rovinou souměrnosti a **aktinomorfní** - s více než jednou rovinou souměrnosti

Květní obaly (perianth) jsou buď rozlišené na **kalich** a **korunu** (květy heterochlamydeické), nebo jsou tvořené nerozlišeným okvětím (květy homochlamydeické)

Volné lístky korunní (**petaly**) tvoří
květy **choripetalní**,

volné lístky kališní
(**sepaly**) tvoří
květy **chorisepalní**,

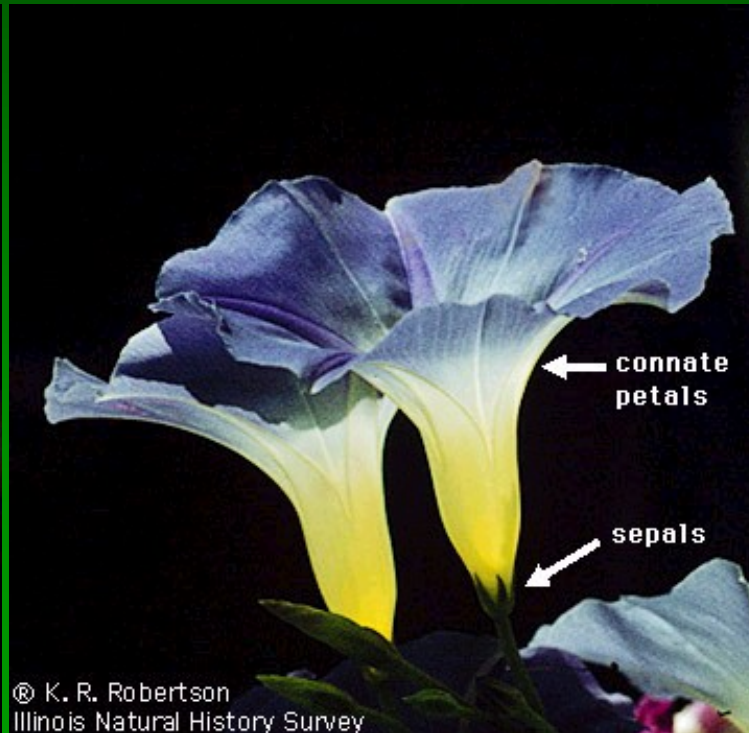

volné lístky okvětí (**tepaly**) tvoří
květy **choritepalní**

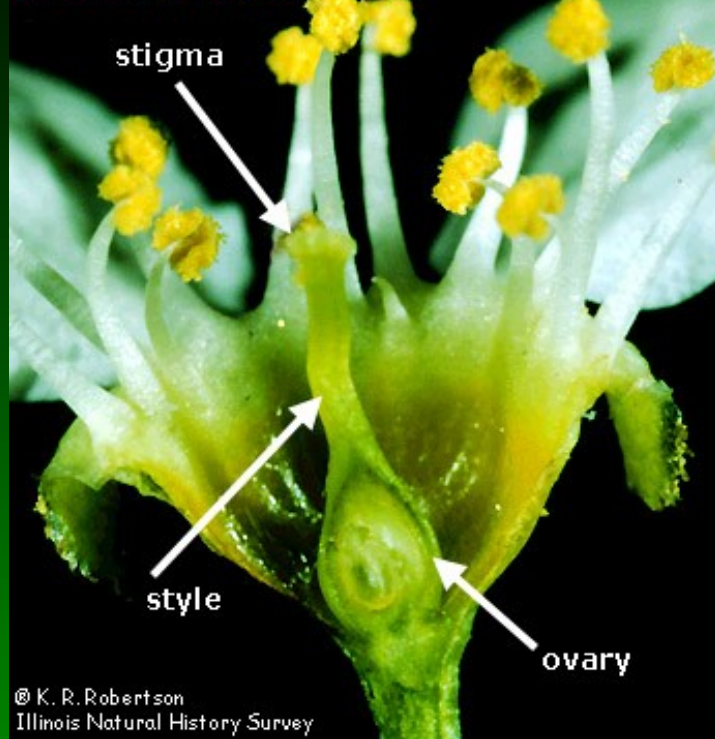

Lístky kališní (**sepaly**) mohou srůst = **květy synsepalní**,
lístky korunní (**petaly**) mohou srůst = **květy sympetalní**,
lístky okvětí (**tepaly**) mohou srůst = **květy syntepalní**

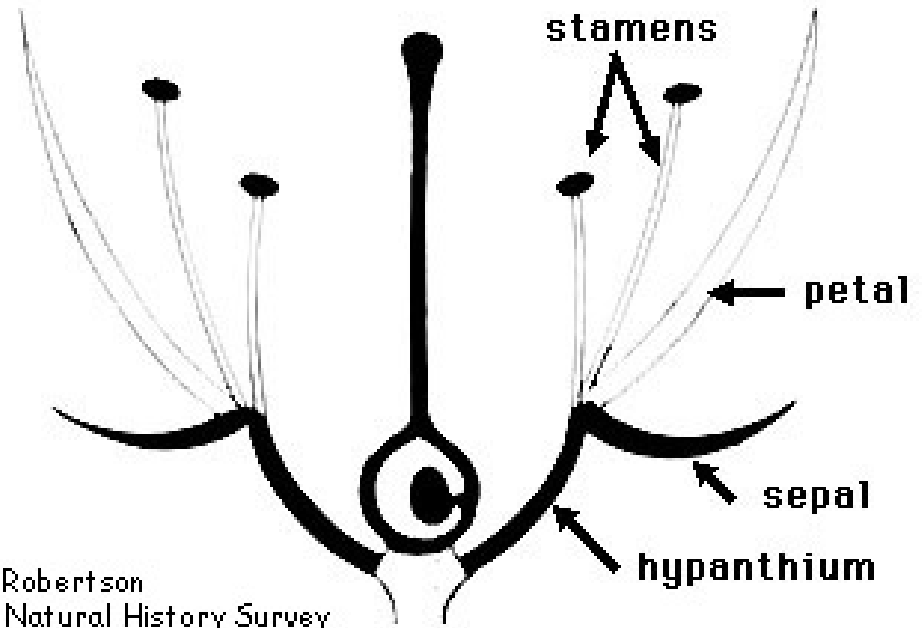
Srostlé části kalicha, koruny nebo okvětí se nazývají kališní,
korunní nebo okvětní **trubka**, volné části se nazývají kališní,
korunní nebo okvětní **cípy**

Monocarpous gynoecium

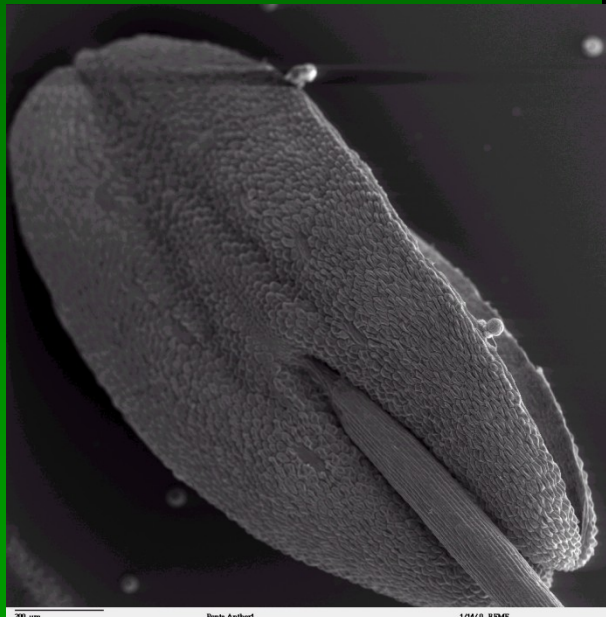
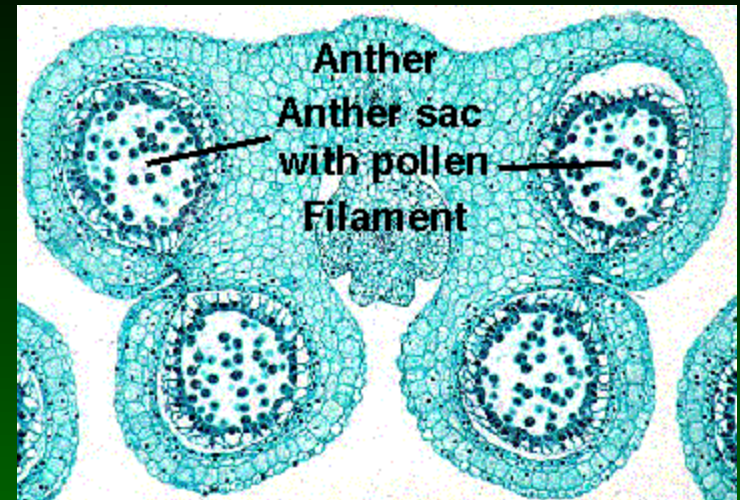

Někdy srůstají bazální části kalicha, koruny a tyčinek v hypanthium (= receptaculum)

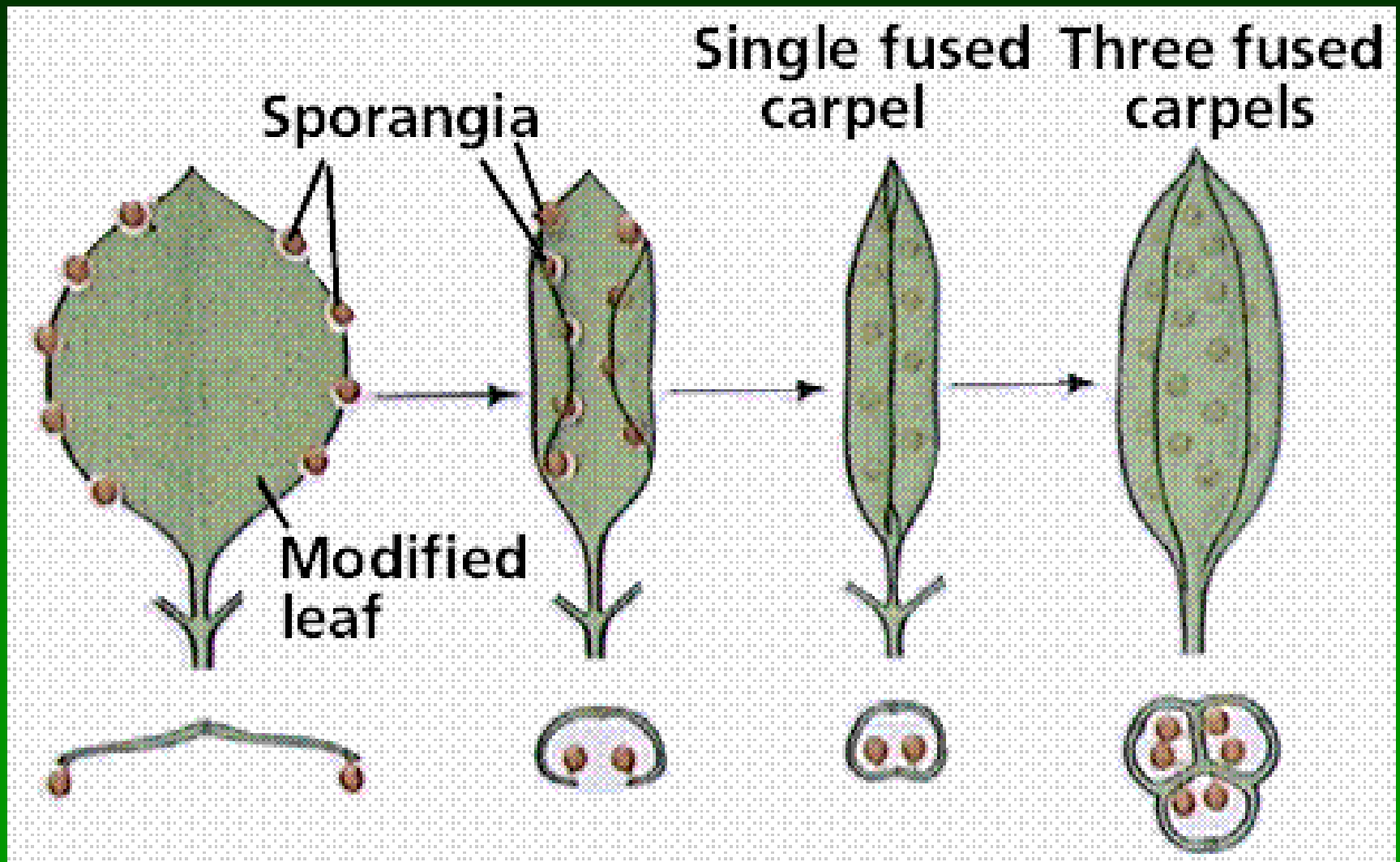
Tyčinky sestávají z nitky (filamentum), spojidla (connectivum) a obvykle 2 mikrosynangií (prašné váčky, též prašníky, anthera)

Někdy jsou mezi tyčinkami také nevyvinuté tyčinky bez prašníků = patyčinky (**staminodia**)

Plodolisty konduplikátně (podélně) složené; plodolist krytosemenných vznikl z původně plochého plodolistu (megasporofyly)

Plodolisty tvoří
obvykle soubor -
pestík (čes.
gyneceum, angl.
lat. gynoecium)

Parietal placentation

Longitudinal Section

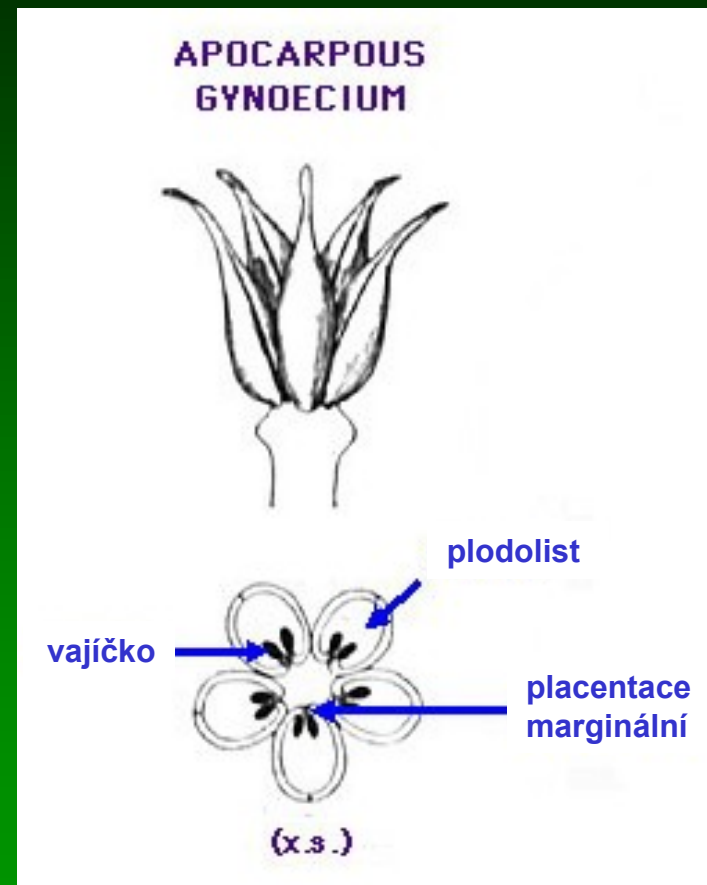
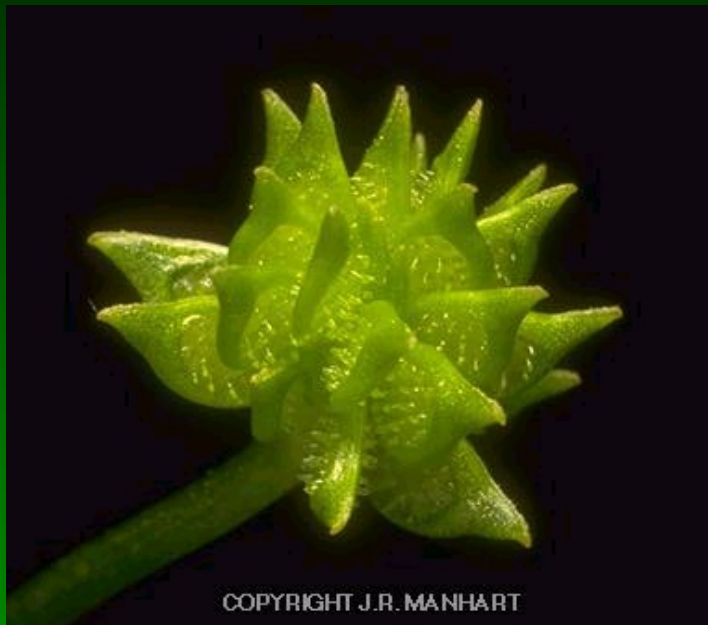
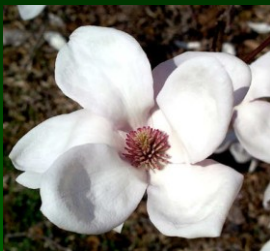

Cross Sections

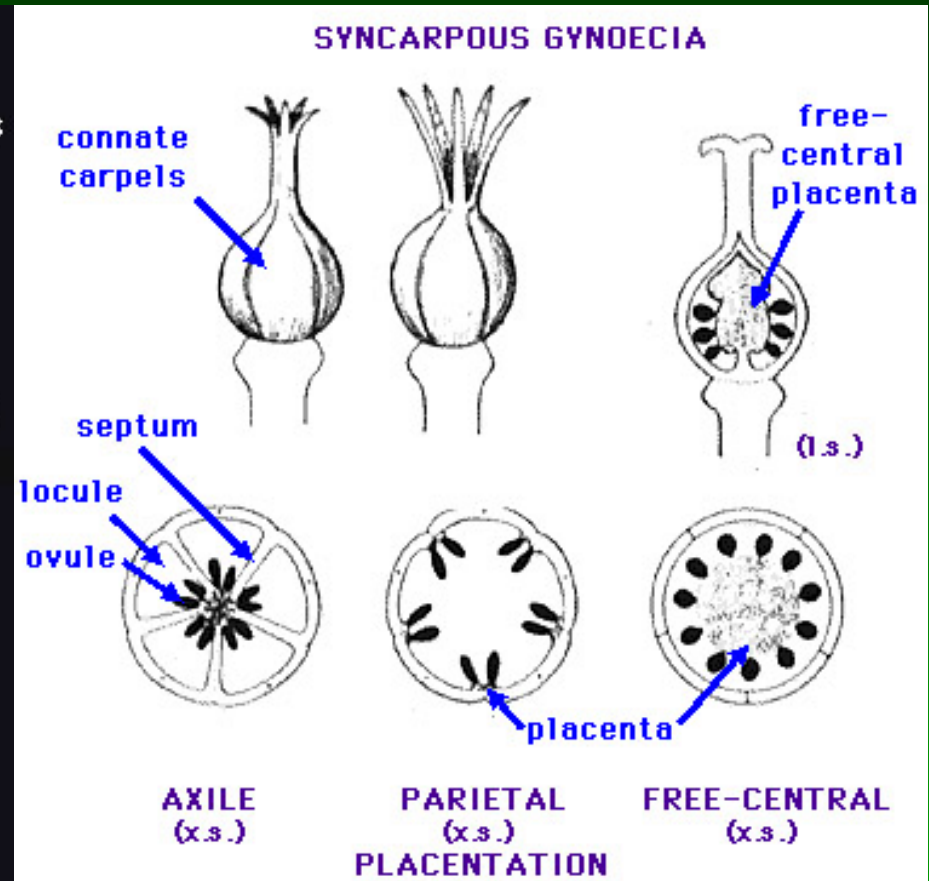
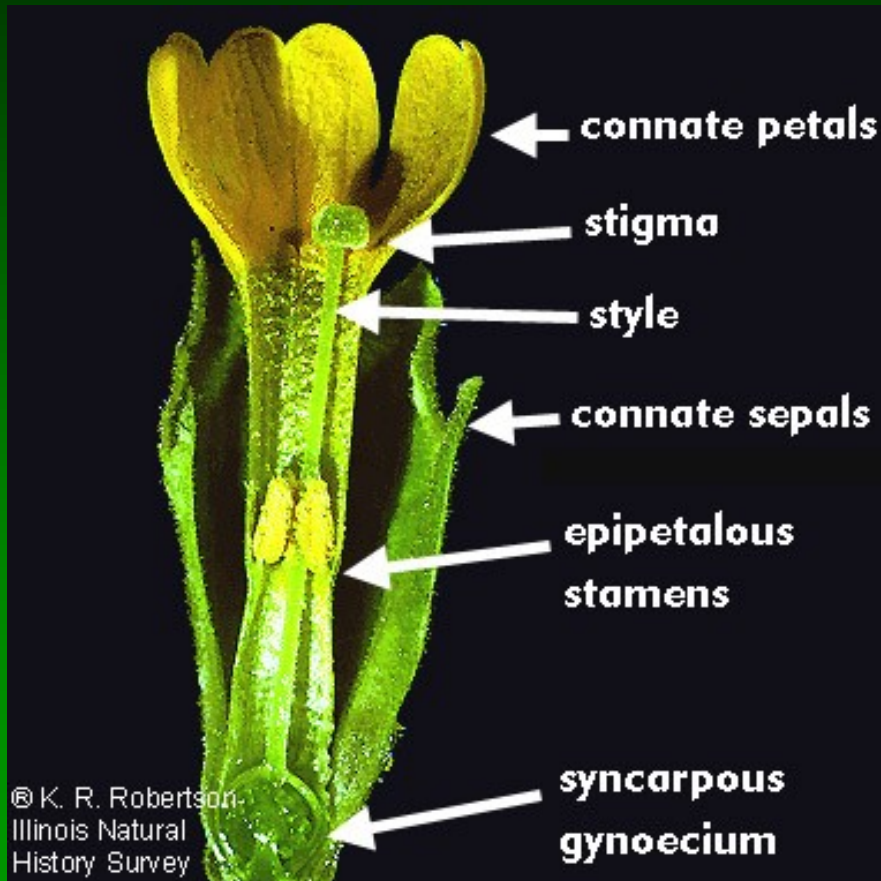
© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

Plodolisty tvořící pestík jsou buď volné, vzájemně nesrostlé = apokarpní gyneceum

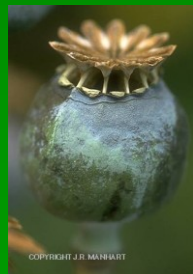
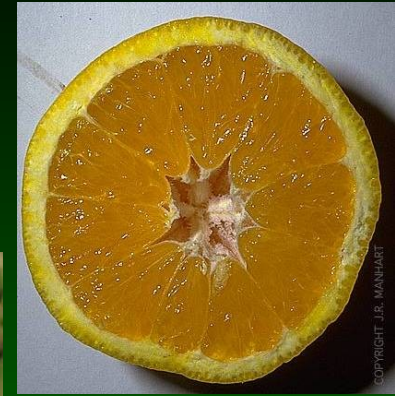
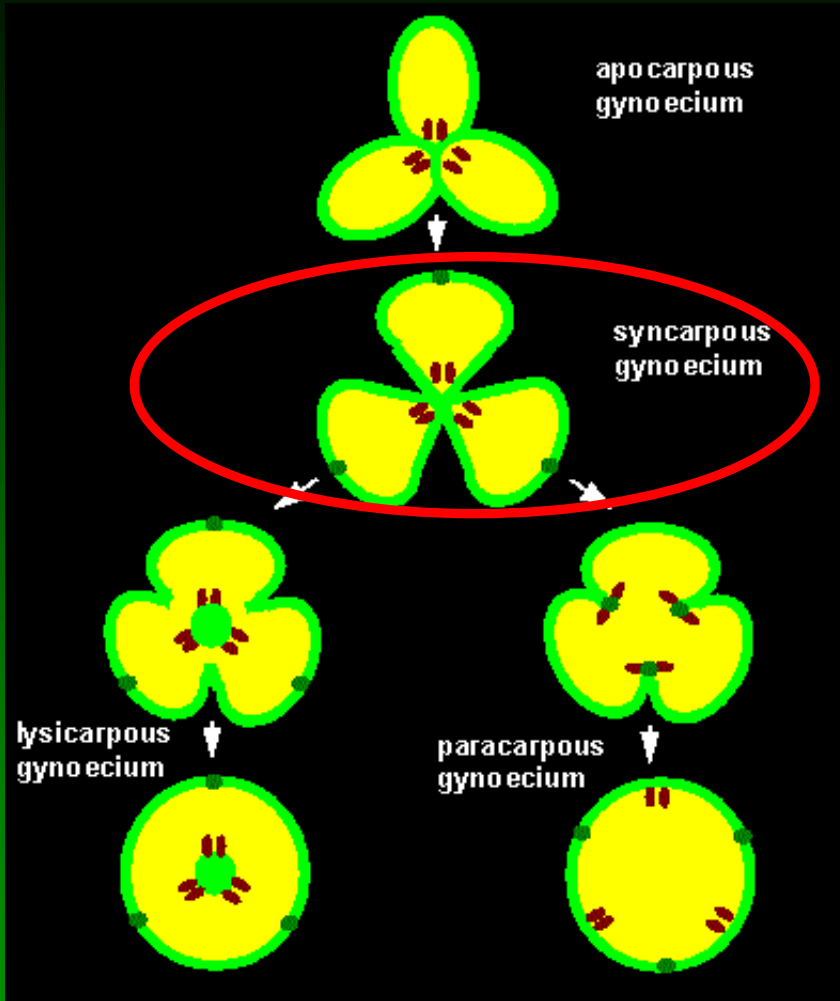

Jindy jsou plodolisty pestíku více či méně srostlé = **cénokarpní gyneceum**, podle polohy vajíček na plodolistech rozlišujeme typy **placentace**: **axilární**, **parietální** a **centrální**.

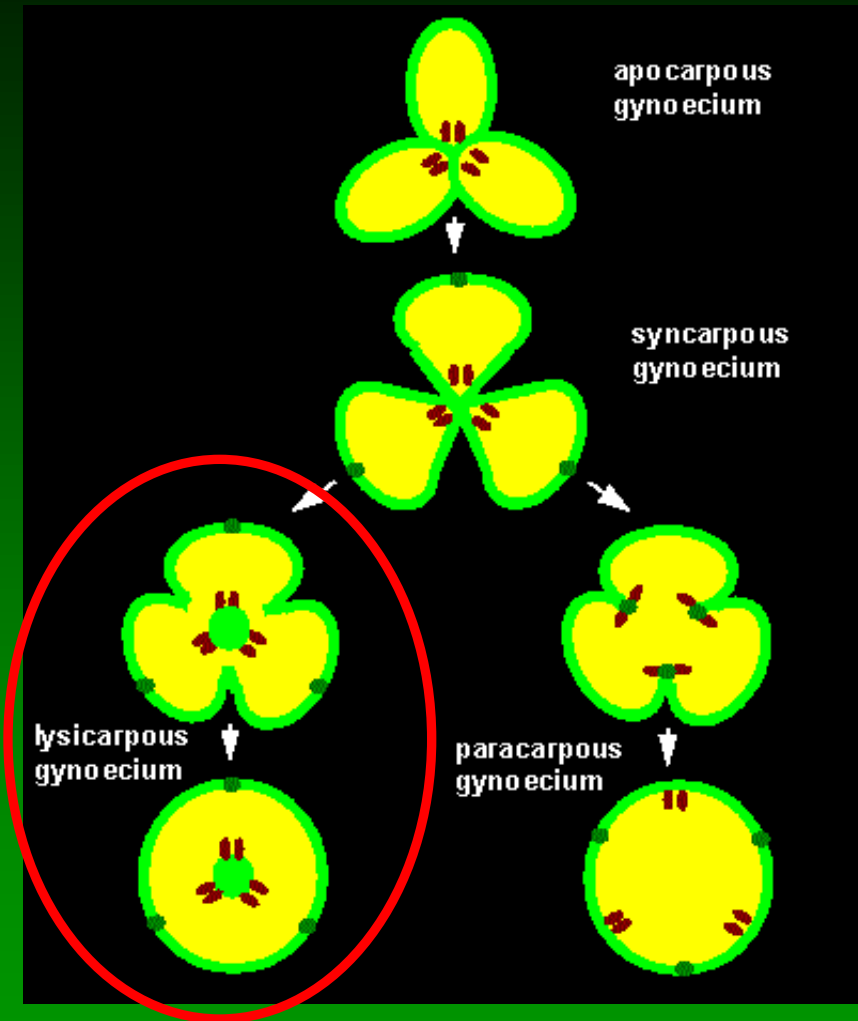

Synkarpní gynoecium = axilární placentace

Lysikarpní gynoecium = centrální nebo bazální placentace

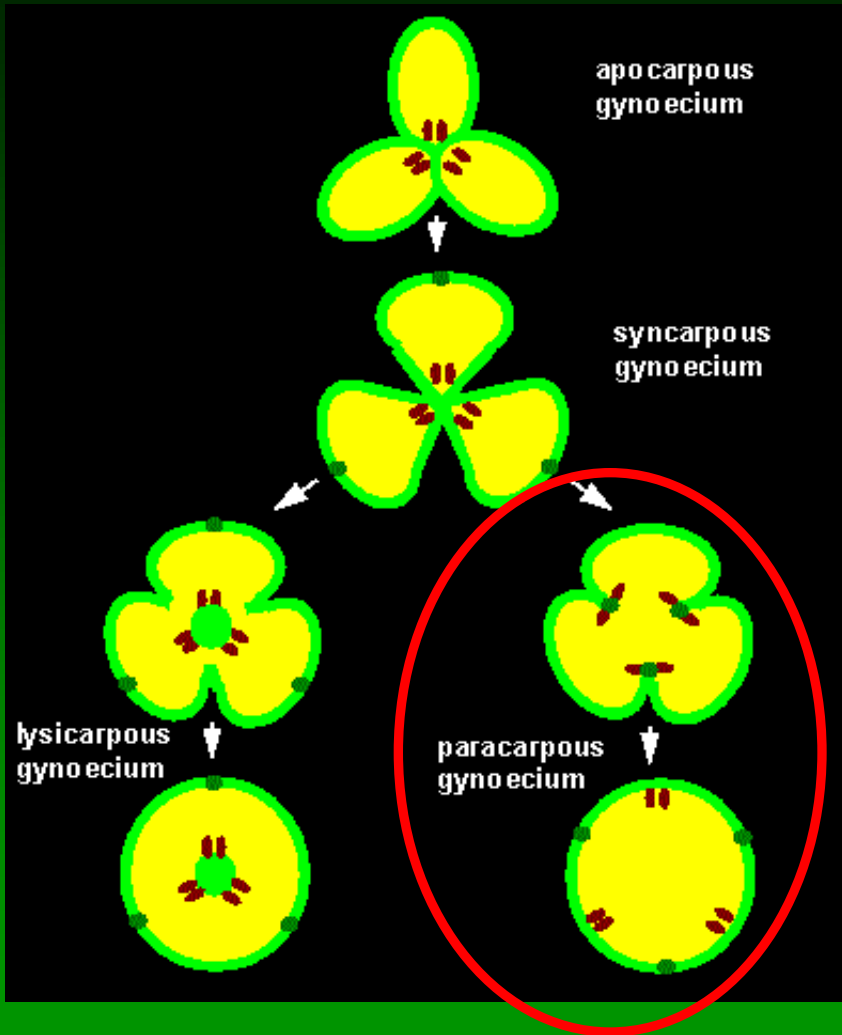
Primulaceae

Caryophyllaceae

Parakarpní gynoecium = parietální placentace

Chenopodiaceae

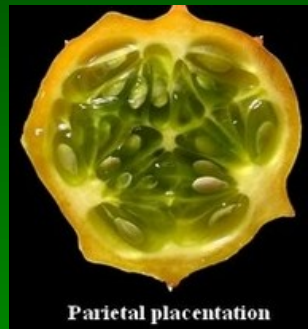

Orchidaceae

Cactaceae

Cucurbitaceae

Orobanchaceae

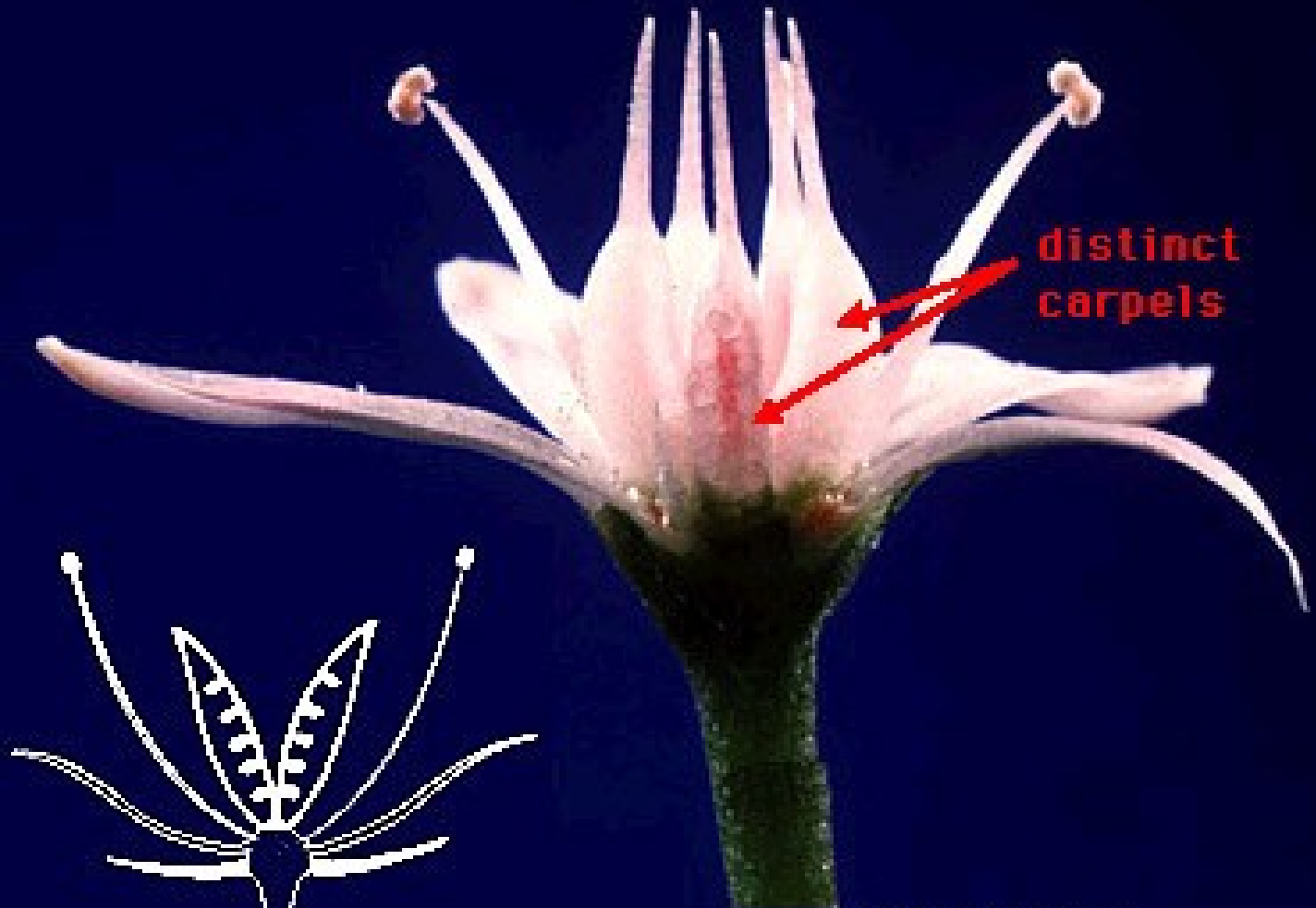
Brassicaceae

Violaceae

Volné plodolisty apokarpního gynecea mívají pačnělku (**stylodium**)

Apocarpous gynoecium

@ K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

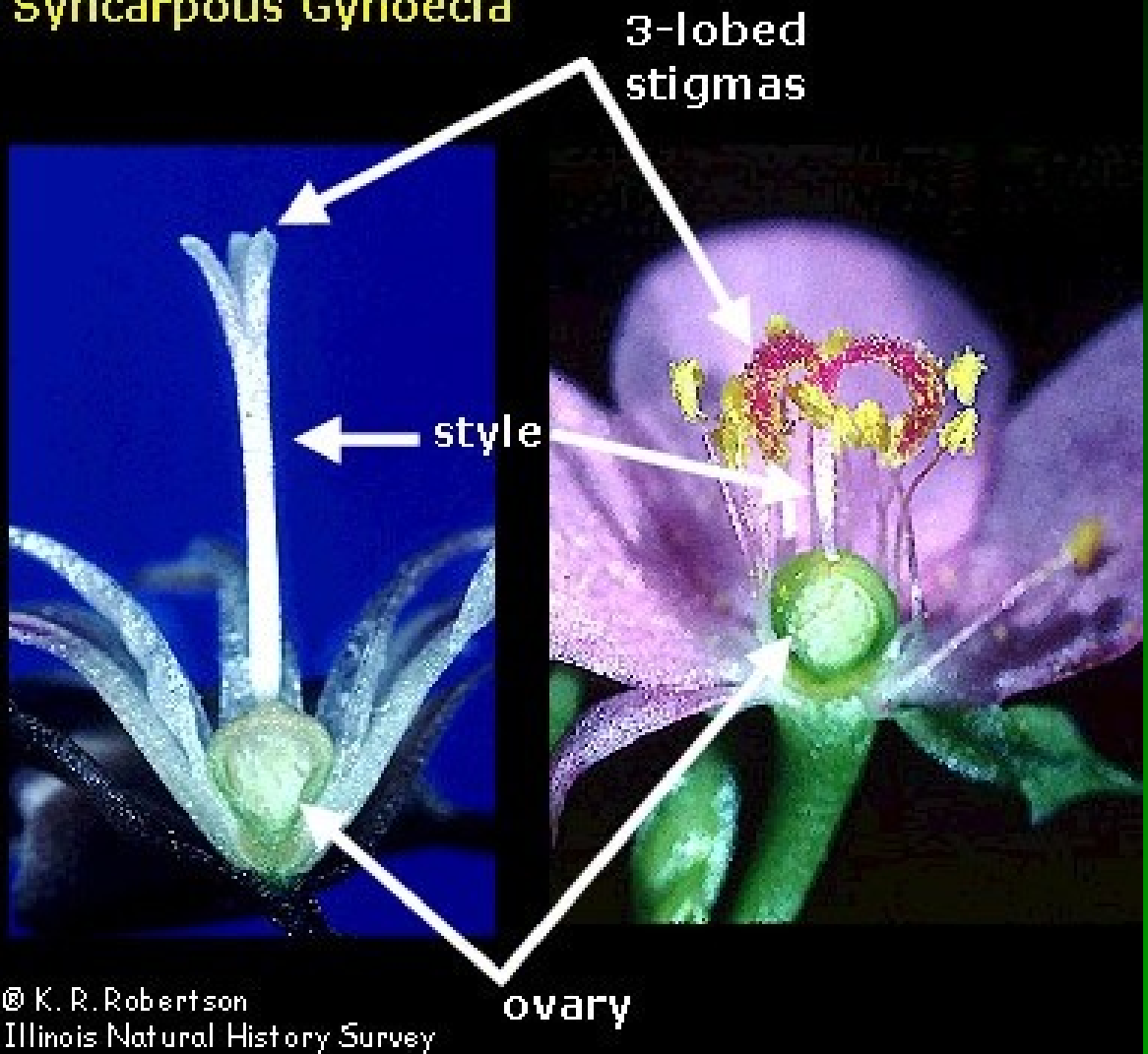

U cénokarpního gynecea jsou stylodia často srostlá v **čnělku** (stylus)

Čnělka bývá na vrcholu často rozšířená v **bliznu** (stigma)

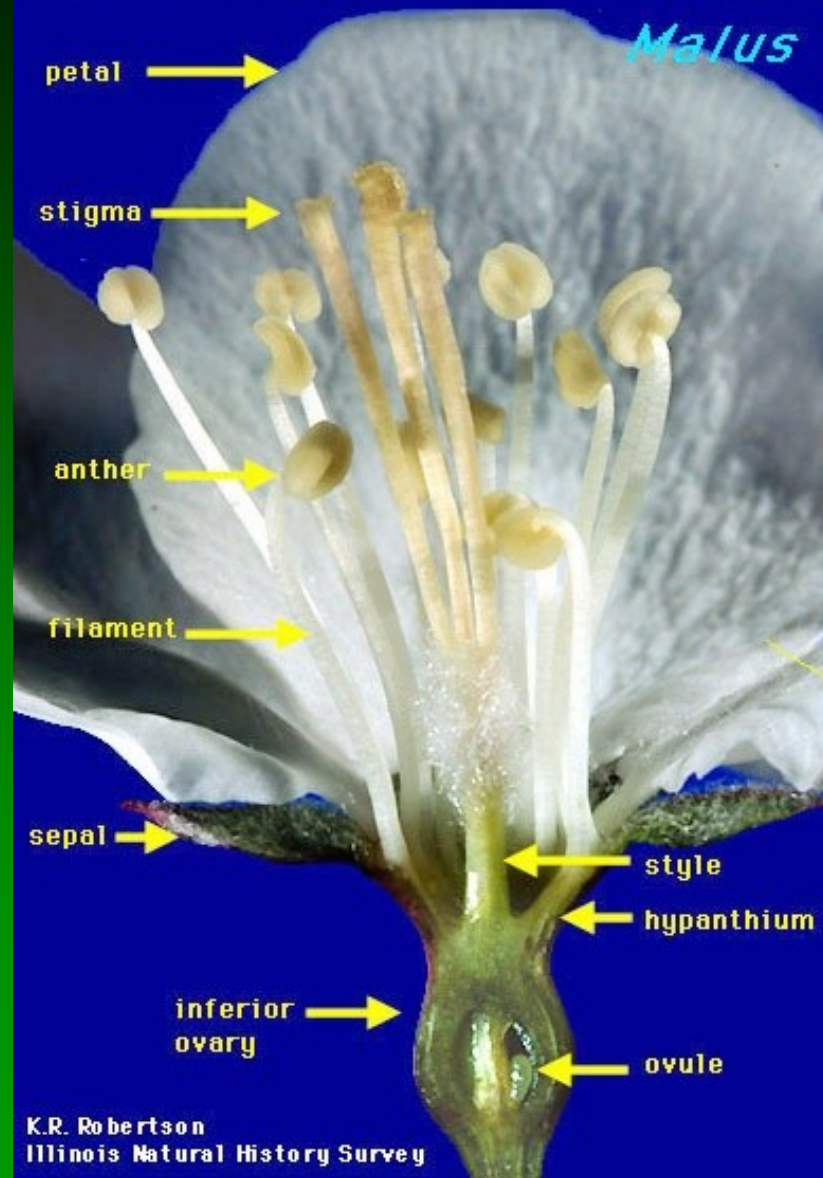
Vajíčka jsou uzavřena ve spodní části pestíku - v **semeníku** (ovarium)

Two Flowers With Syncarpous Gynoecia

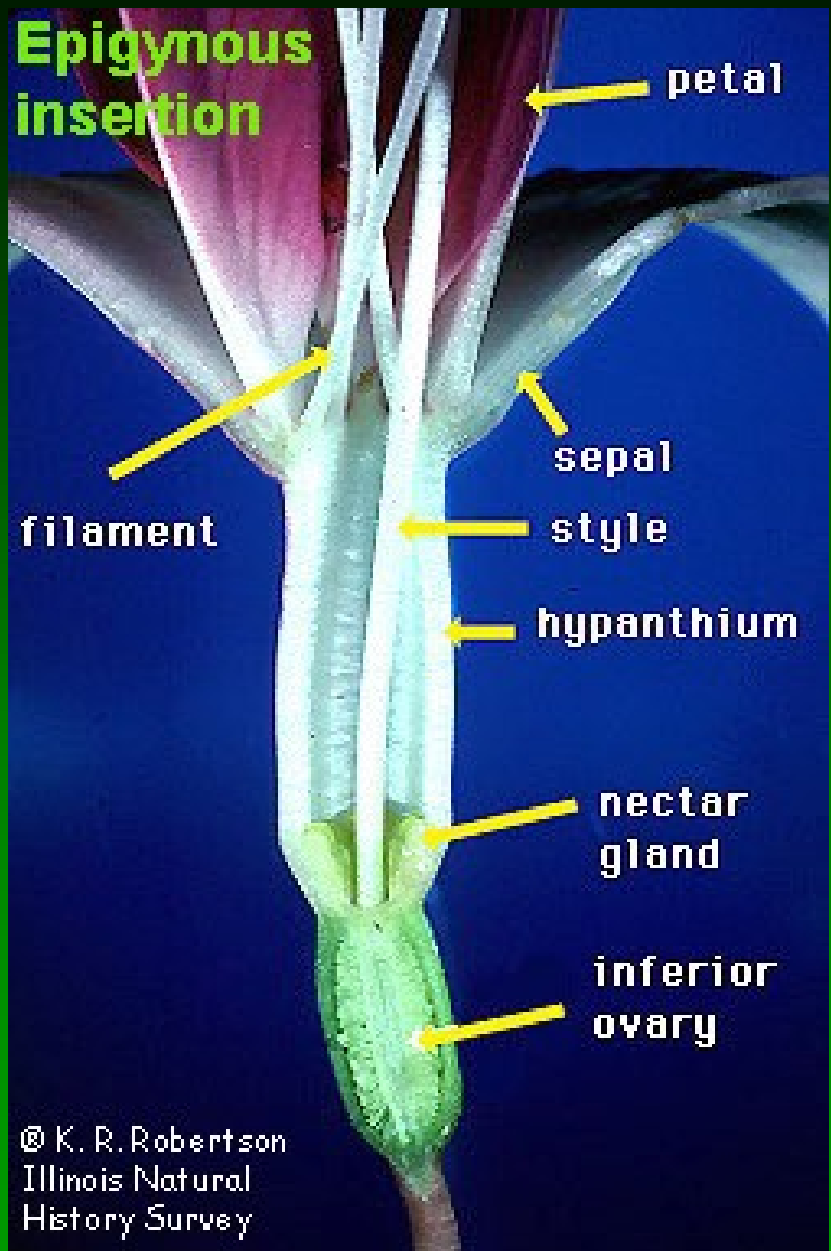

Spodní semeník

Epigynous insertion

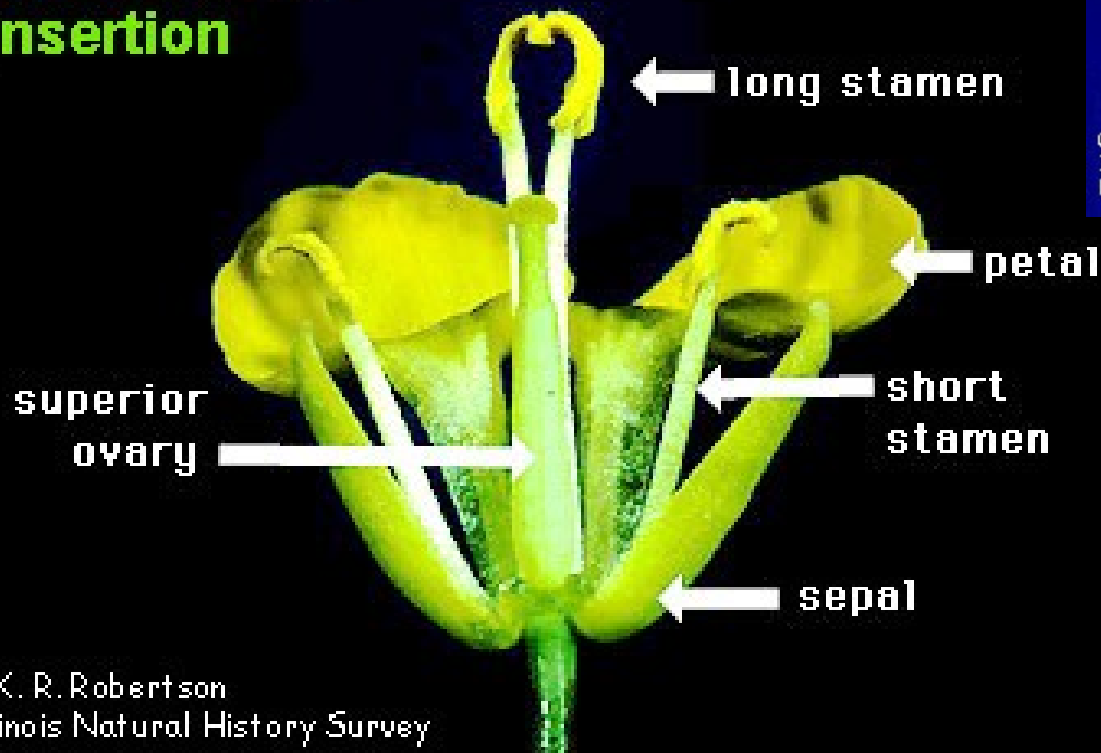

Epigynous insertion

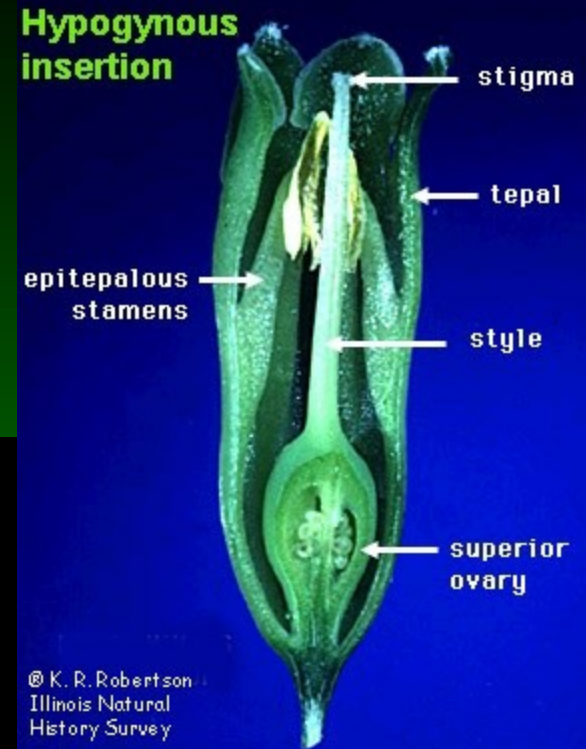

Svrchní semeník

Hypogynous insertion

Hypogynous insertion

Květy mohou být buď jednoduché,
nebo skládají květenství různých typů

Jednotlivé květy - *Papaver*

Papaver

Convolvulus

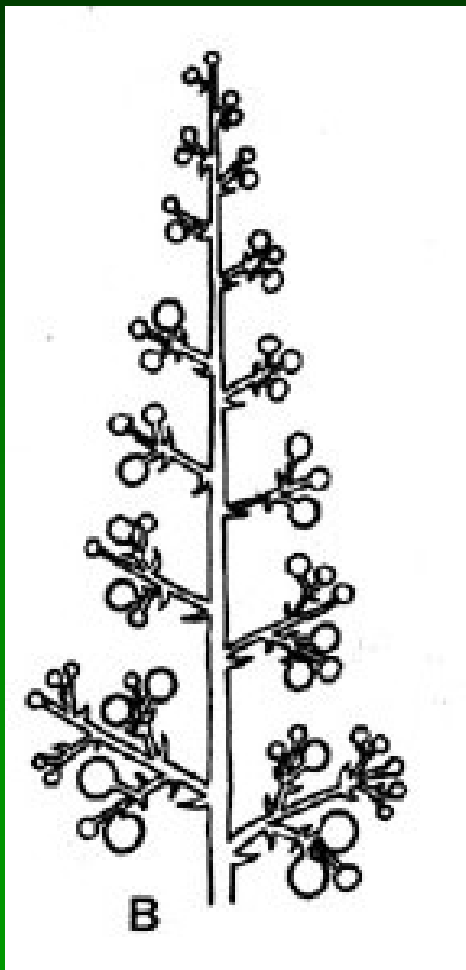

Hroznovitá květenství

lata

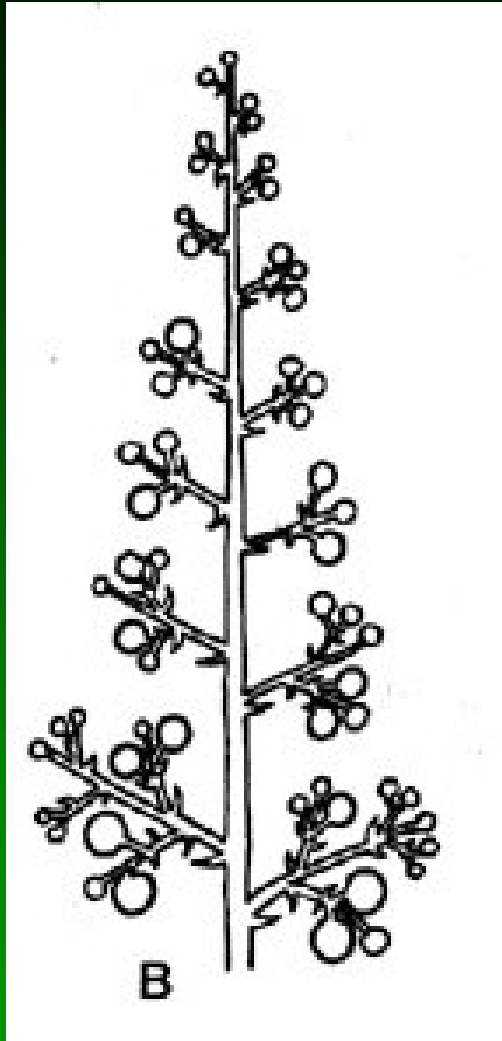
dlouhé hlavním větveno
na něm ještě
kratší rozvětvené postranní větve
(*Vitis vinifera*, vinná réva).

Lata

šeřík (*Syringa*, *Oleaceae*)

javor (*Acer*)

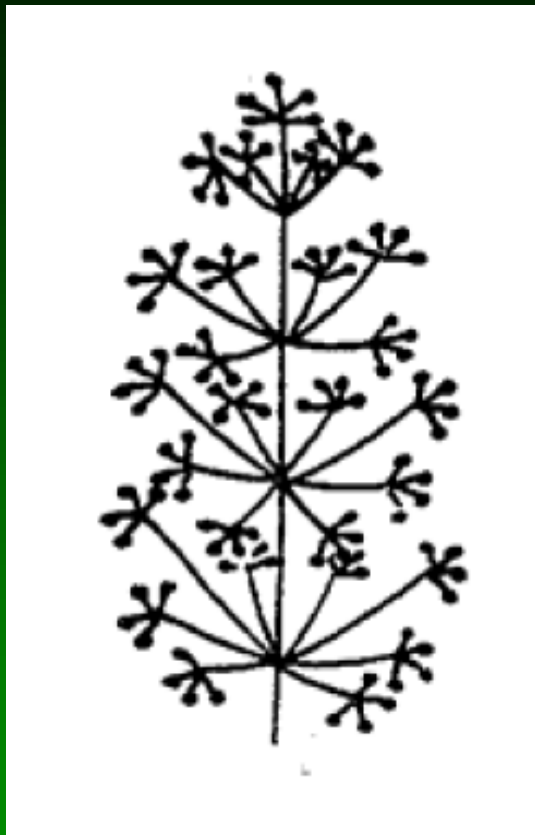

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

Přeslenitá lata

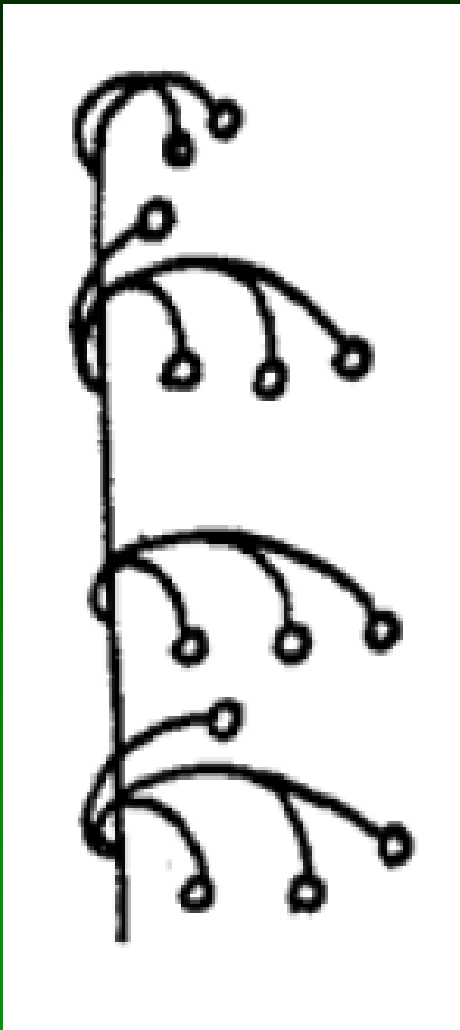

žabník (*Alisma*)

Jednostranná lata

Bromus

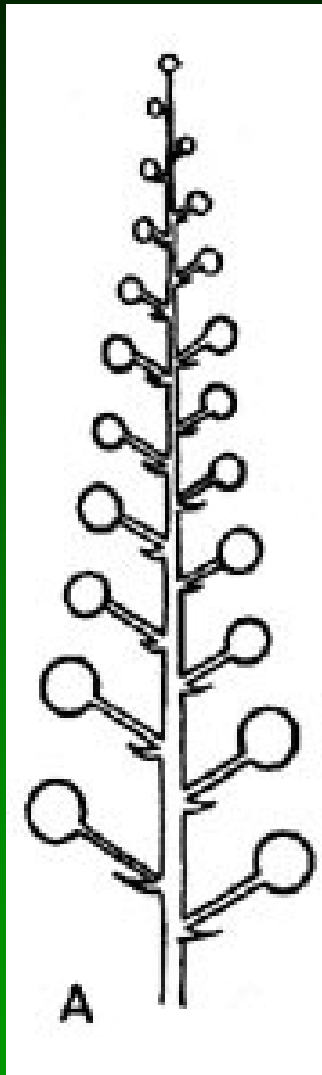

Festuca

Melica uniflora

hrozen

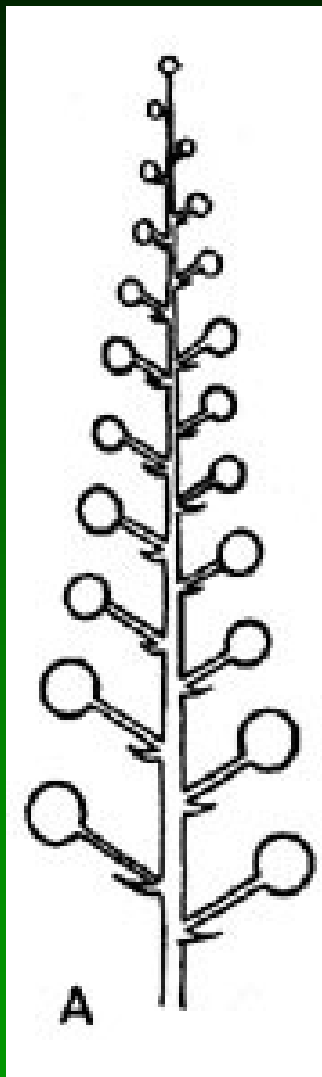
Aconitum

Corydalis

hrozen

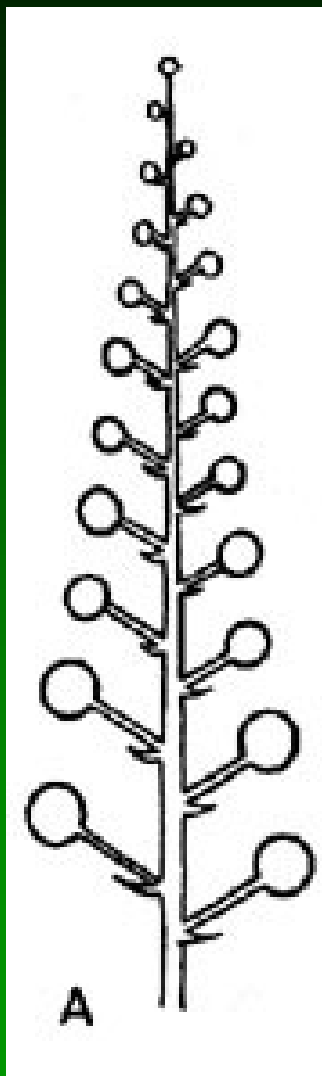

Lupinus

Hyacinthus

hrozen

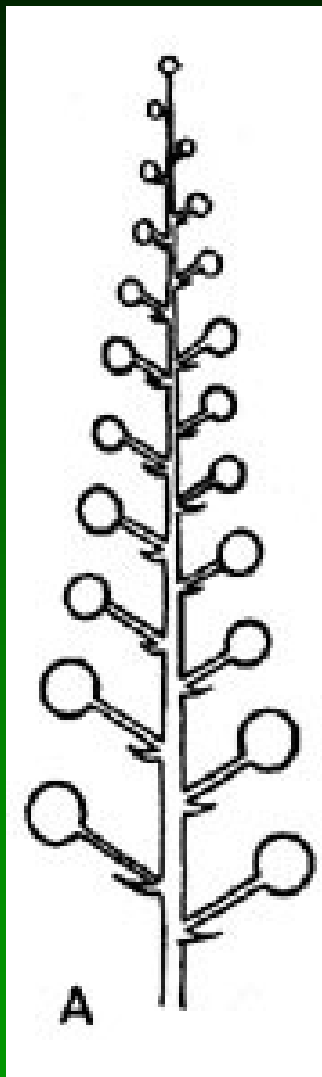
pstroček (*Maianthemum*, *Liliaceae*)

penízek (*Thlaspi*)

hrozen

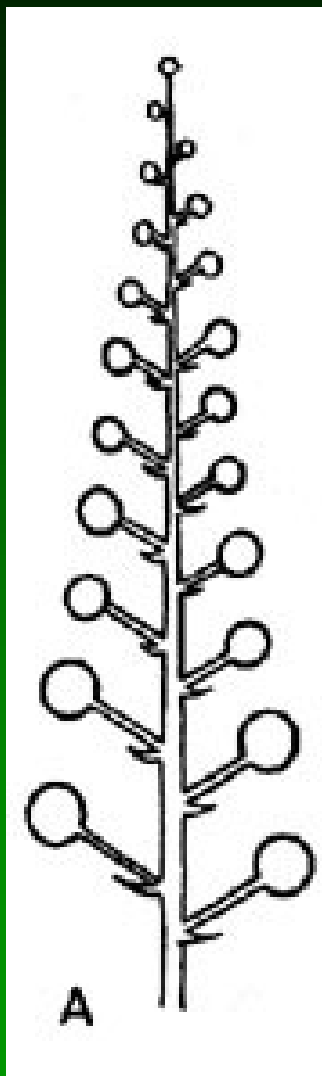

vrbovka (*Chamaenerion*,
Onagraceae)

vachta (*Menyanthes*,
Menyanthaceae)

hrozen

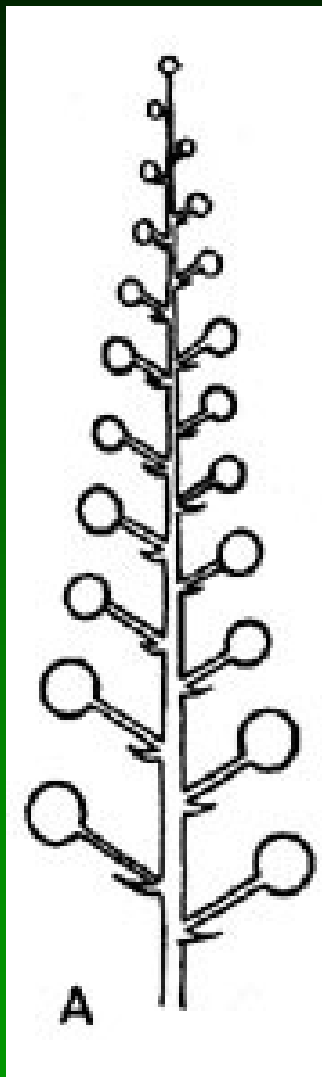
vřes (*Calluna*, *Ericaceae*)

rybíz (*Ribes*, *Grossulariaceae*)

hrozen

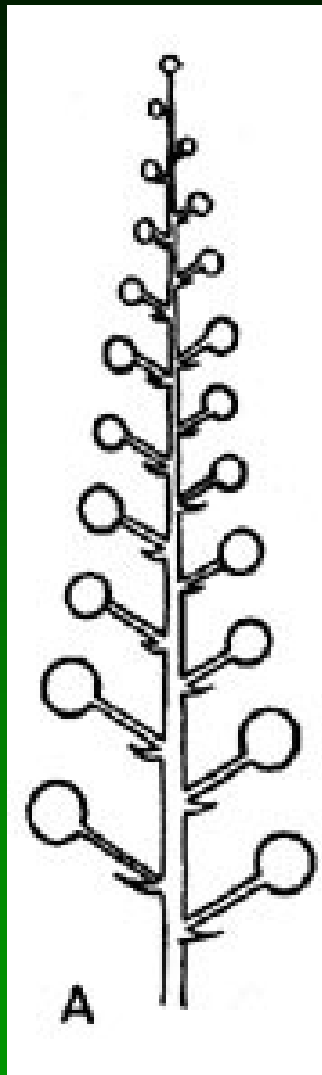
střemcha (*Padus racemosa*)

akát (*Robinia pseudacacia*)

hrozen

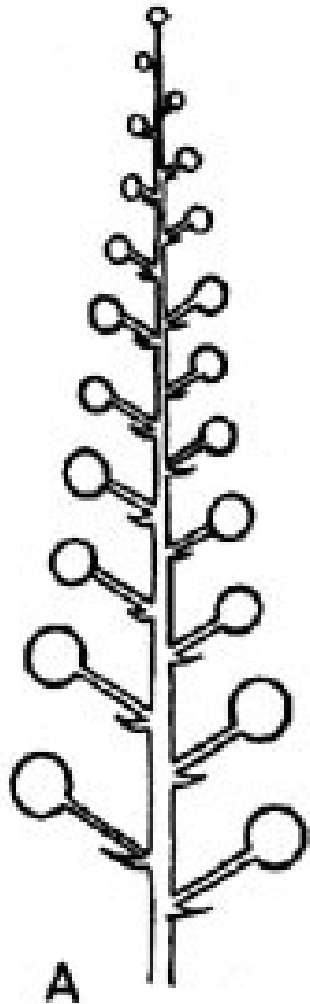
Inice květel (*Linaria vulgaris*)

rozrazil rezekvítek (*Veronica chamaedrys*) – úžlabní hrozny

hrozen

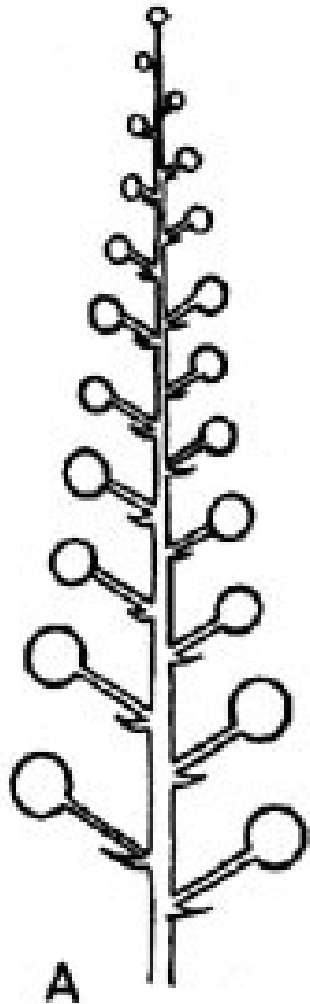
prstnatec (*Dactylorhiza majalis*)

modřenec (*Muscari*)

hrozen

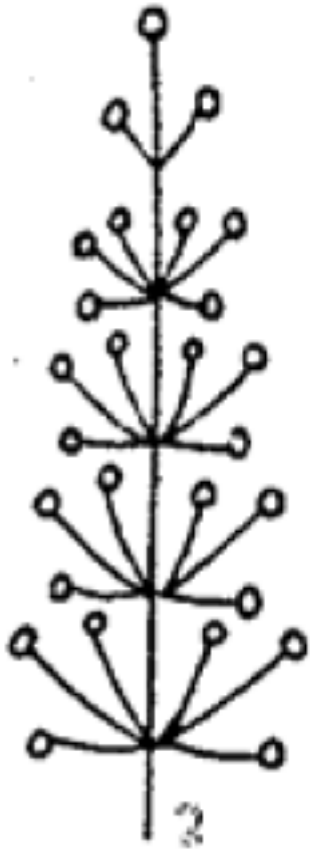
samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*)

<http://botanika.wendys.cz>

dřišťál (*Berberis vulgaris*)

hrozen
přeslenitý

Hottonia palustris, žebrotka
bahenní

Primula japonica

jednostranný
hrozen

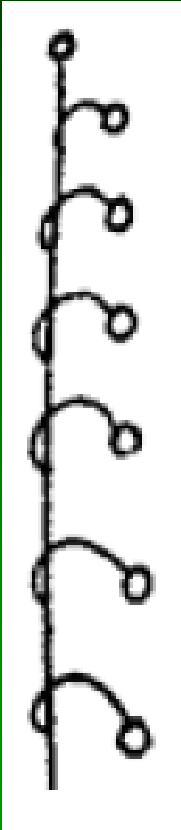
hruštička
(*Ramischia*)

Vicia

Digitalis

Convallaria

Campanula rapunculoides

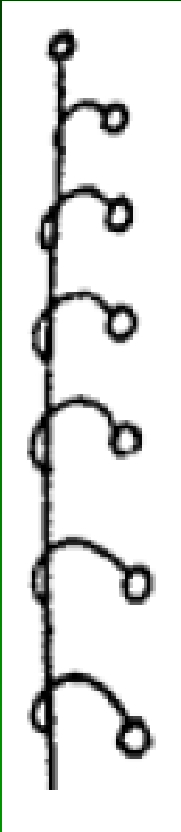

Melica nutans

jednostranný
hrozen

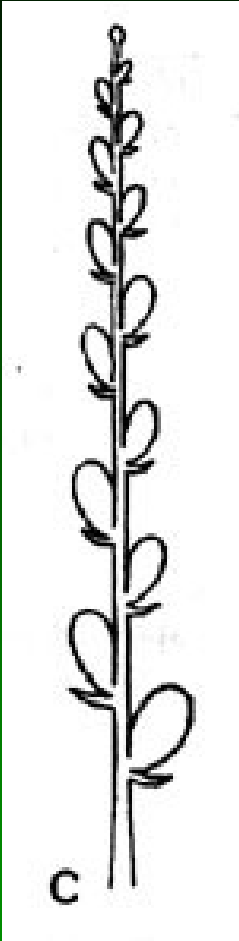
*Lathraea
squamaria*

Klas

rdest (*Potamogeton*)

jitrocel (*Plantago*)

ostřice (*Carex*)

krvavec
(*Sanguisorba*)

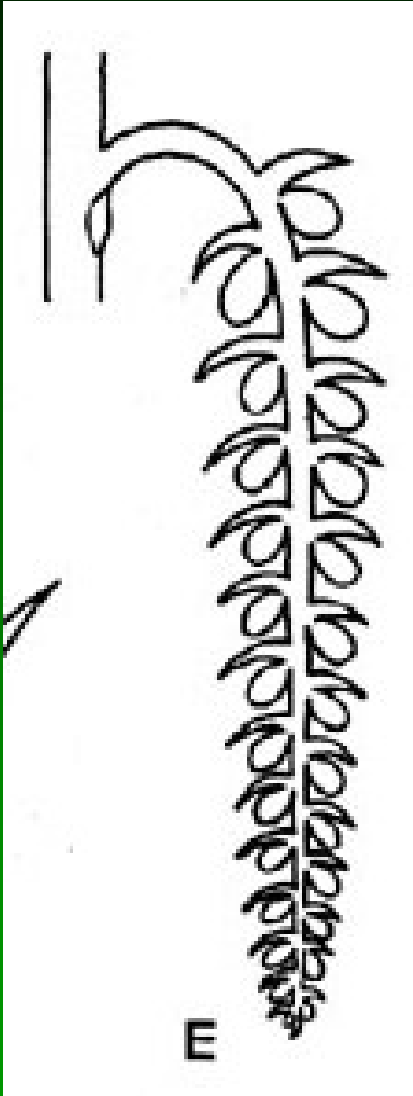
zvonečník (*Phyteuma*)

Jehněda

Populus tremula

Salix

© - josef hlasek
www.hlasek.com
Carex sylvatica a609

Piper nigrum
Piperaceae
© G. D. Carr

Carex sylvatica

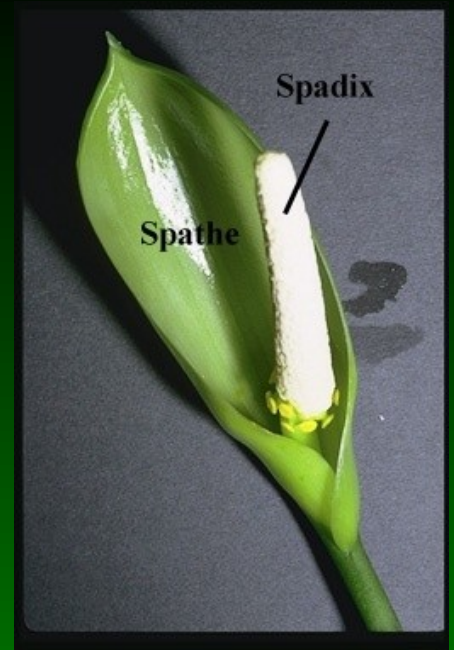
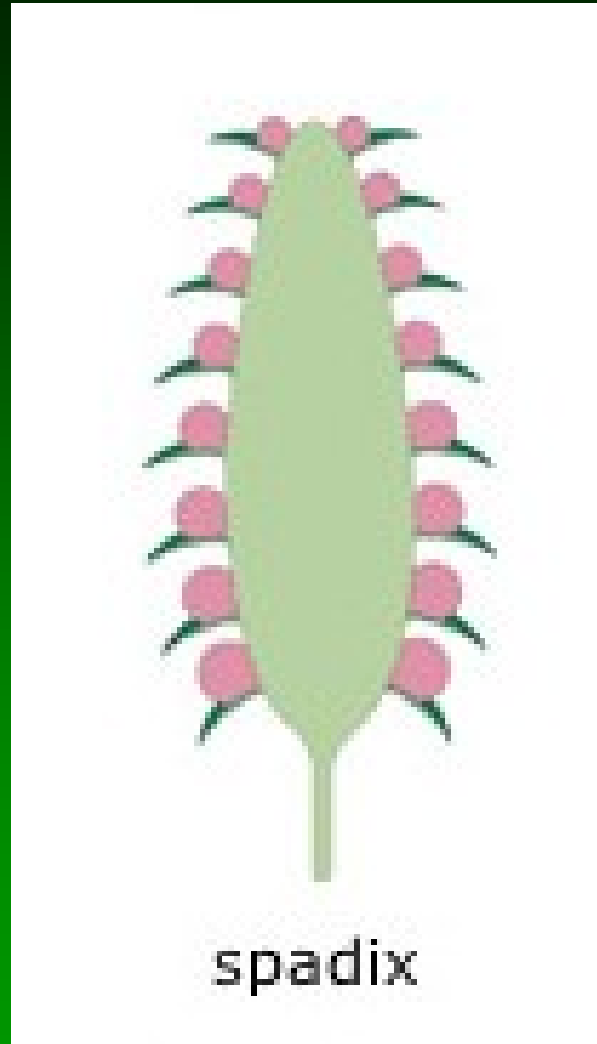
Piper

Acorus

Araceae

Palice

Zea

Typha

Jednostranný klas

Melampyrum

Dvouřadý klas

Bromelia

Cyperus

Klásek - *Poaceae*

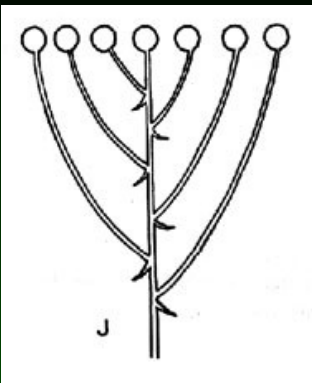
Složený klas – klas z klásků (lichoklas)

Blysmus

Lolium

Chocholík

šťeničník (*Iberis*)

mahalebka
(*Prunus
mahaleb*)

snědek okoličnatý
(*Ornithogalum
umbellatum*)

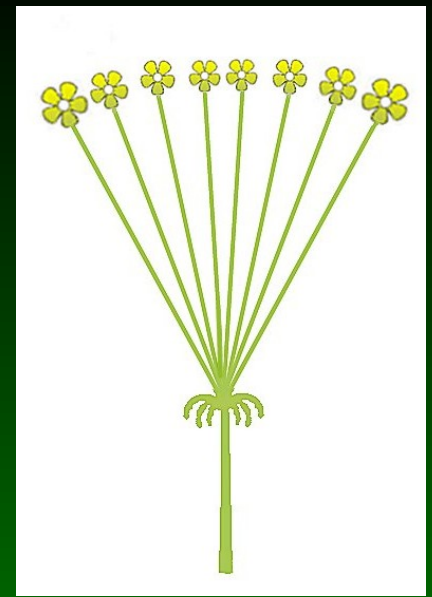

© 2000 Eleanor S. Saulys

štírovník
(*Lotus*)

jarmanka
(*Astrantia*)

(Jednoduchý)
okolík

břečťan (*Hedera*)

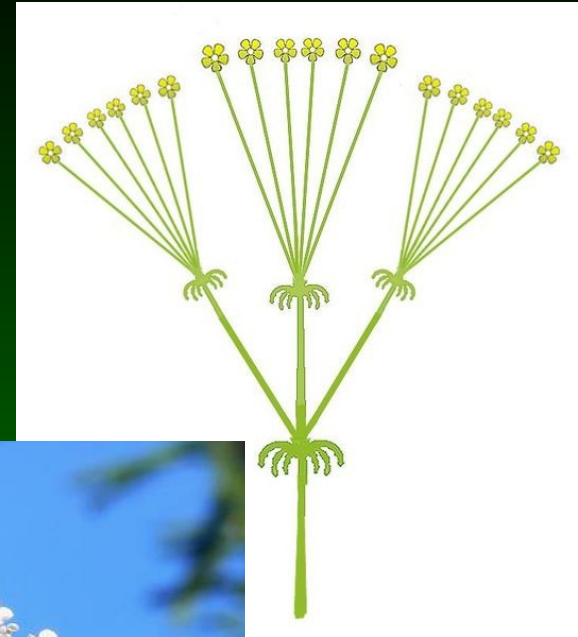

Složený okolík -
Apiaceae

*Aegopodium
podagraria*

Daucus carota

<http://botanika.wendys.cz>

Hlávka

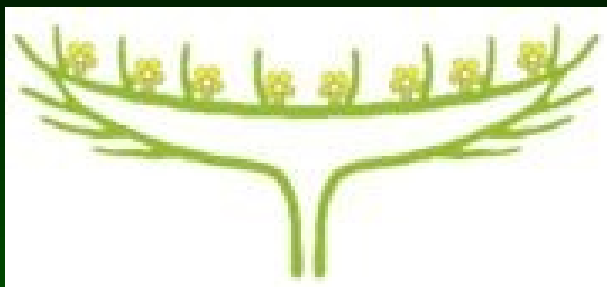
Trifolium

Phyteuma orbiculare

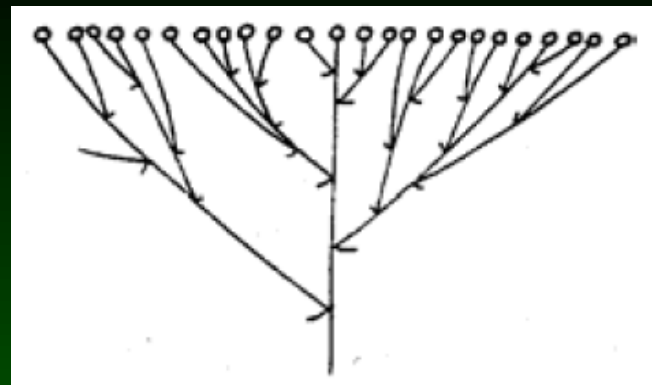

Úbor - Asteraceae

Chocholičnatá lata

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

Viburnum

Sambucus

Chocholičnatá lata

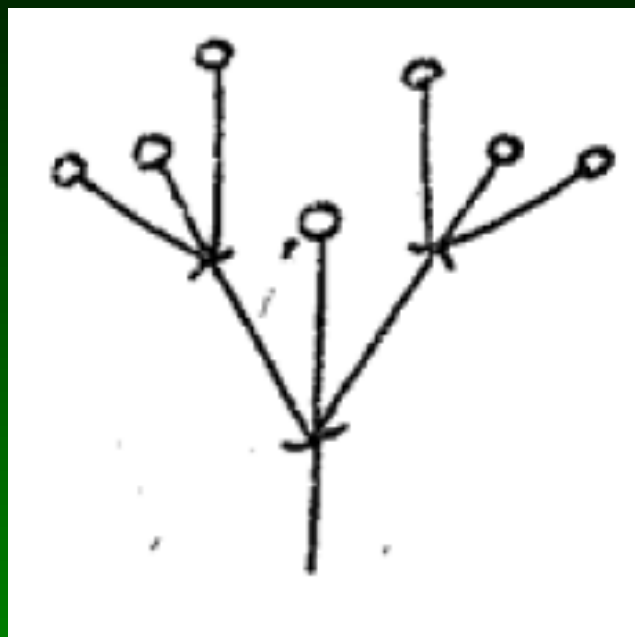
A close-up photograph of a Sorbus aucuparia flower cluster. The image shows a dense, rounded inflorescence of numerous small, white flowers with prominent, long, yellowish stamens. The background is dark and out of focus. In the bottom left corner, there is white text providing the species name and copyright information.

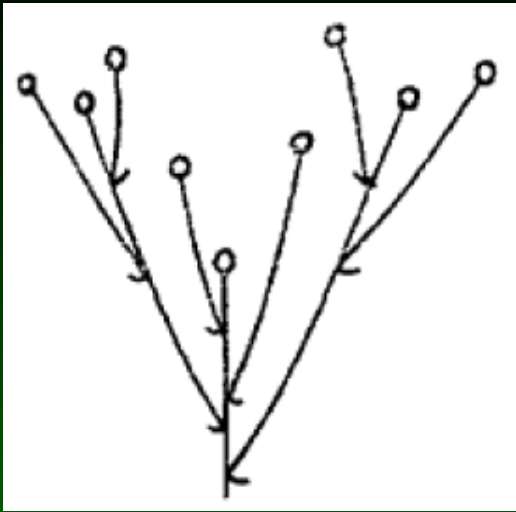
sorbus aucuparia
© 2004 pictured by antonie van den bos
for aycronto.com

Vrcholičnatá květenství

Vidlan - *Caryophyllaceae*

Kružel

Luzula

Filipendula

(C) A. Mrkvicka

Schoenoplectus

Eriophorum

Lichopřeslen bývá tvořen vidlany (nebo vijany)

Rumex

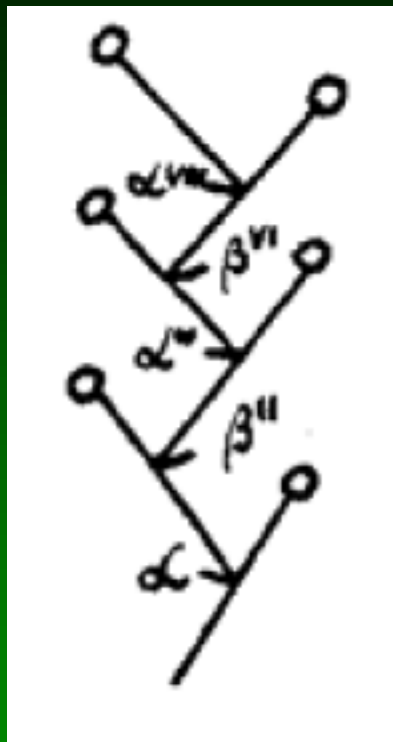

Lamiaceae

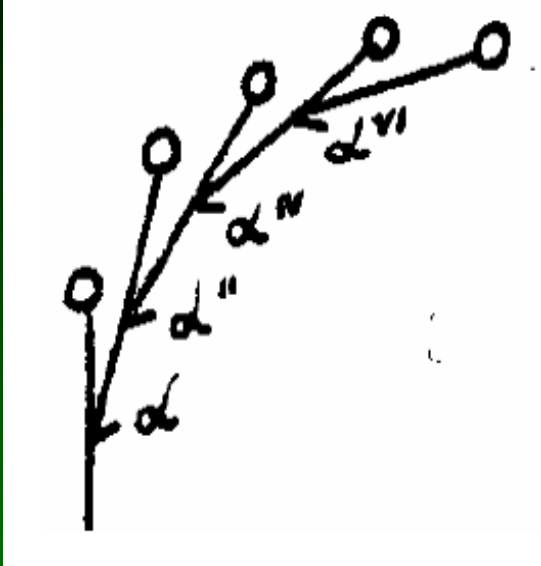

Vějířek - *Iridaceae*

Srpek – *Gladiolus*

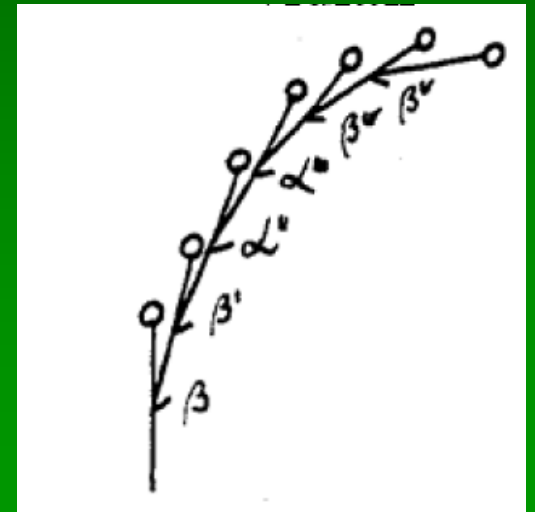

Šroubel (o 90° a na jednu stranu)

šmel
okoličnatý
(*Butomus
umbellatus*)

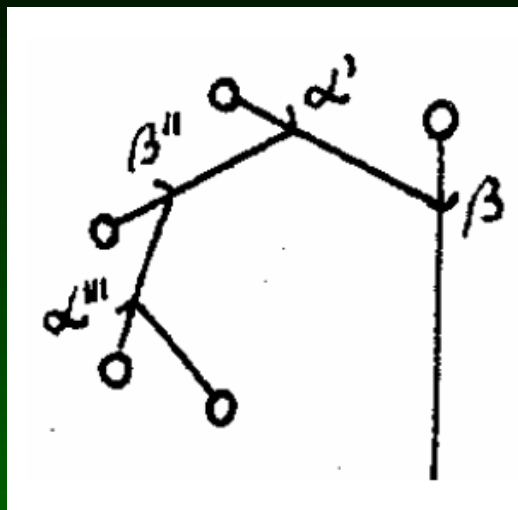
Alliaceae

Dvojvijn (o 90° a na různé strany)

- *Boraginaceae*

Příklady složených květenství a jim podobných zhovadilostí

Lata vijaňů

jírovec (*Aesculus hippocastanum*)

www.naturfoto.cz © Jiri Bohdal

Lata složená z klásků

třeslice (*Briza*)

lipnice (*Poa*)

jednostranný
hrozen složený
z klásků

Melica nutans

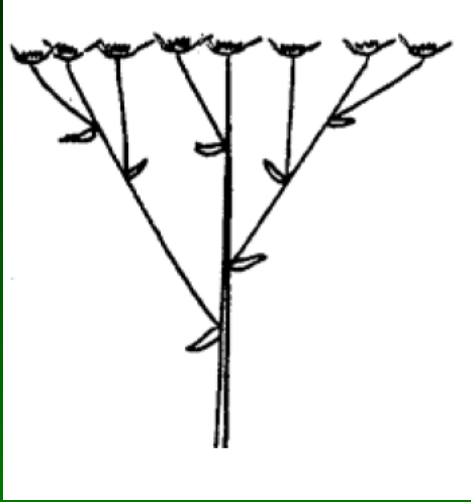

Chocholík až
chocholičnatá
lata úborů

Achillea millefolium

Tanacetum vulgare

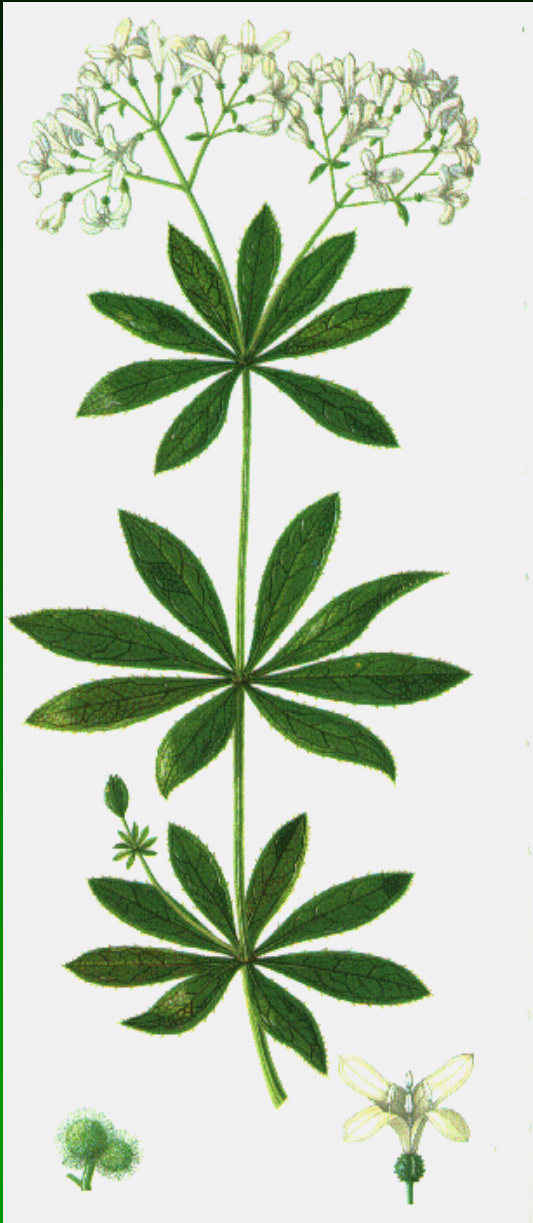

Eupatorium cannabinum

Tanacetum parthenium

Chocholičnatá lata vidlanů

*Galium
odoratum*

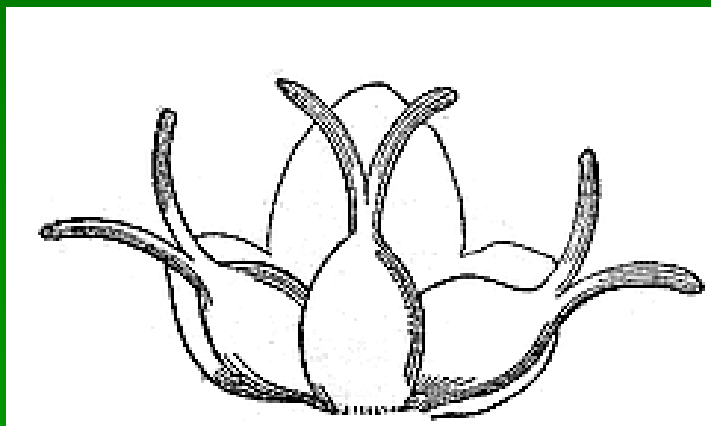
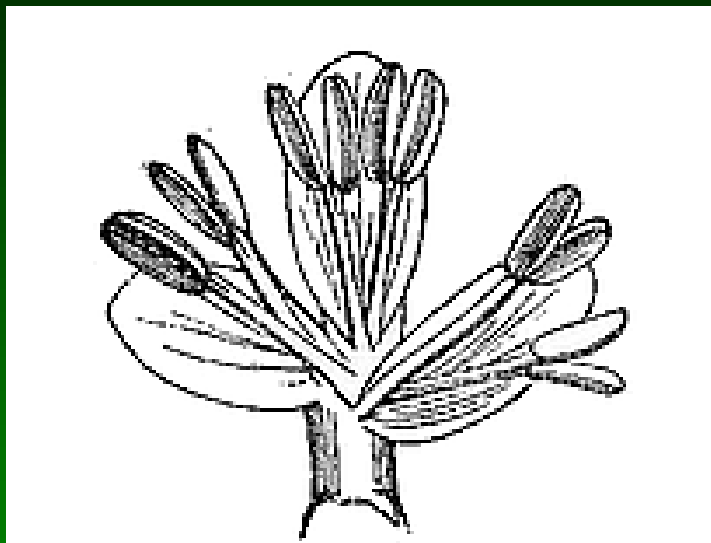
*Galium
album*

Lata vidlanů

Jehněda tvořená vidlany

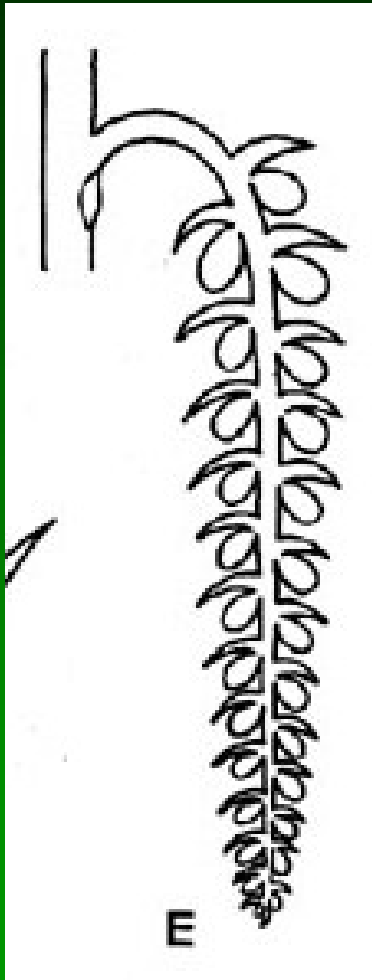
Betula

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

Jehněda
tvořená
vidlany

(samčí květenství)

Quercus

*Juglans
regia*

*Castanea
sativa*

Alnus

Hrozen až lata úborů

Petasites

Strboul

Succisa

Knautia

Dipsacaceae

Dipsacus

hlávka tvořená
vidlany

Strboul jednokvětých úborů

Echinops

Klubíčka: Lichopřeslen, lichoklas nebo licholata mohou být tvořeny také staženými vidlany = klubíčky

Urtica

Chenopodium

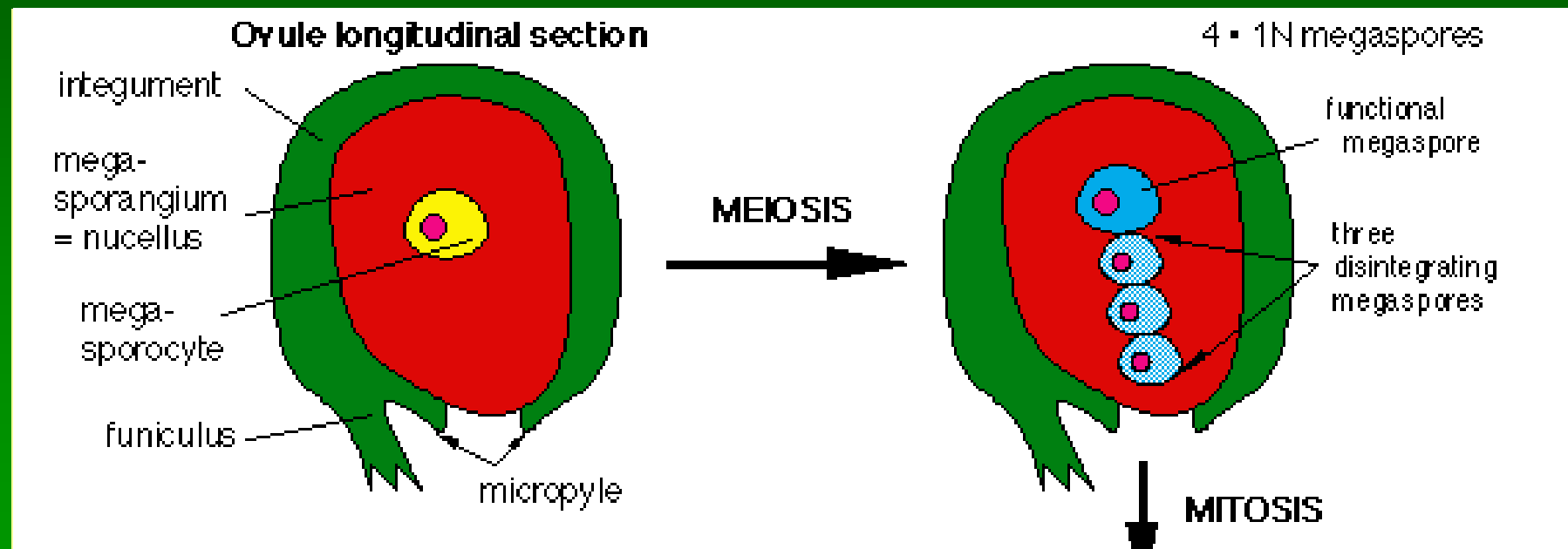
Vajíčko

má 2 obaly (kupula + integument) nebo 1 obal (integument)

má klový otvor (mikropyle), nemá pylové komory

s placentou spojeno poutkem (funiculus)

primární živné pletivo (nucellus) homologické megasporangiu

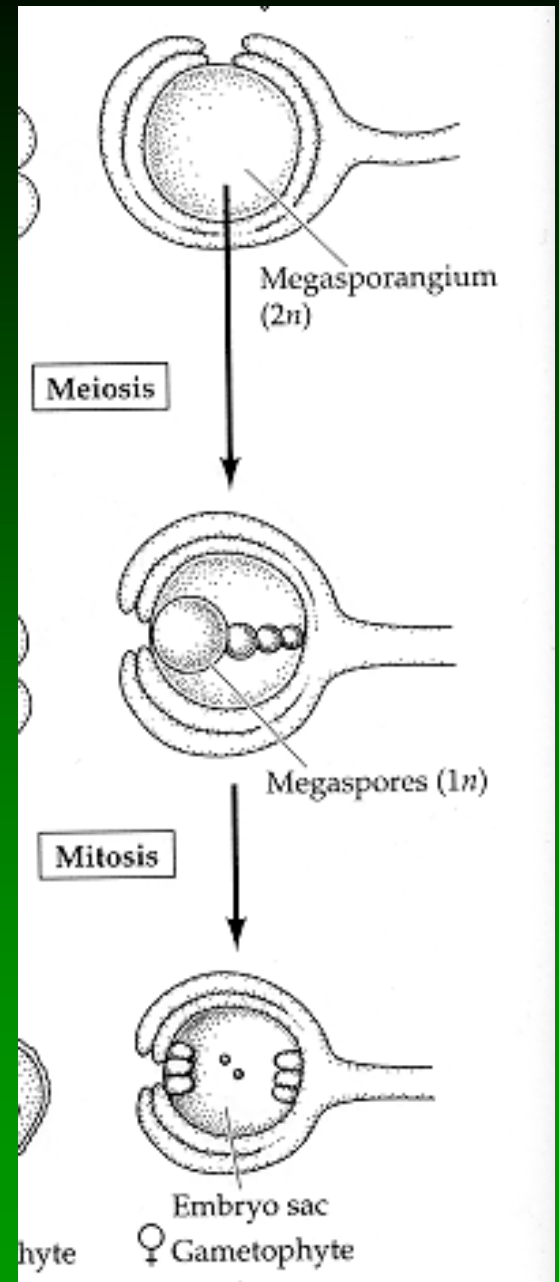

Jedna buňka nucellu se zveličuje a dává meiotickou tetrádogenézí vznik 4 buňkám

homologickým megaspóráám - 3 z nich odumírají

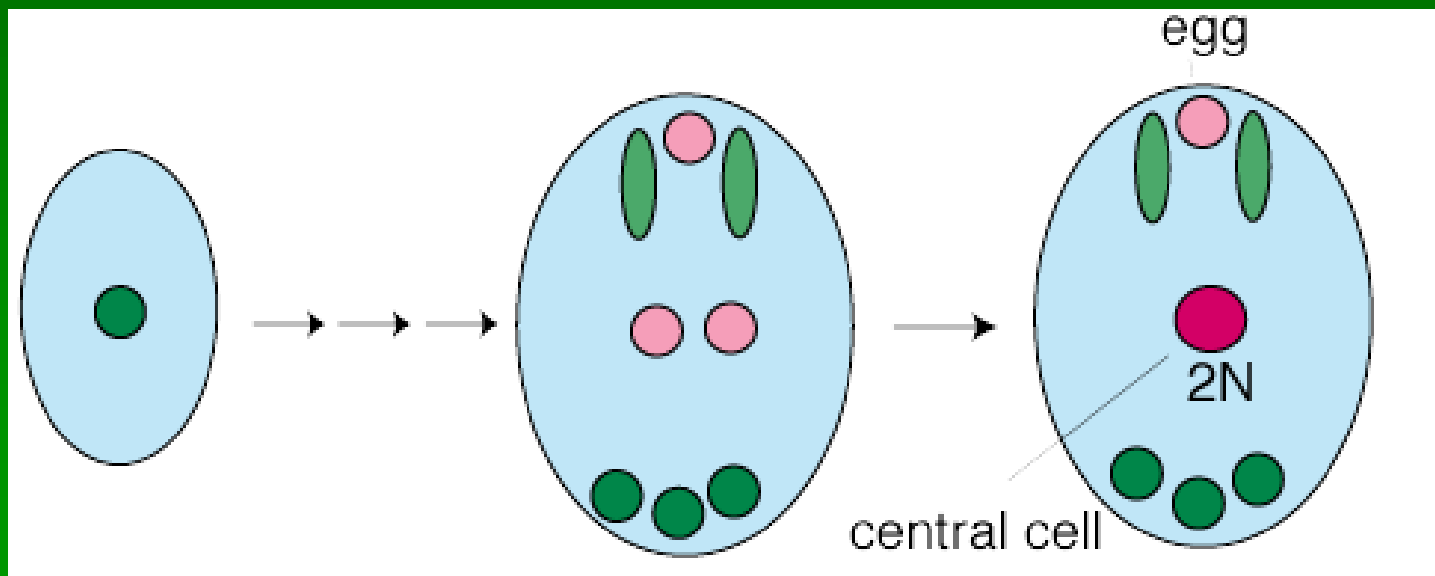
zbylá se 3x mitoticky dělí na 8jaderný zárodečný vak (sacculus embryonalis)

zárodečný vak je homologický megaprothaliu

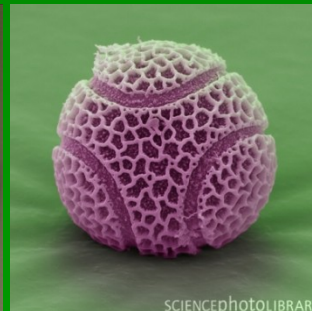
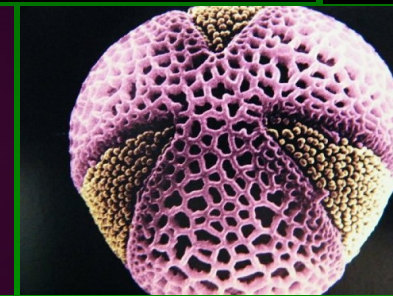
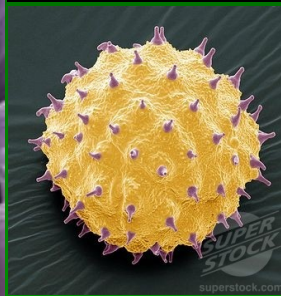
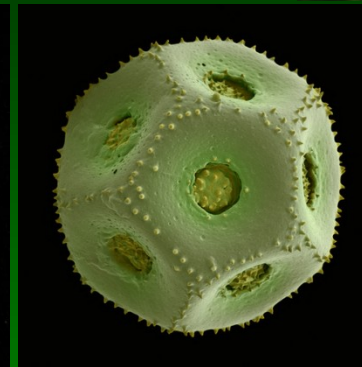
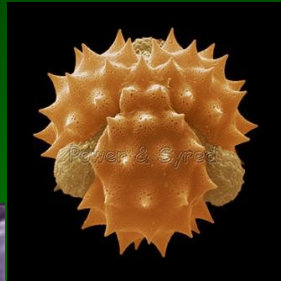
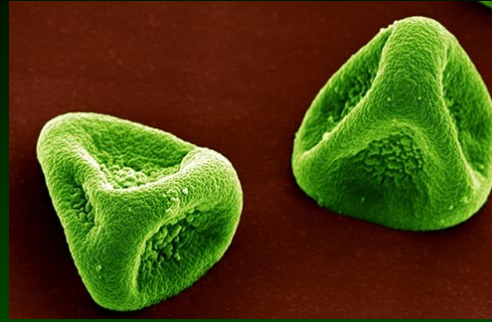

3 buňky se umístí na pólu poblíž mikropyle - spolu s částí cytoplazmy se obalí cytoplazmatickou membránou a vytvoří samostatné buňky, prostřední z nich se zvětčuje a vytváří buňku vaječnou - oosféru, boční tvoří podpůrné buňky - synergidy. Další 3 jádra se umístí při opačném pólu a osamostatňují se jako 3 buňky protistojné - antipody, zbývající 2 jádra se umístí uprostřed zárodečného vaku, splynou a dávají tak vznik diploidnímu, řidšěji triploidnímu, centrálnímu (polárnímu) jádru zárodečného vaku.

Pyl a opylení (angl. pollination)

pylová zrna bez
vzdušných
vaků

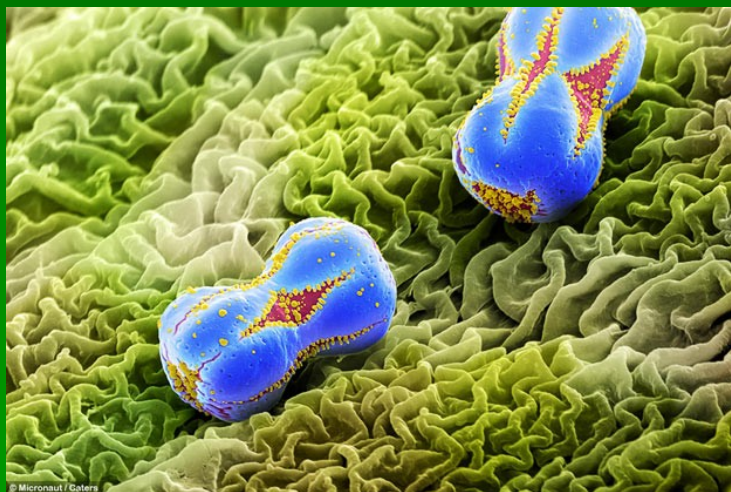

Velikost pylu

6 – 150 μm

Myosotis

Cucurbita

Myosotis

SCIENCEPHOTOLIBRARY

Nejčastěji je pyl přenášen hmyzem = **entomogamie**

Často je pyl přenášen také větrem = **anemogamie**

Vzácně je pyl přenášen ptáky = ornitogamie

Vzácně je u rostlin kvetoucích
pod hladinou pyl přenášen
vodou = **hydrogamie** (např.
Zostera, *Elodea*, *Ceratophyllum*,
nebo *Posidonia*)

Opylování netopýry chiropterogamie je vzácné

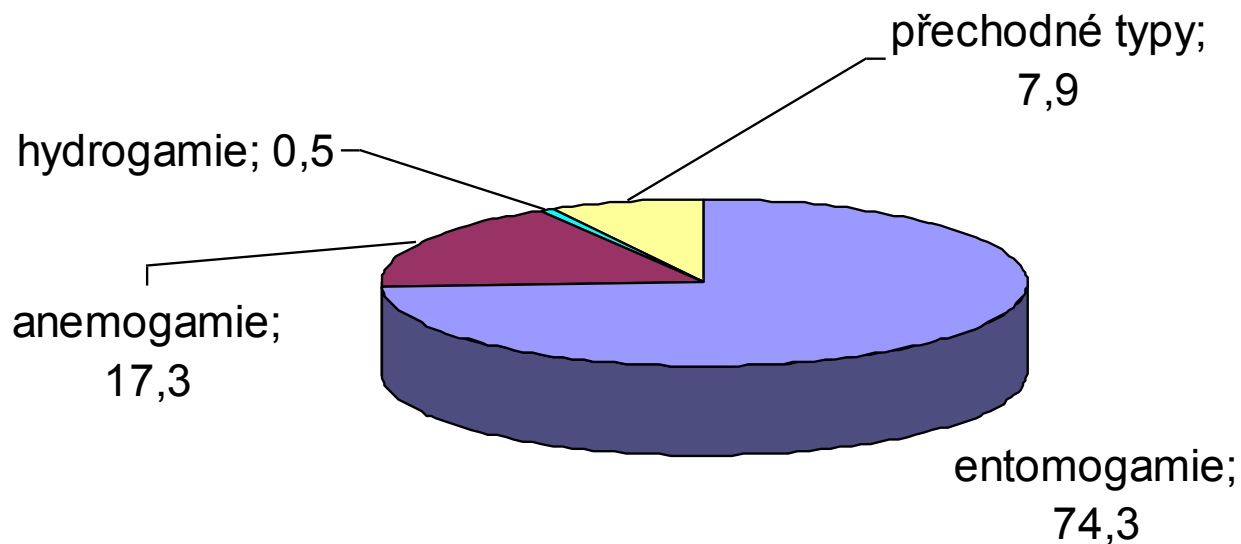
Někdy dochází k samoopylení v uzavřených květech, které se neotvírají = **kleistogamie** (např. u různých druhů violek - *Viola* či u hluchavky objímavé - *Lamium amplexicaule*)

Zastoupení jednotlivých typů opylení se velmi odlišuje podle geografických oblastí (v bývalém Československu zjistil prof. Daumann v r. 1972 následující poměrné zastoupení druhů patřících k jednotlivým typům:

entomogamie	74.3%
anemogamie	17.3%
hydrogamie	0.5 %
přechodný nebo blíže neurčený typ	7.9 %

Hmyz navštěvuje květy buď kvůli pylu (např. mák nebo růže) nebo kvůli nektaru (např. vikev nebo hluchavka)

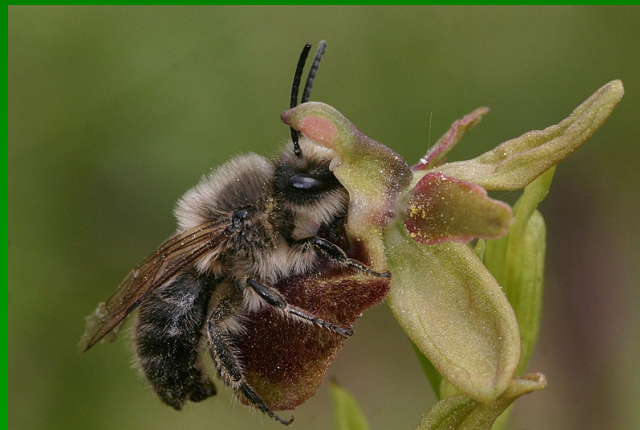
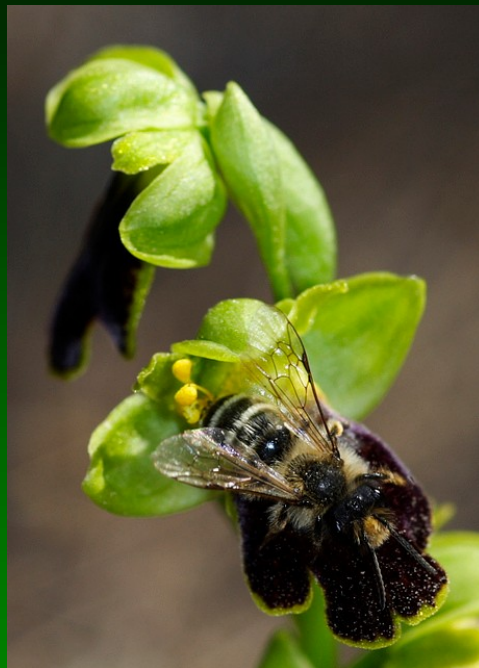
K navigaci hmyzu slouží barva květu popř. sametový nebo naopak lesklý povrch korunních lístků

a vůně -
nektar ani pyl
však vůni
nevydávají -
ta se vytváří
buď korunními
lístky nebo
nitkami
tyčinek.

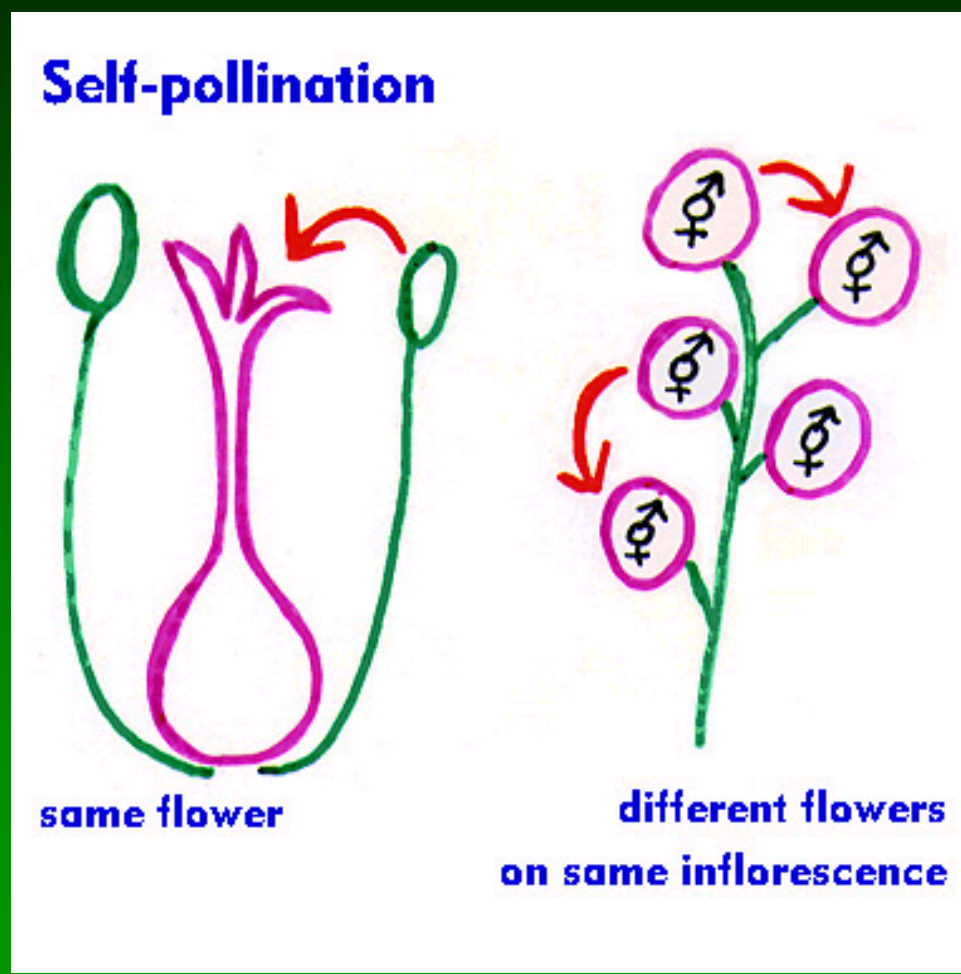
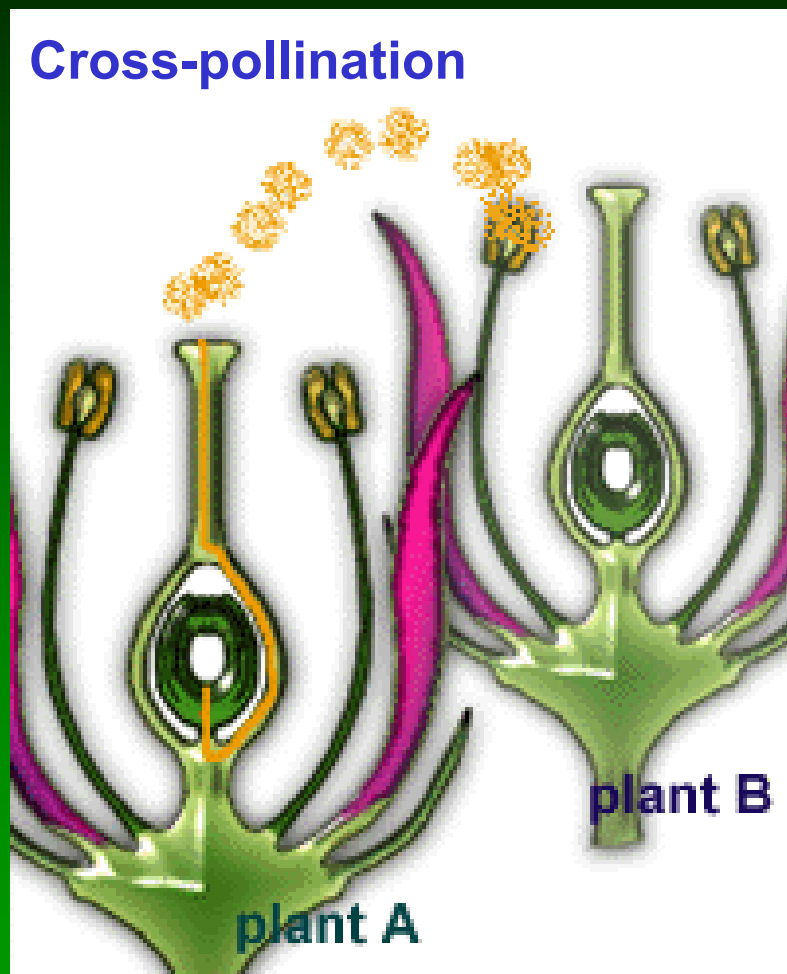

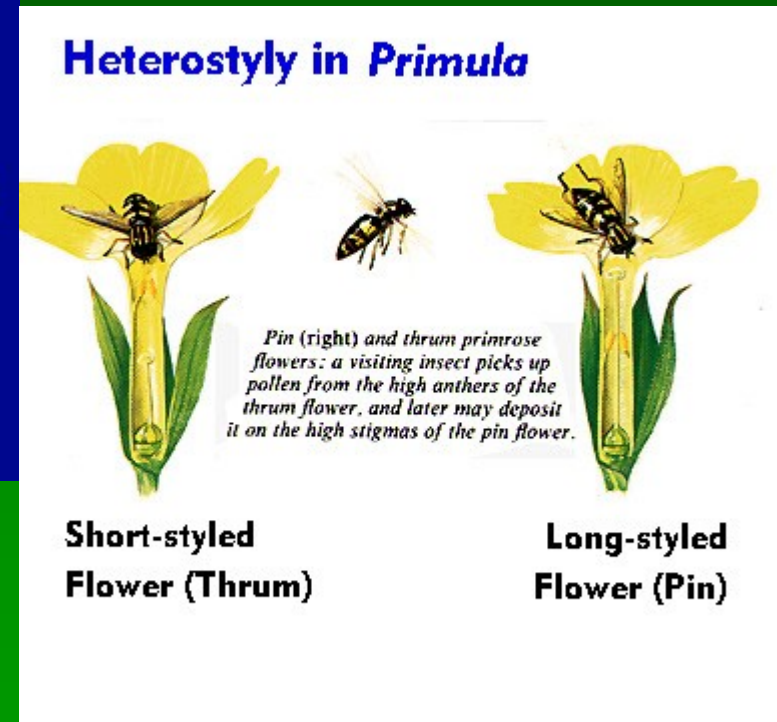
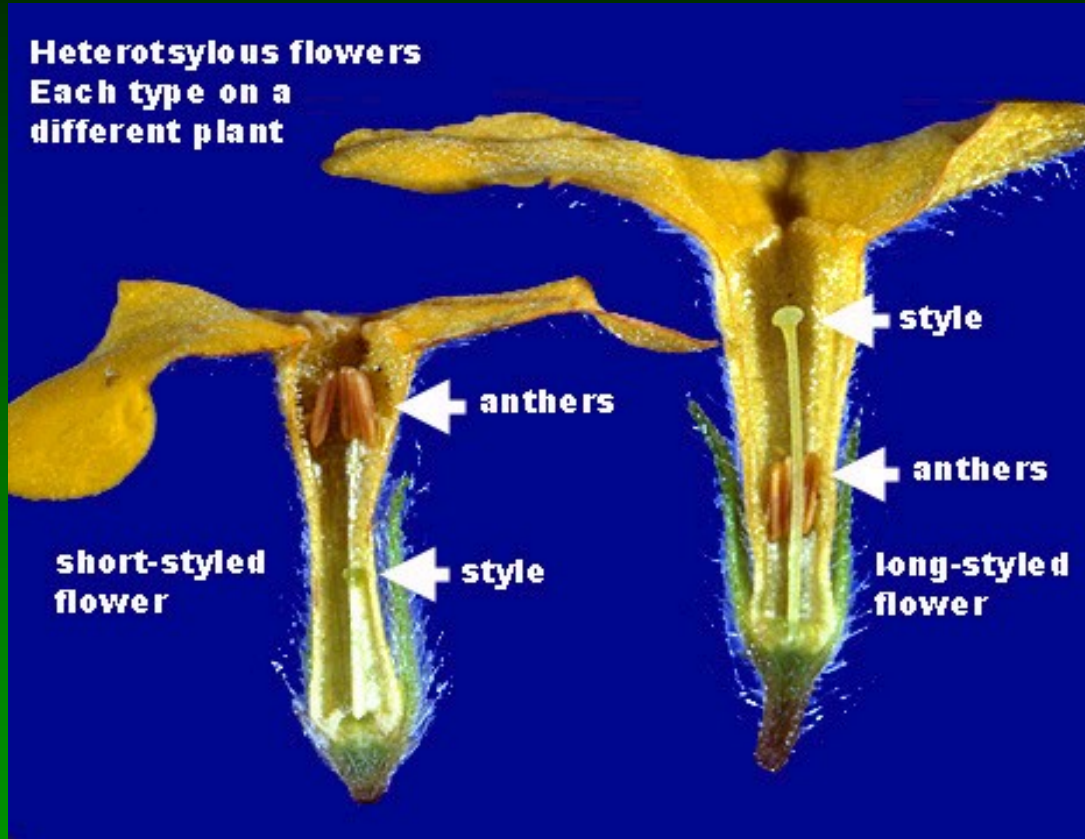
Pseudokopulace – tořič (*Ophrys*, *Orchidaceae*)

Z hlediska rekombinace genů je výhodnější allogamie (cross pollination) oproti autogamii (self pollination)

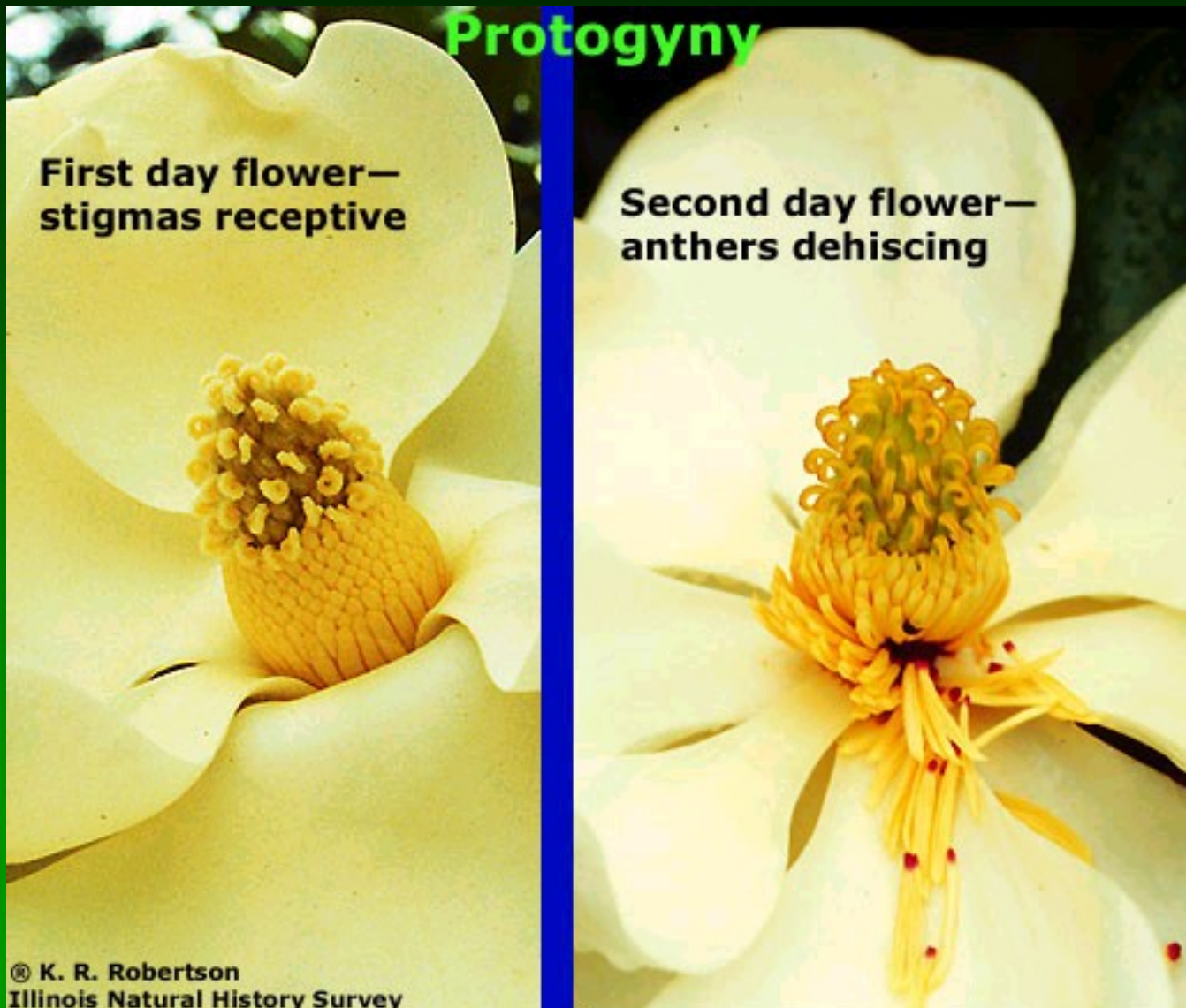

Jedním ze způsobů jak se bránit autogamii vlastním pylem je heterostylie

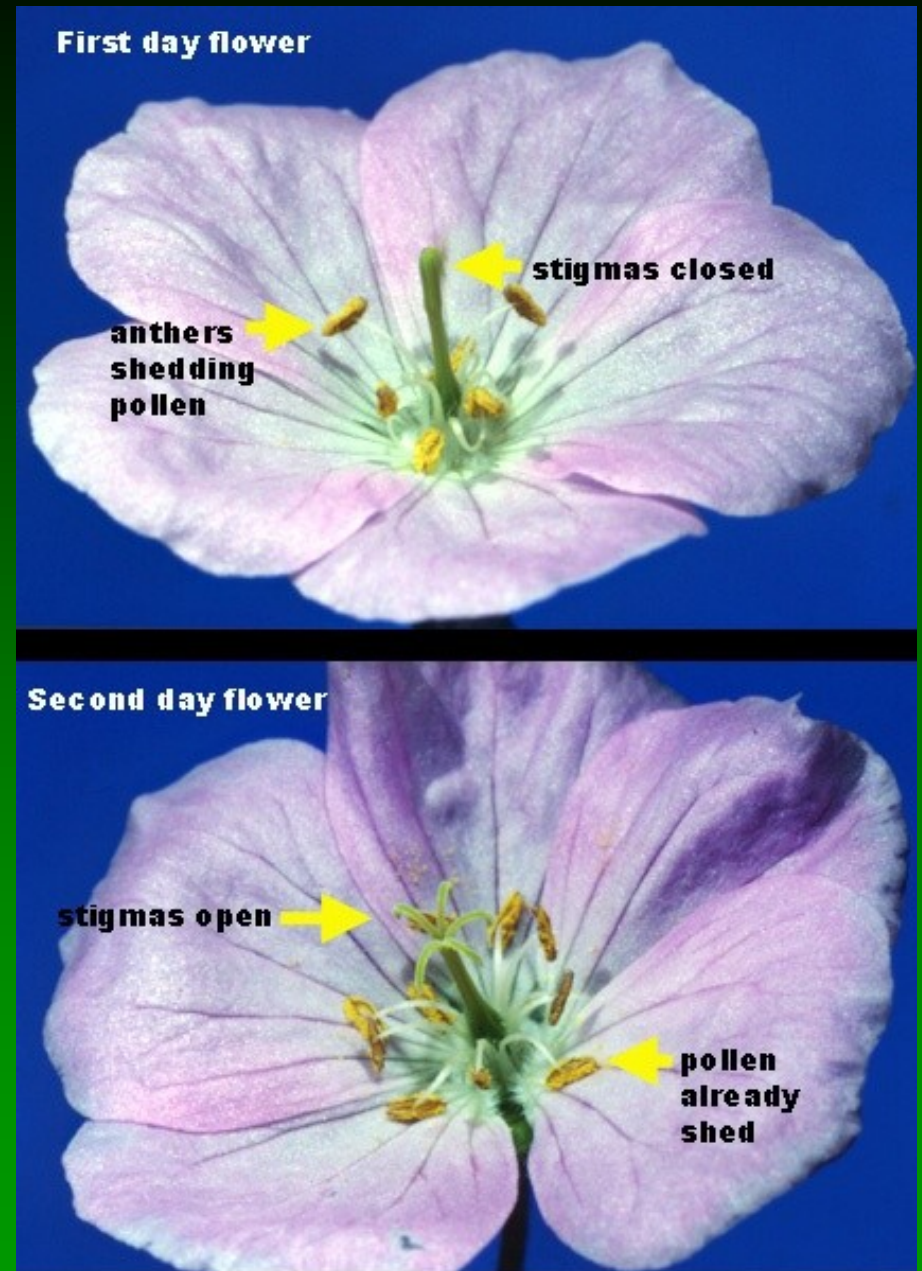

Dalším způsobem jak se bránit autogamii vlastním pylem je
protogynie

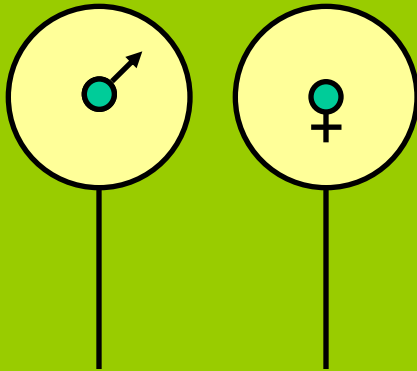

Analogickým způsobem
může bránit bránit
autogamii také
protandrie

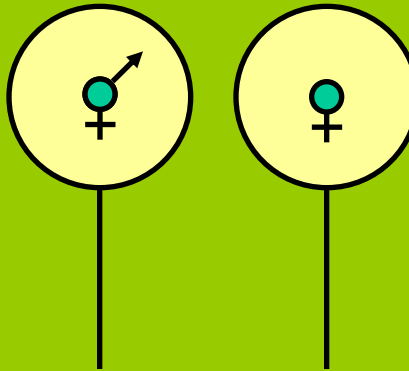

Systemy s jednopohlavnými květy

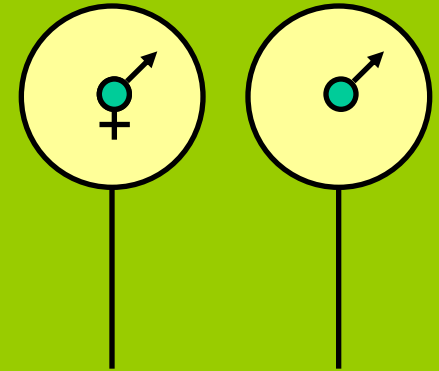
dioecie

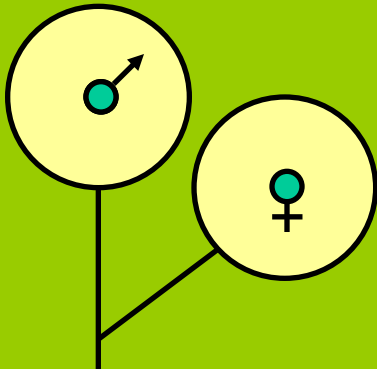
gynodioecie

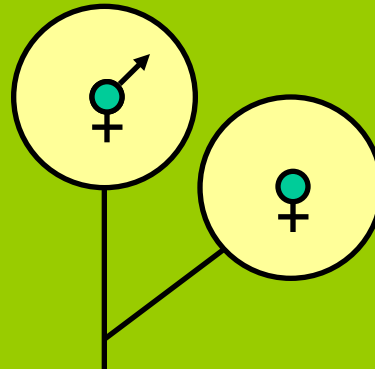
androdioecie

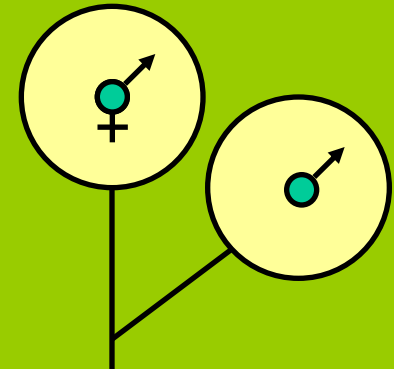
monoecie

gynomonoecie

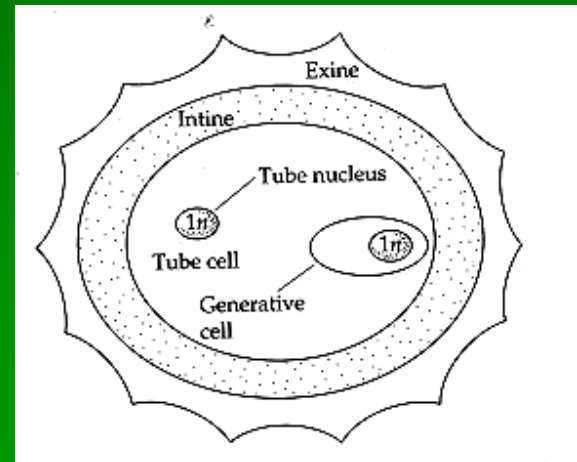
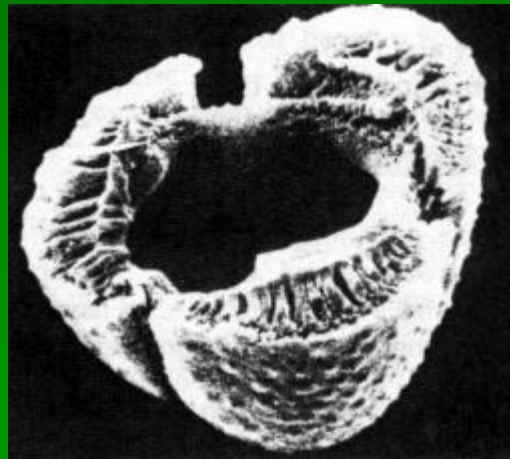
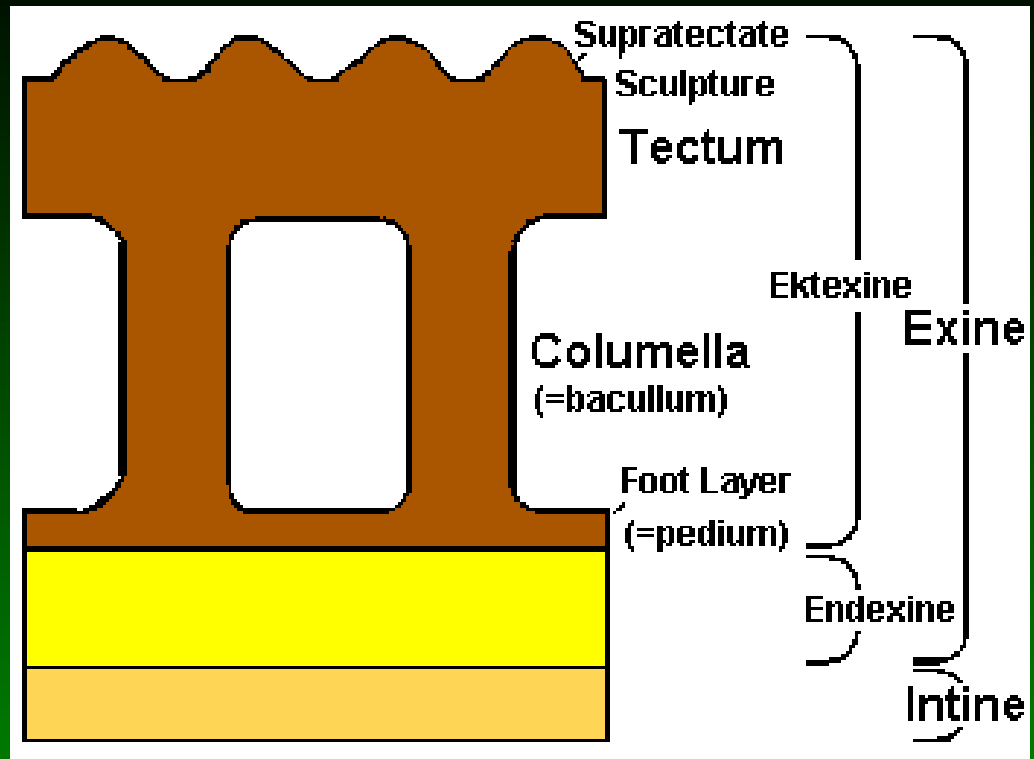
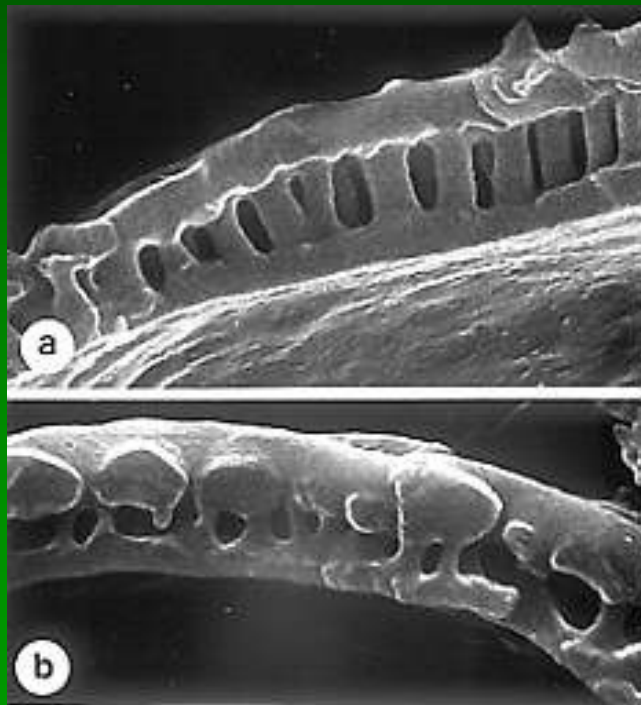
andromonoecie

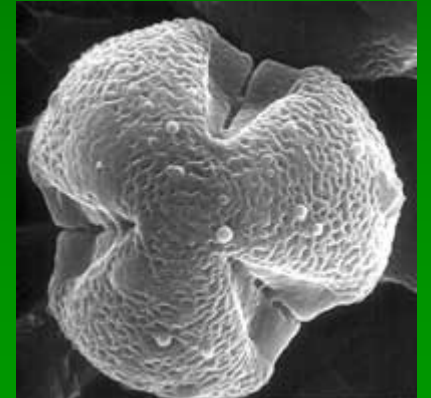
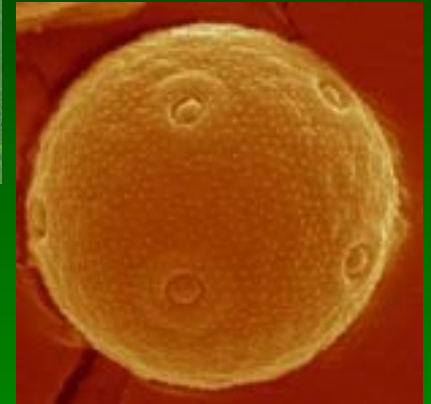
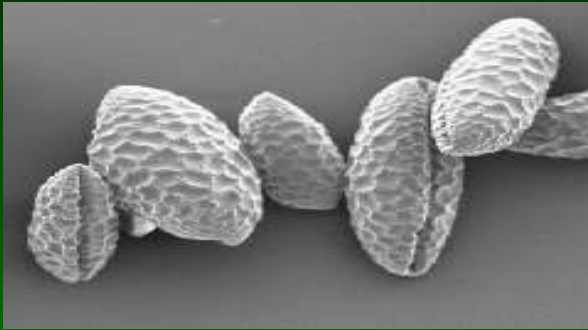

Povrch pylu

Povrch pylového zrna tvoří dvouvrstevná blána: vnější – exina a vnitřní – intina

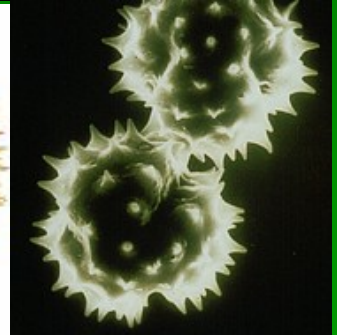
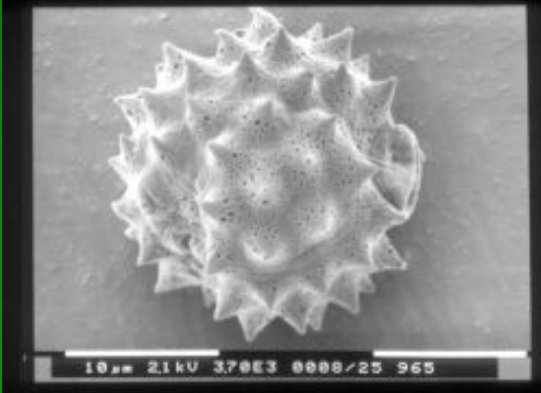
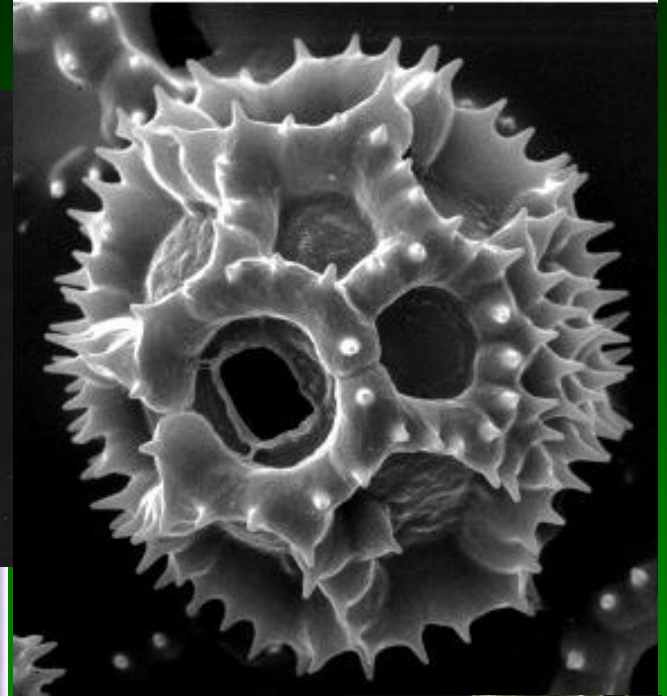
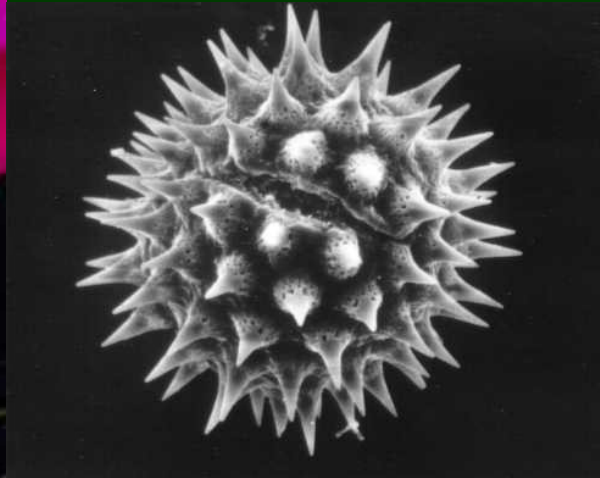

U anemogamních druhů bývá pyl hladký,
u hydrogamních je bez zvláštních
přizpůsobení

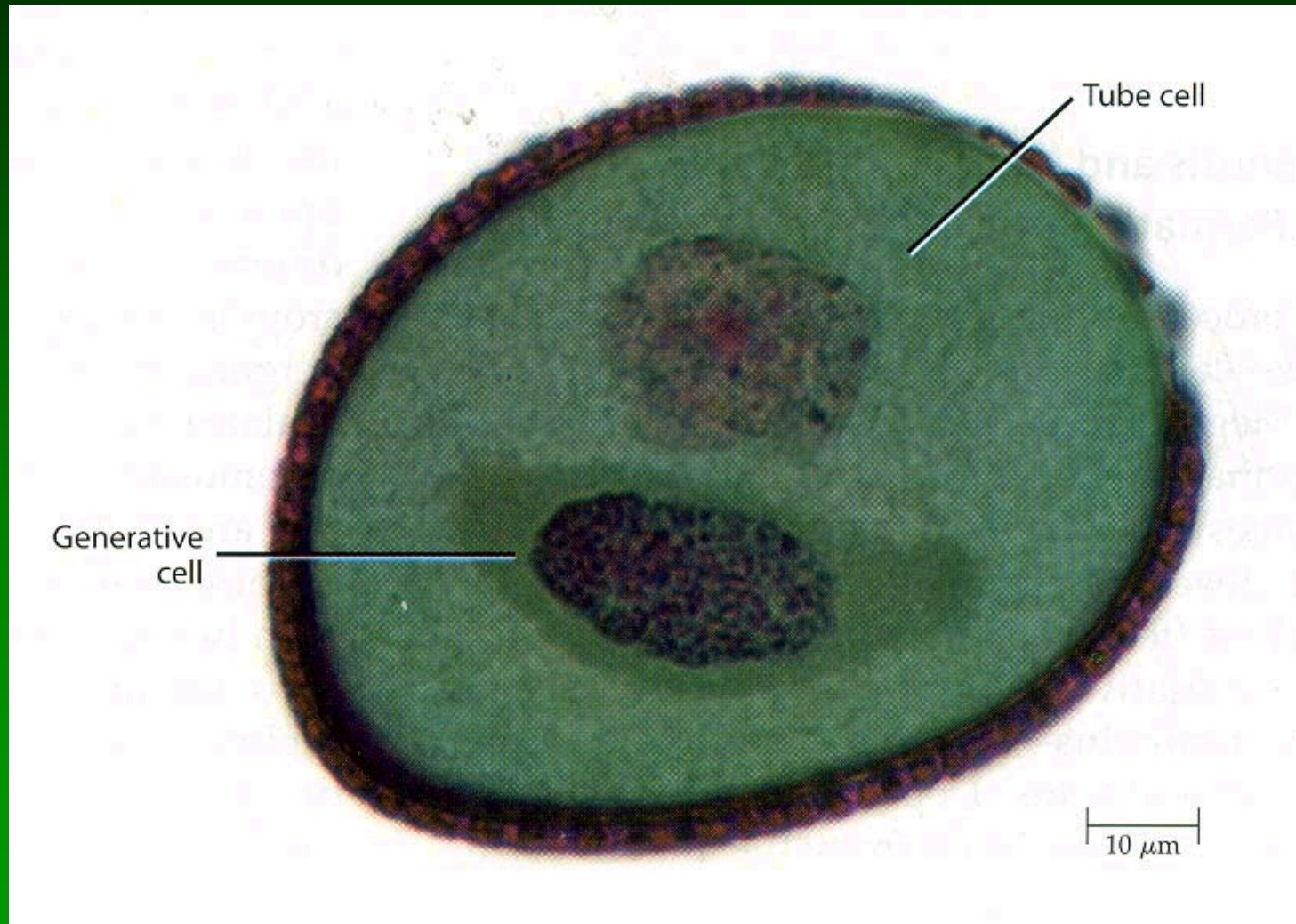

U entomogamních druhů je pyl často lepkaý, či s různými háčky, výrůstky nebo chloupky

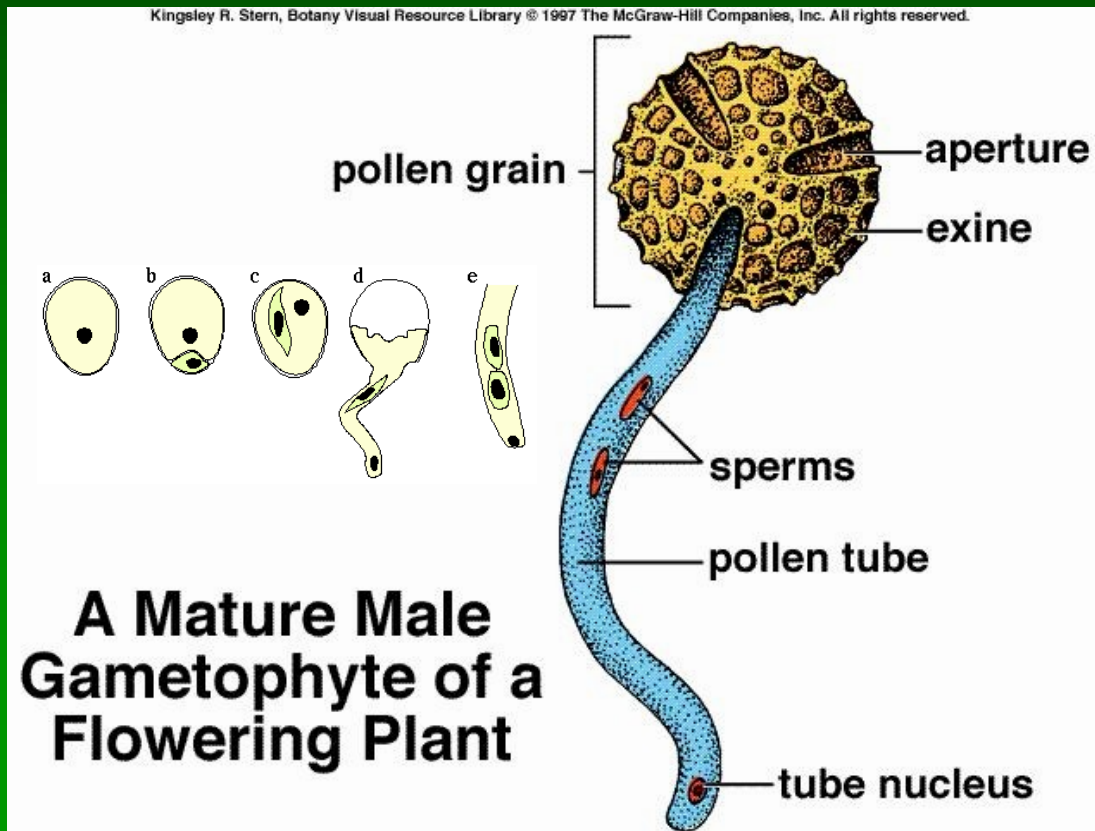

Jednobuněčné pylové zrno se při zrání dělí ve větší buňku vegetativní a menší generativní; v tomto dvoubuněčném stavu je přeneseno na bliznu;

na blizně vyklíčí v láčku která proroste do semeníku; na konci láčky je nesena buňka vegetativní a za ní generativní; generativní buňka se před oplozením vajíčka rozdělí ve 2 buňky spermatické (3 buňky láčky = 1 vegetativní + 2 spermatické jsou homologické mikroprothaliu)

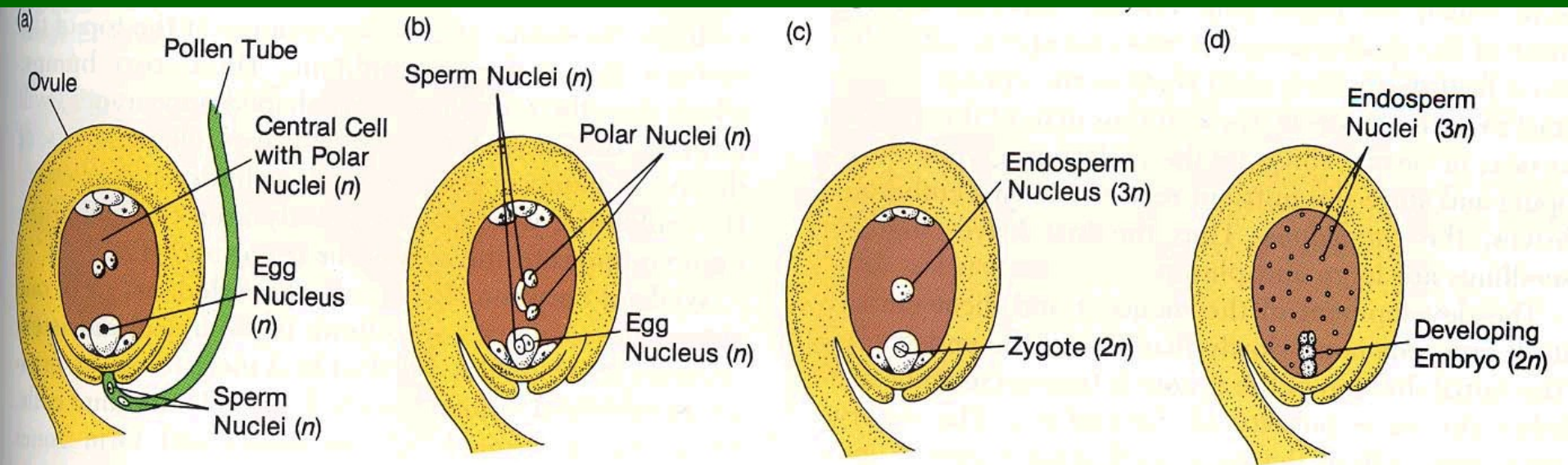

Oplození (angl. fertilization) je dvojitá

1. **Syngamie** – haploidní jádro 1 spermatické buňky splyne s haploidním jádrem oosféry a vznikne zygota, z níž dělením vznikne embryo

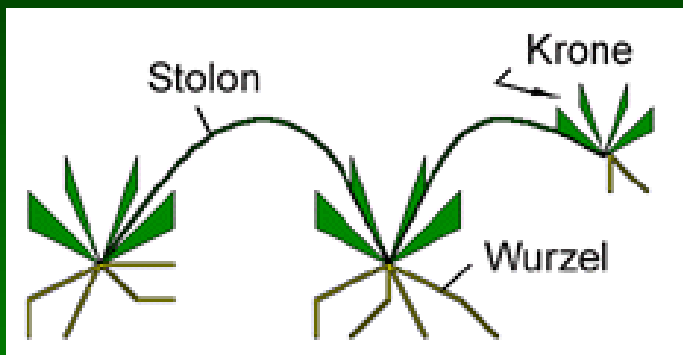
2. **Konfluace** – haploidní jádro druhé splyne s centrálním diploidním jádrem a vznikne endosperm

Generativní množení nemusí být převažujícím způsobem rozmnožování, naopak rozmnožování vegetativní může často převažovat.

Vzniku semen nemusí vždy předcházet syngamie, pak hovoříme o asexuálním rozmnožování pomocí semen - apomixii (angl. i lat. apomixis) čili agamospermii

nedochází pak ke genové rekombinaci
apomixie je buď partenogenetického typu - tj. když se embryo diferencuje z oosféry - haplonti obvykle hynou, ale typy vzniklé **diplosporií** tj. diploidizací oosféry přežívají
jiný typ apomixie je **apogamie**, kdy se embryo diferencuje z jiné buňky zárodečného vaku než z oosféry

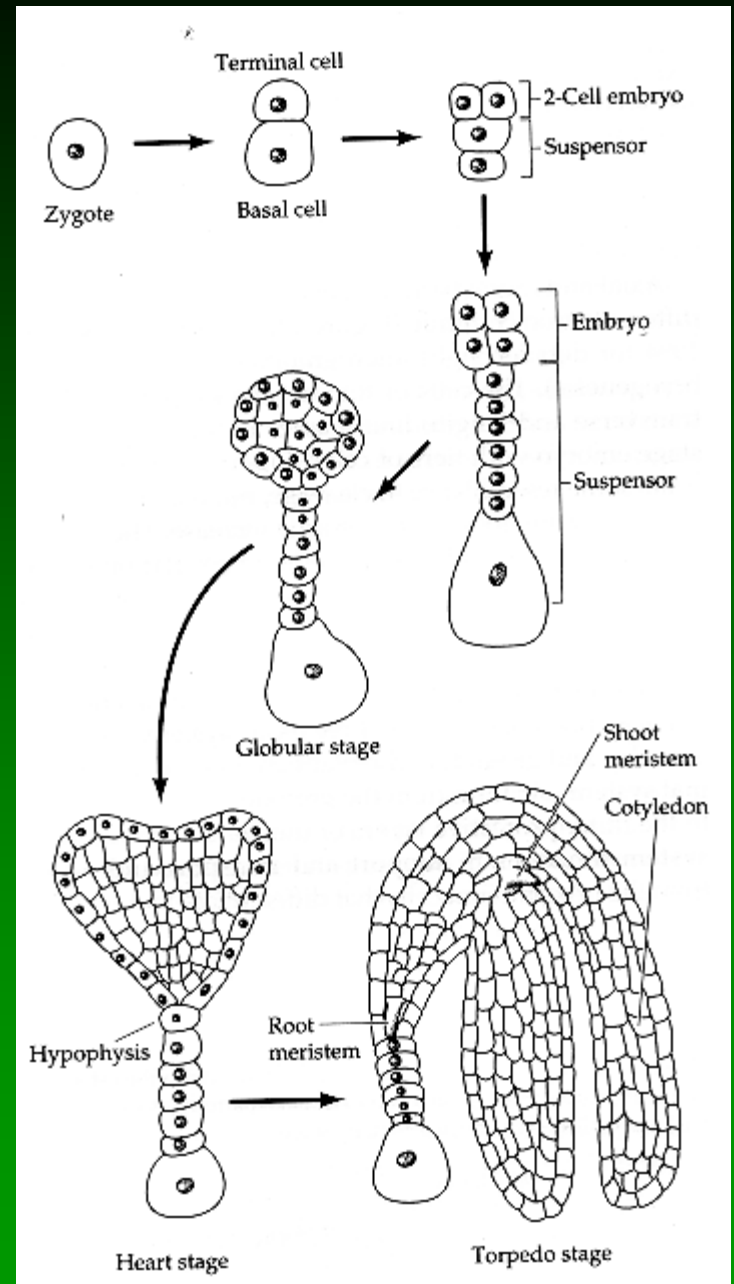
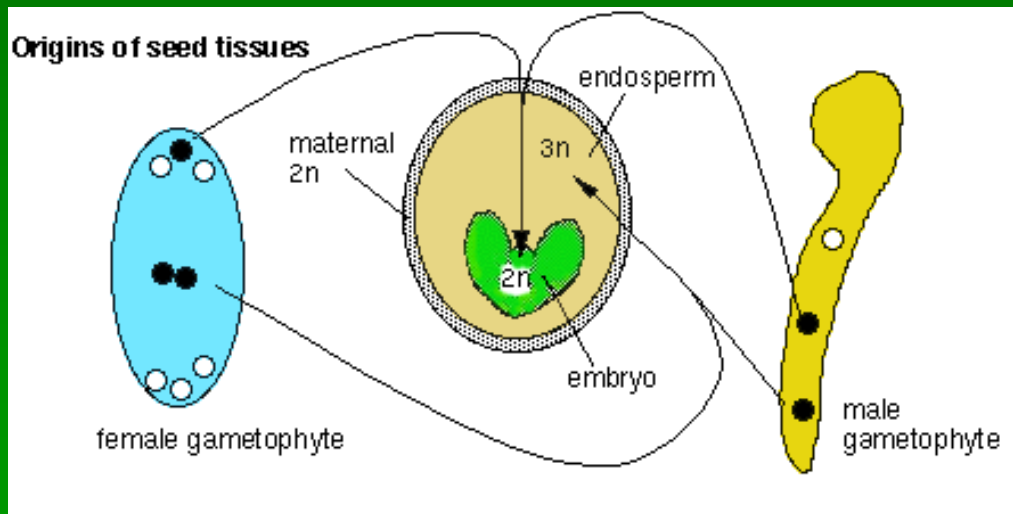

Semeno

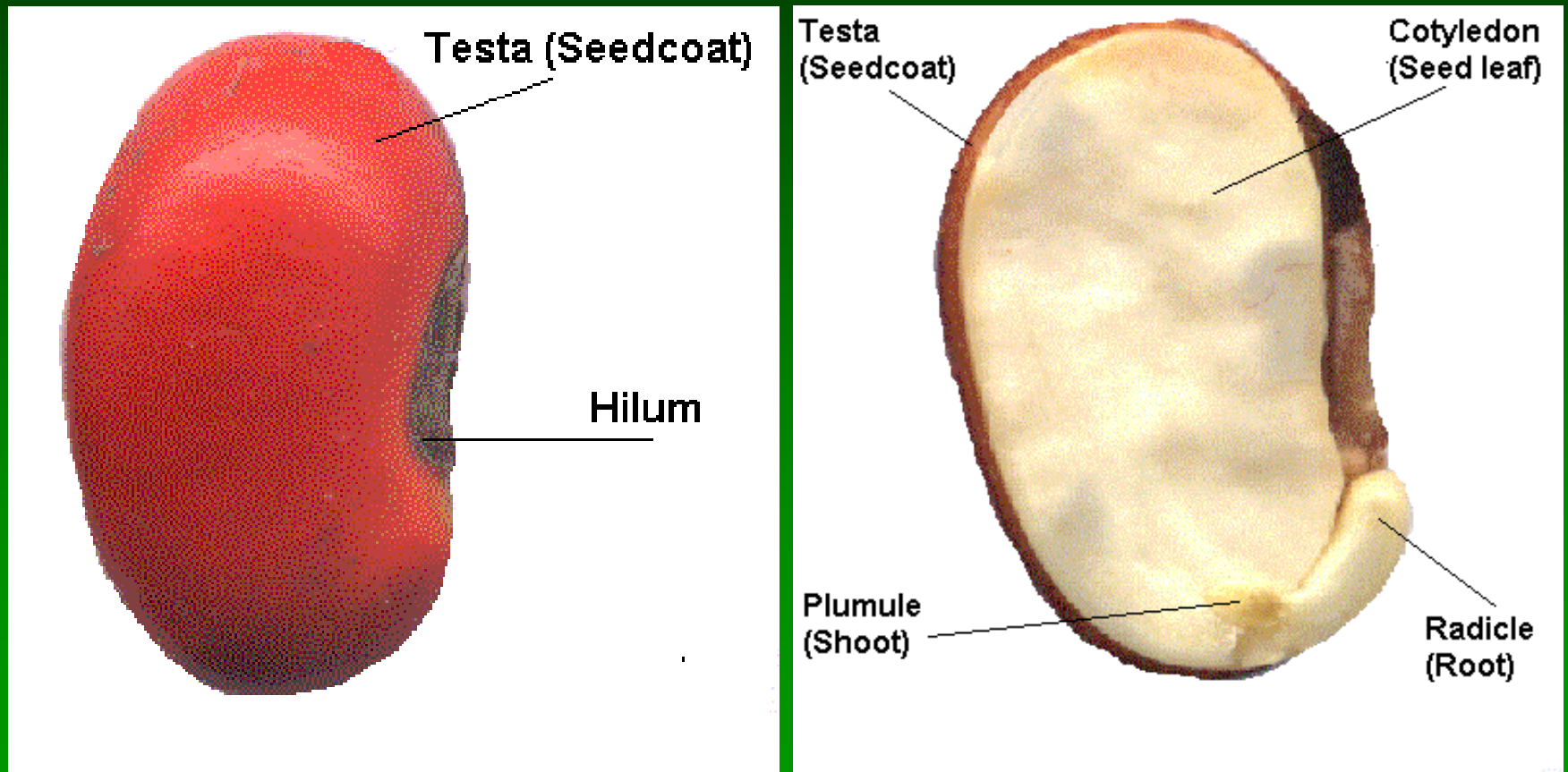
ze syngamií vzniklé zygoty se diferencuje dvou- nebo jednoděložné embryo

z konfluací vzniklého triploidního jádra se diferencuje vnitřní triploidní pletivo endosperm sloužící k výživě embrya, proto nazývané živné.

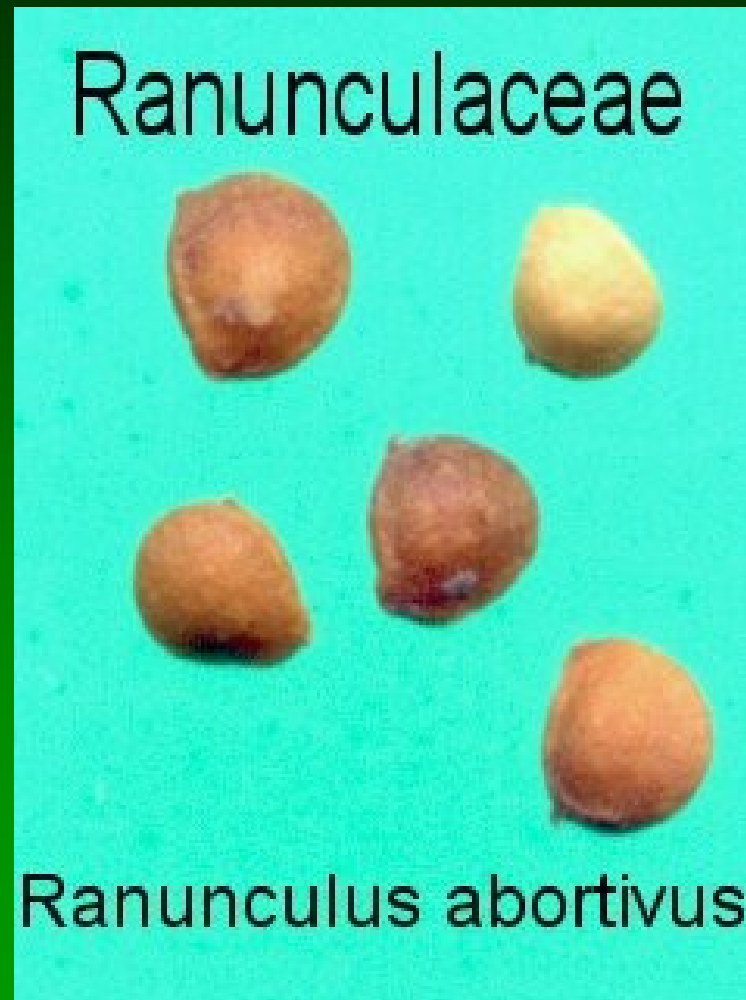
nucellus se mění ve vnější živné pletivo - perisperm

Povrch semene je obvykle kryt o semením (testa) embryo má vyvinut základ stonku (plumula) a základ kořene (radicula), v místě spojení vajíčka poutkem zůstává na semeni jizva (hilum).

Plod - vzniká diferenciací semeníku nebo celého gynecea. Jednoduchým typem suchého plodu je jednosemenná nažka. Může vznikat z apokarpních pestíků – např. u pryskyřníkovitých (*Ranunculaceae*)

Nažka může vzniknout i z cénokarpního gynecea – např.
u šáchorovitých *Cyperaceae* (*Eleocharis obtusa*)

Z cénokarpního gynecea vzniká nažka také u hvězdnicovitých (*Asteraceae*, *Taraxacum*)

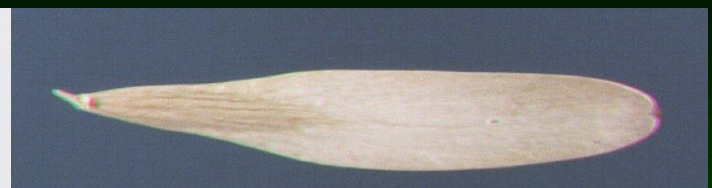
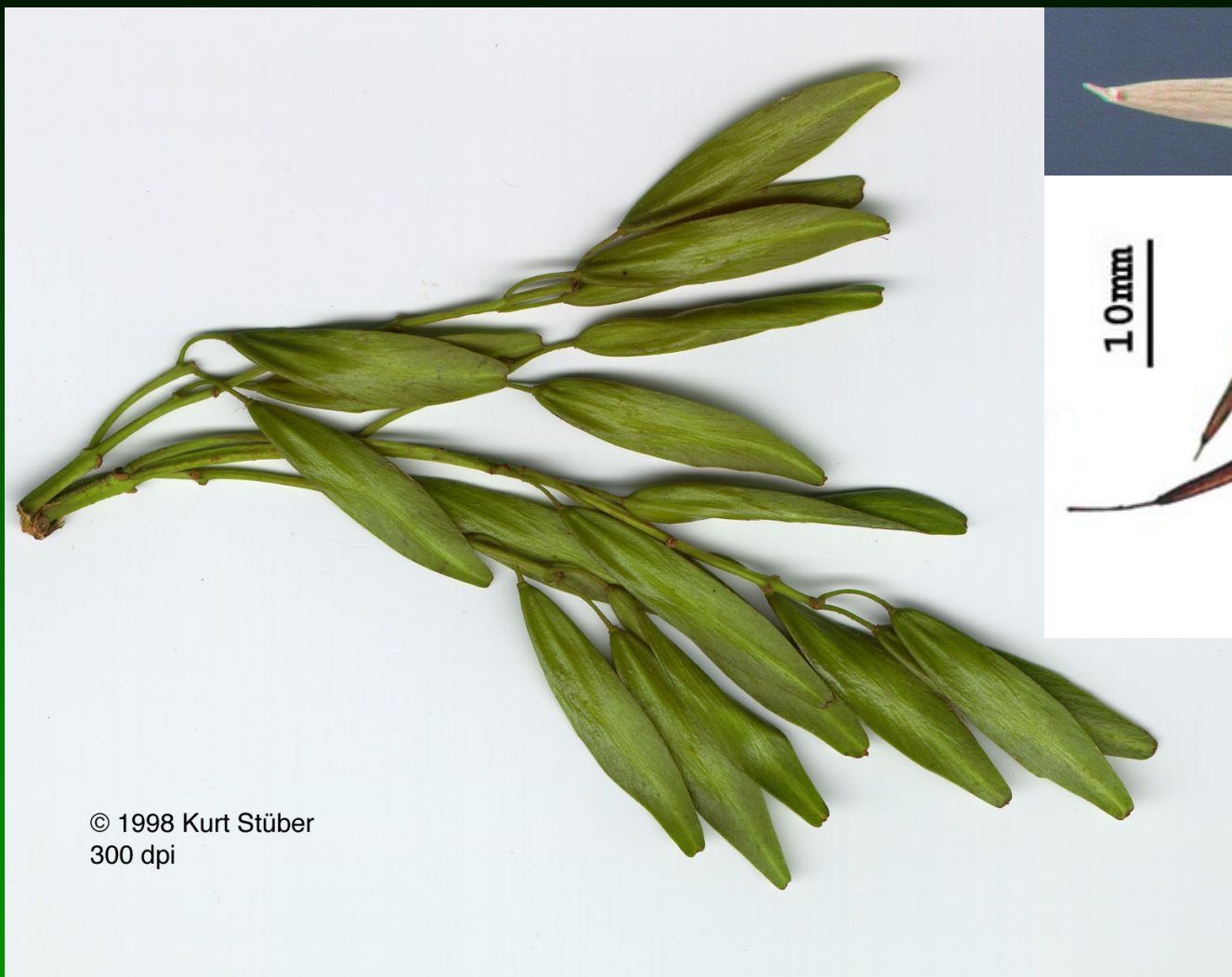
Nažka u slunečnice (*Helianthus*, *Asteraceae*) – pro nažky je typické, že oplodí a osemení k sobě sice těsně přiléhají, ale nesrůstají

Cénokarpní nažka u habru
(*Carpinus*, *Betulaceae*), dubu -
Quercus, *Fagaceae*,

© 1998 Kurt Stüber
300 dpi

Okřídlené
nažky u jasanu
– *Fraxinus* sp.,
Oleaceae

Suchým pukavým plodem je také měchýřek vynikající z apokarpního gynecea (ostrožka - *Delphinium*, *Ranunculaceae*)

Měchýřky v čeledi
Ranunculaceae

blatouch
Caltha

čemeřice
Helleborus

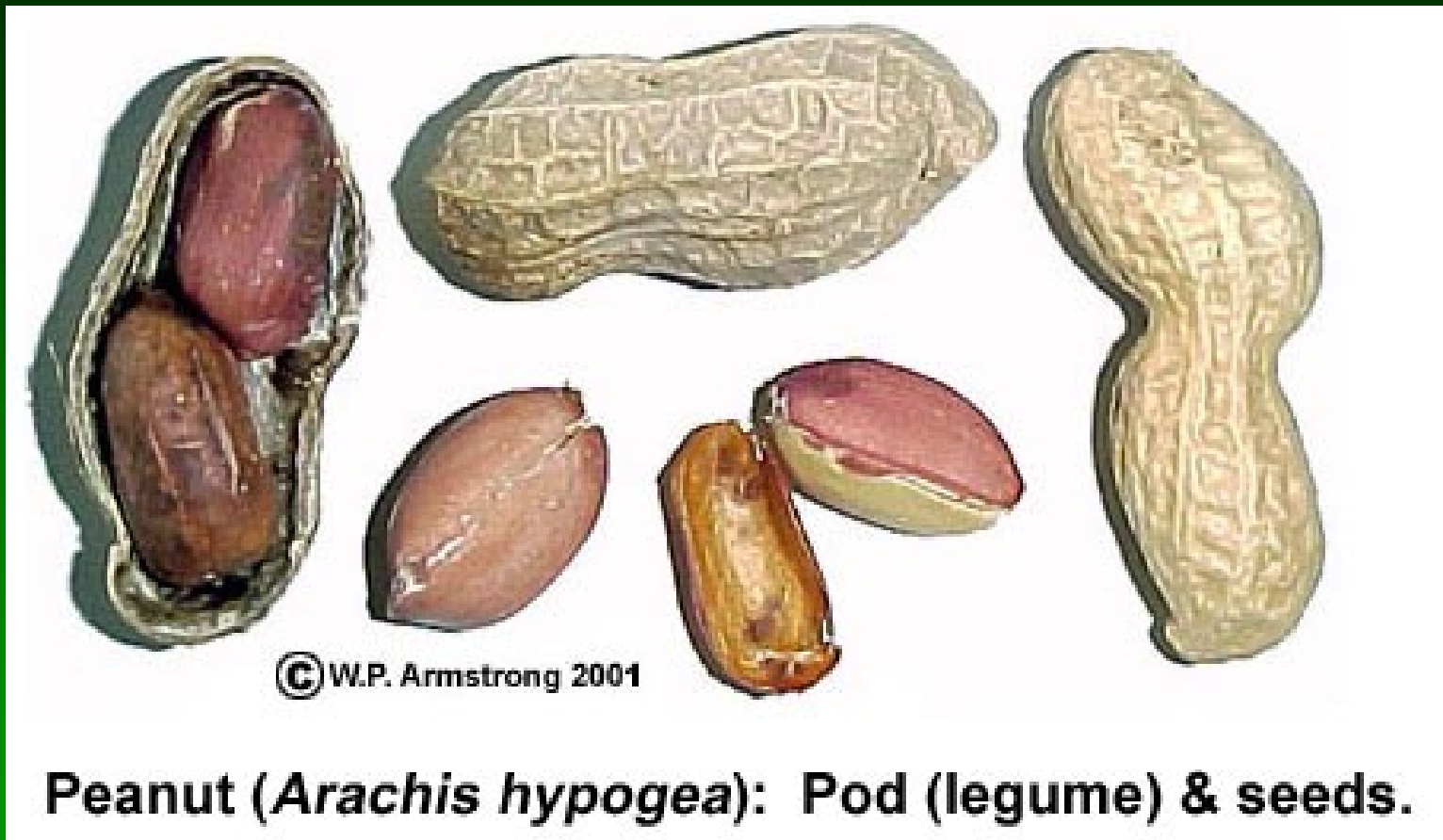
stračka (*Consolida*)
počet plodolistů a tedy
i měchýřků redukován
na jediný v každém
květu

Dalším typem suchého pukavého plodu vznikajícího z apokarpního gynecea je vícesemenný až jednosemenný lusk u čeledi bobovitých (*Fabaceae*), otvírající se dvěma chlopněmi

Lusk u podzemnice olejné je na hranici mezi luskem a
dvousemennou nažkou

Jednoduchým suchým cénokarpním plodem je také oříšek
(líška - *Corylus*, *Betulaceae*) – podobný nažce, ale semeno menší a
proto v oříšku „hrká“

Oříšky u lípy (*Tilia*, *Tiliaceae*)

Jednoduchým suchým cénokarpním plodem je také obilka, která se od nažky liší oplodím pevně srostlým s osemením (kukuřice - *Zea*, *Poaceae*)

Suchým pukavým plodem vznikajícím jen z
cénokarpního gynecea je tobolka. Děrami se otvírá
tobolka máku (*Papaver*, *Papaveraceae*)

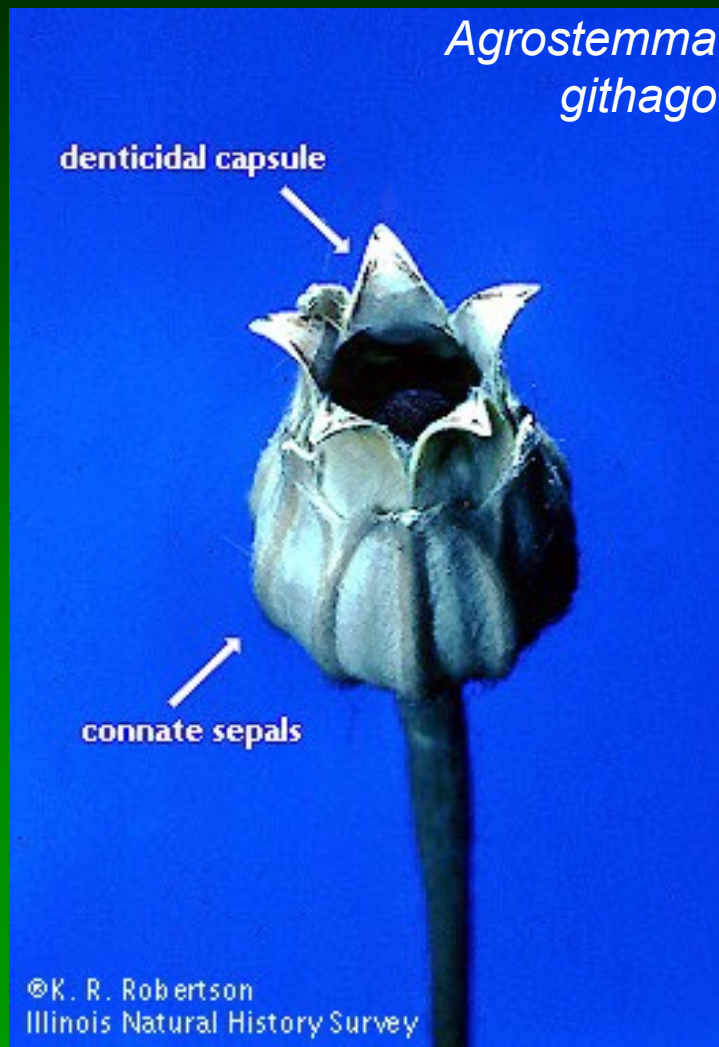

Trojpodzdré tobolky má
kosatec – *Iris*, *Iridaceae*

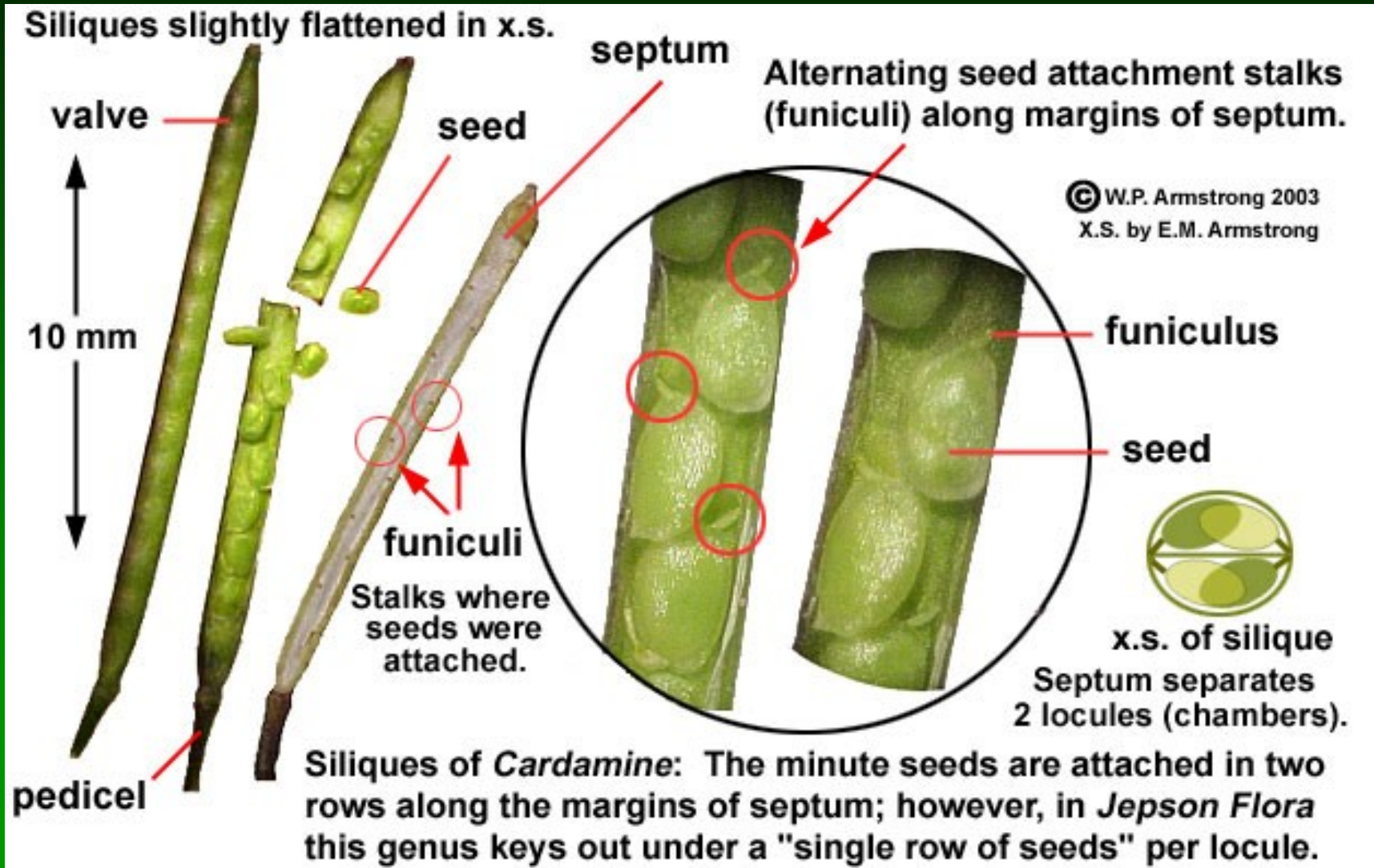

Tobolky otvírající se nejčastěji 5 nebo 10 zuby najdeme u čeledi hvozdíkovitých (*Caryophyllaceae*)

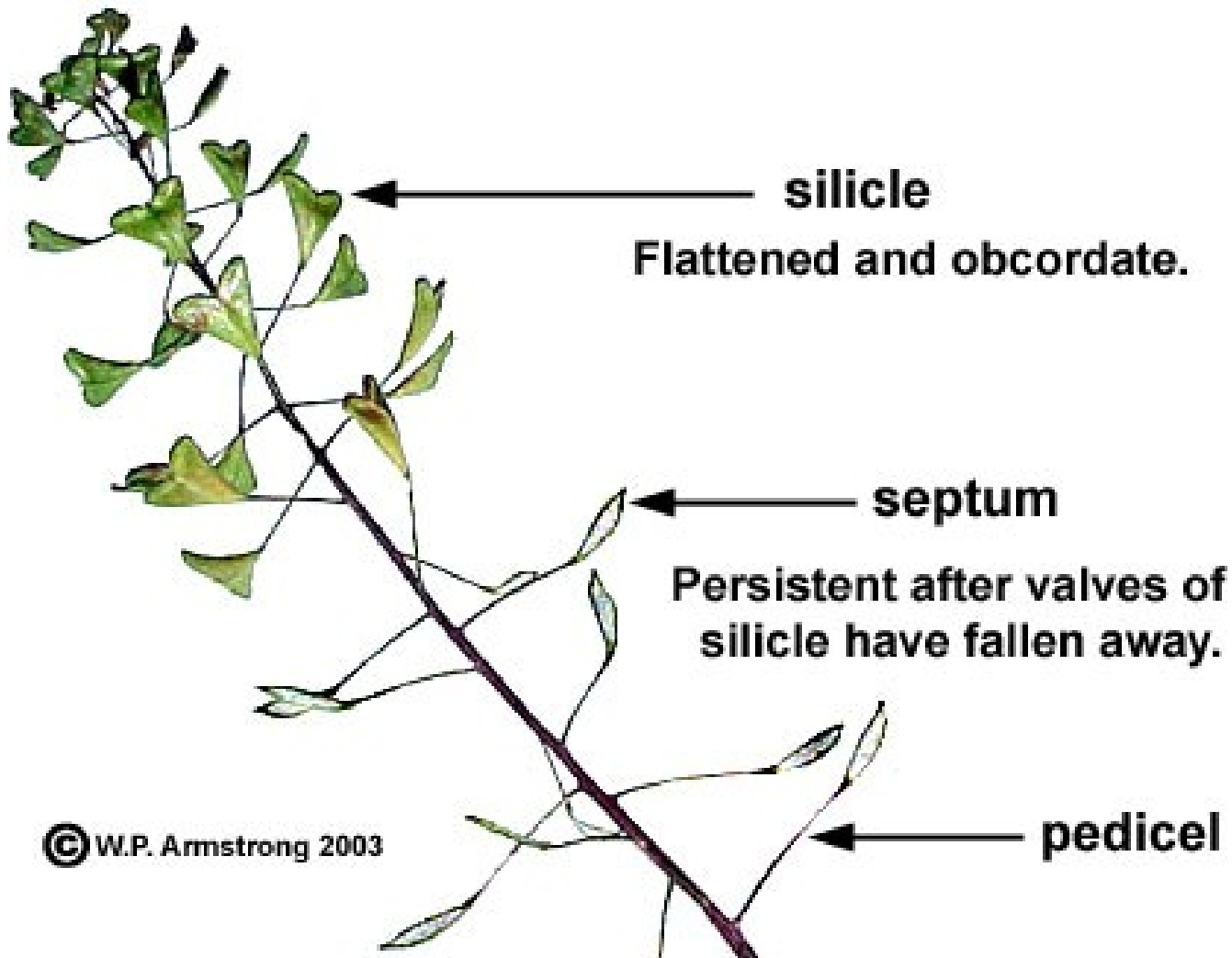

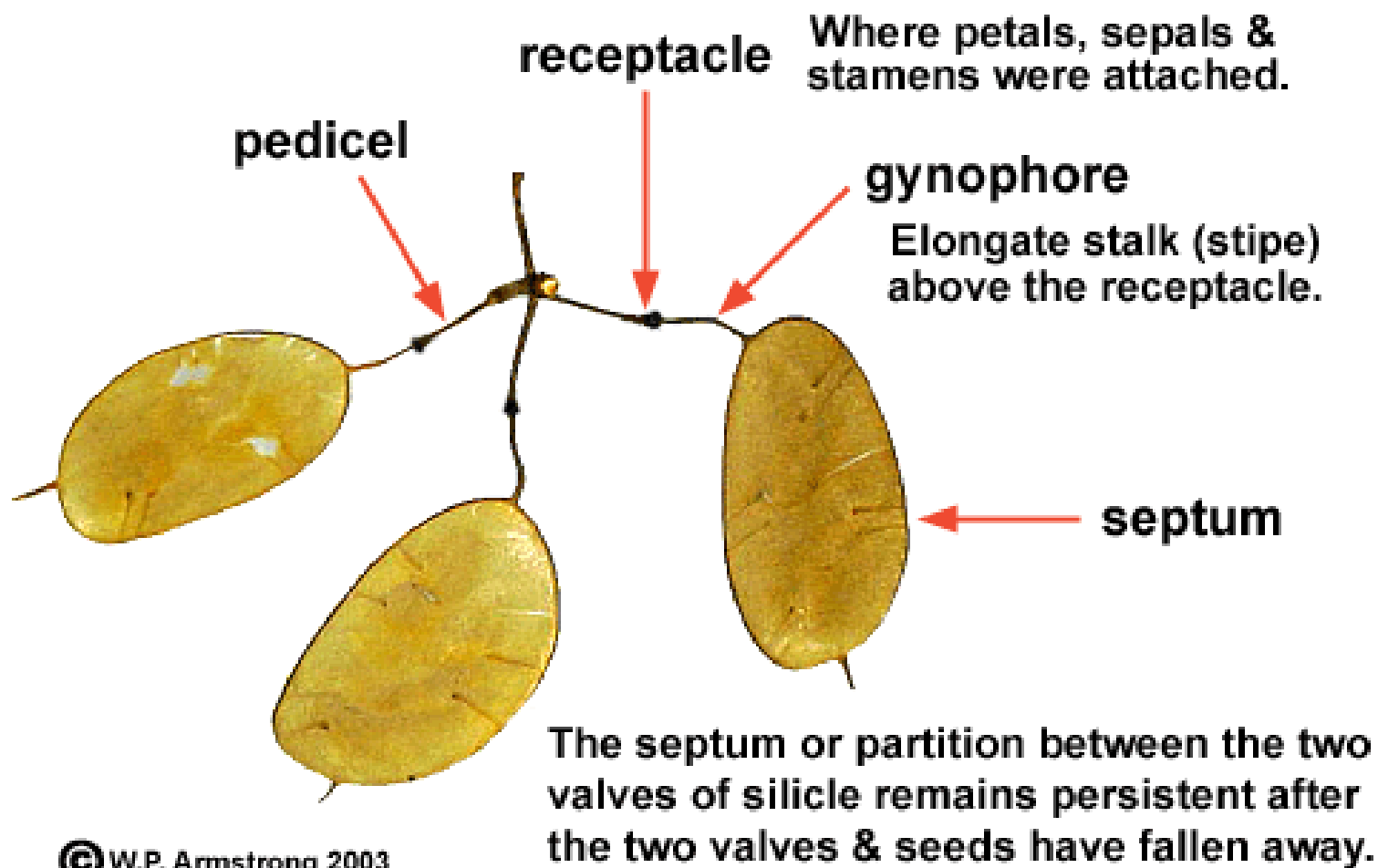
Také šešule brukvovitých (*Brassicaceae*) se dvěma chlopněmi a střední přepážkou je typem tobolky

Podobná šešuli je také šešulka – např. u kokošky
(*Capsella bursa-pastoris*)

Nebo u měsíčnice (*Lunaria annua*)

Zvláštní dužnatou tobolku má brslen (*Euonymus*, *Celastraceae*)

Zdužnatělé tobolky má také *Averroa carambola* (Oxalidaceae)

Trnitou tobolku vyplněnou
semeny obalenými
zdužnatělými míšky má
durian (*Durio zibethinus*) z
čeledi cejbovitých
(*Bombacaceae*)

Dužnatým typem plodu je jedno- či vícesemenná bobule s rozlišenou vnější blanitou a vnitřní dužnatou částí. Vzácně může vznikat z apokarpního gynecea - např. u pryskyřníkovitých (*Ranunculaceae*, *Actaea*)

Mnohem častěji vzniká bobule s gynecea cénokarpního –
např. u tykvovitých (*Cucurbitaceae*)

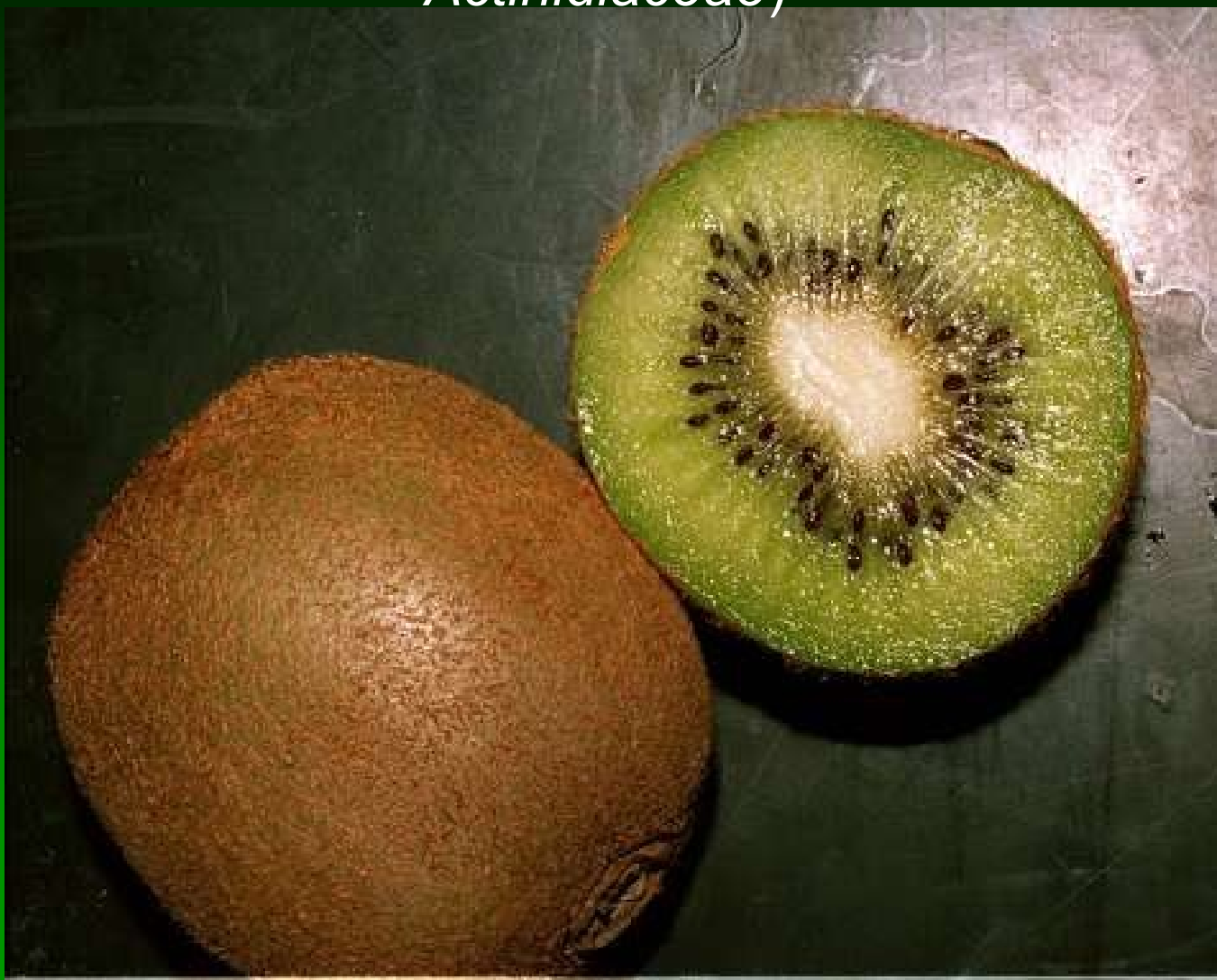

různí zástupci čeledi tykvovitých - *Cucurbitaceae*

Bobule cénokarpního typu má také kiwi (*Actinidia*,
Actinidiaceae)

Nebo rajče (*Lycopersicon*) a další lilkovité (*Solanaceae*)

Nebo rybíz
(*Ribes*) a další
srstkovité
(*Grossulariaceae*)

Nebo borůvka (*Vaccinium myrtillus*), brusinka (*Vaccinium vitis-idaea*) a další brusnicovité (*Ericaceae*)

Zvláštním typem cénokarpní bobule je hesperidium citroníku (*Citrus*, *Rutaceae*) s oplodím rozlišeným na vnější barevné flavedo a vnitřní bílé albedo. Šťavnatá dužina je zbudelá pletivo vznikající dělením buněk vnitřní pokožky oplodí.

Více či méně vysýchavý typ bobule má paprika (*Capsicum*), která by mohla být považována i za zdužnatělou tobolku

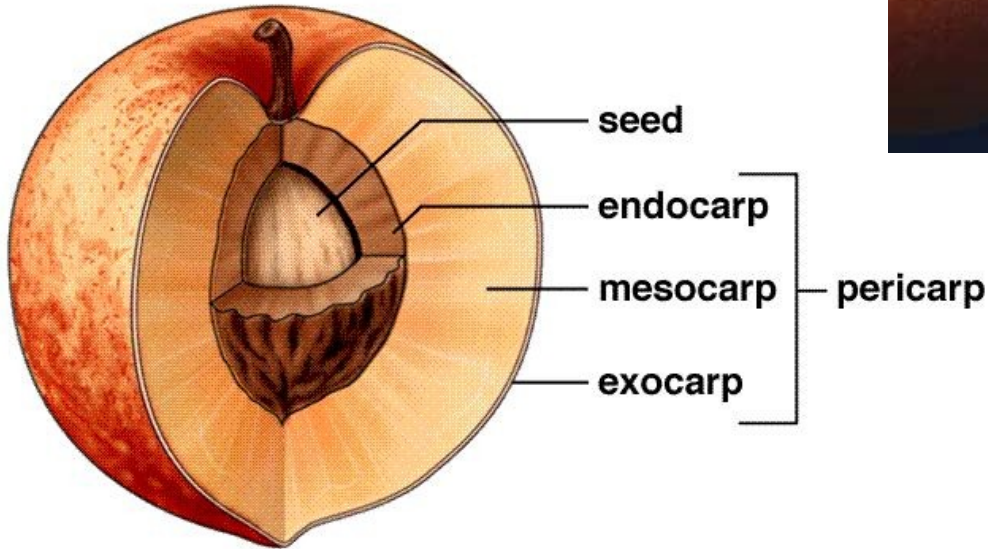

Dužnatým plodu je peckovice s trojvrstevným oplodím (blanitý exokarp, dužnatý mezokarp a sklerenchymatický endokarp) může vynikat z apokarpního gynecea

Kingsley R. Stern, Botany Visual Resource Library © 1997 The McGraw-Hill Companies, Inc. All rights reserved.

Regions of a Mature Fruit

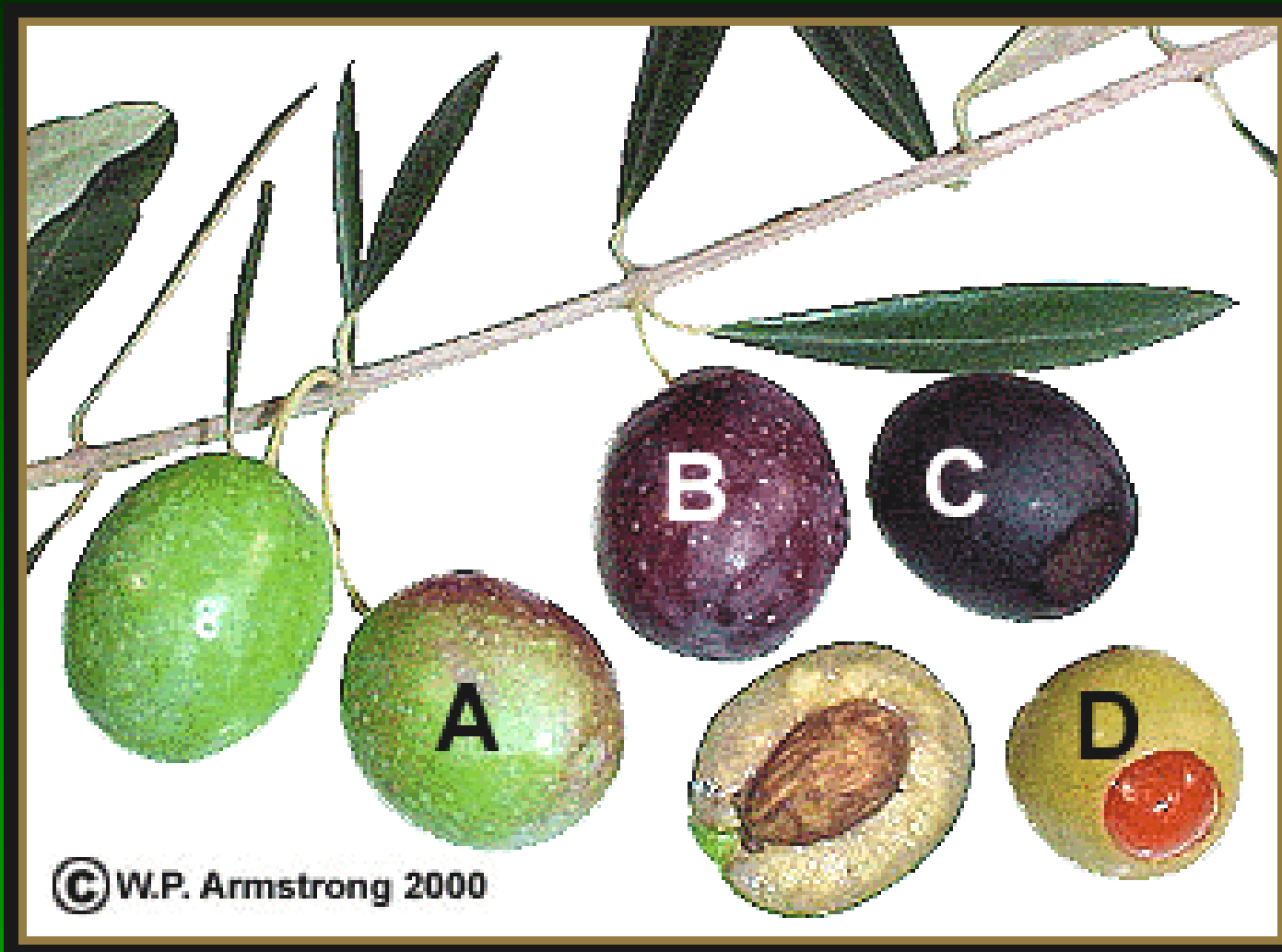

– např. u růžovitých (*Rosaceae* – meruňka – *Armeniaca*)

Broskev, třešeň

Někdy vzniká peckovice z cénokarpního gynecea – např.
u olivy (*Olea*, *Oleaceae*)

Některé suché cénokarpní plody se rozpadají podél plodolistů, pak se nazývají poltivé (schizokarpium) – jsou to např. tvrdky u brutnákovitých (*Boraginaceae*)

Tvrdky u užanky (*Cynoglossum*, *Boraginaceae*)

Tvrdky jsou typické také pro hluchavkovité (*Lamiaceae*)

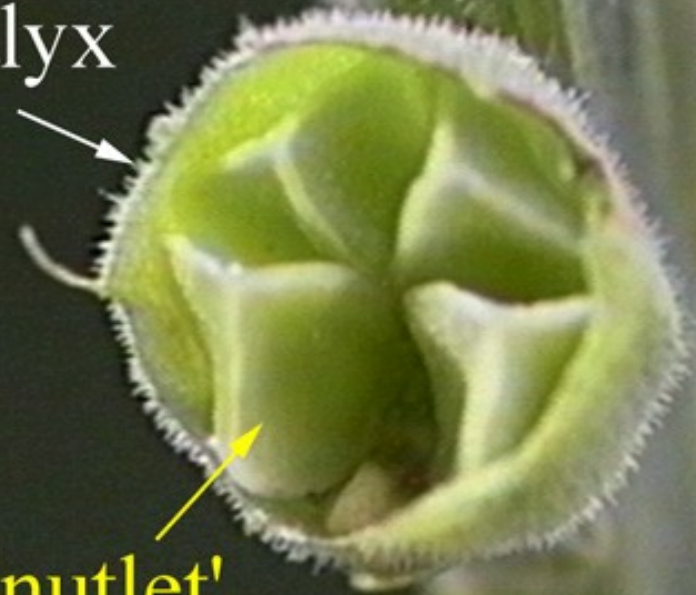
Lamiaceae

Dracocephalum parviflorum

calyx

'nutlet'

Jiným typem suchého poltivého plodu, rozpadajícího se na plůdky (mericarpia) – jsou dvounažky u miříkovitých (*Apiaceae*)

Pložitým plodem jsou také okřídlené dvounažky u javoru
(*Acer*, *Aceraceae*)

Poltivé plody rozpadající se v mnoho merikarpií má i sléz
(*Malva*, *Malvaceae*)

Rozpadavé plody, které rozpadají jinak než podél plodolistů nazýváme lámavé – vznikají jen z cénokarpných gyneceí. Je to např. struk u ředkve (*Raphanus*, *Brassicaceae*)

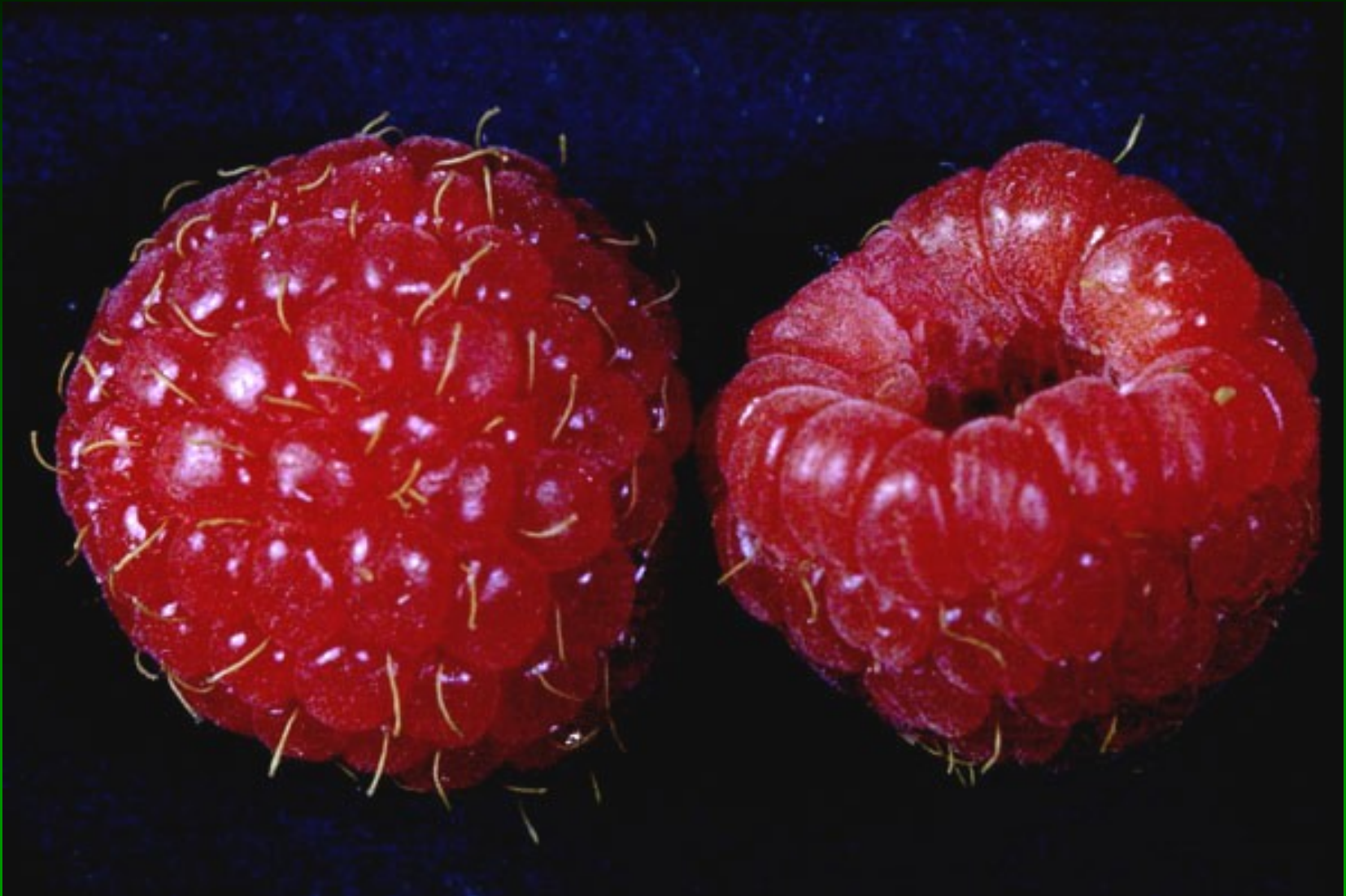

Souplodí je útvar vzniklý spojením apokarpních plodů obvykle květním lůžkem např. mnohoměchýřek u magnolie (*Magnolia*, *Magnoliaceae*)

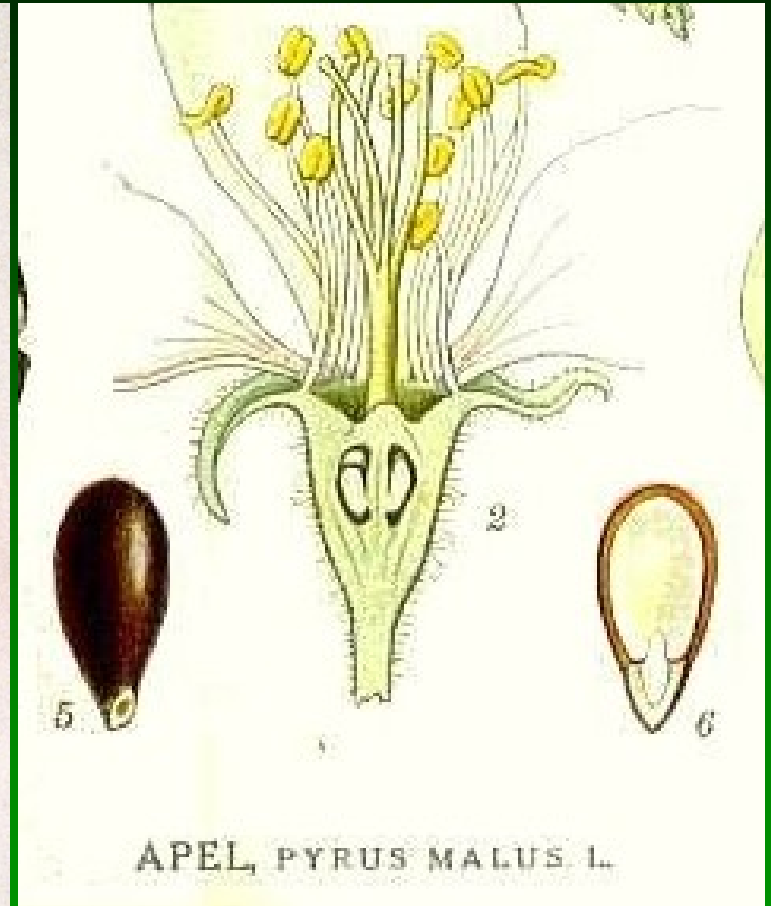
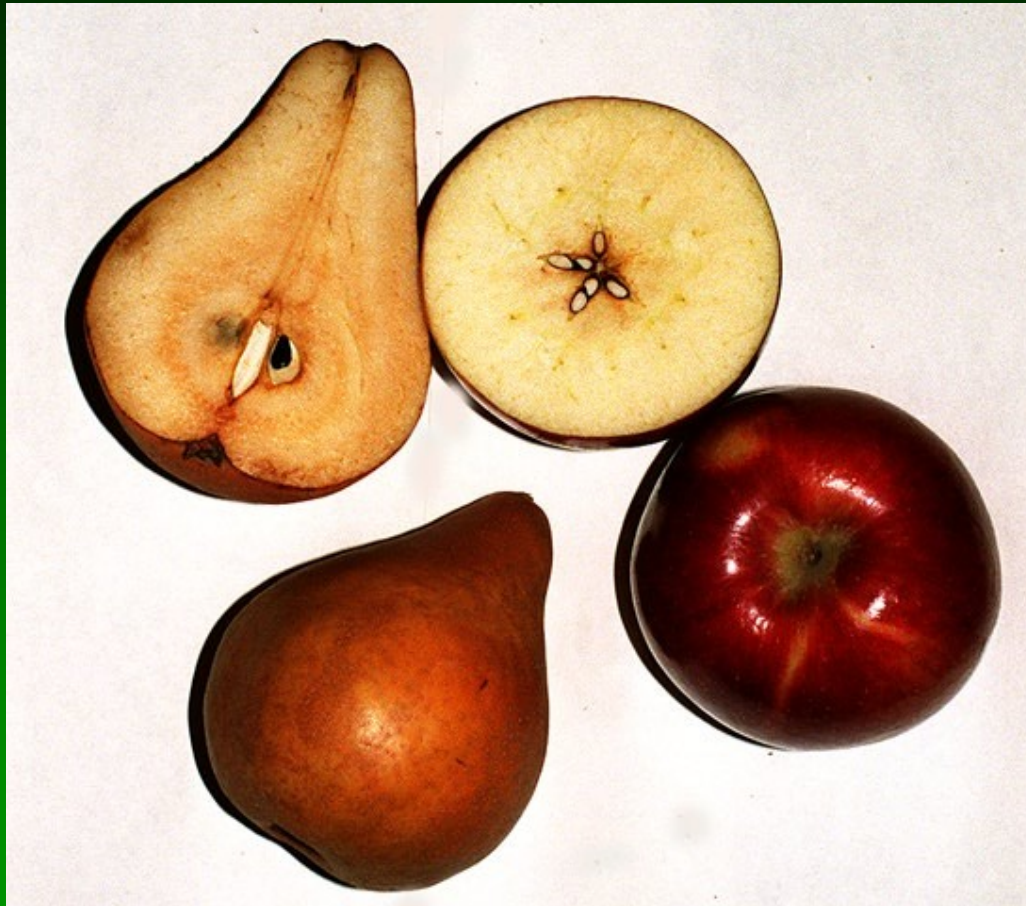

Souplodí peckoviček tvoří malina (*Rubus*, *Rosaceae*)

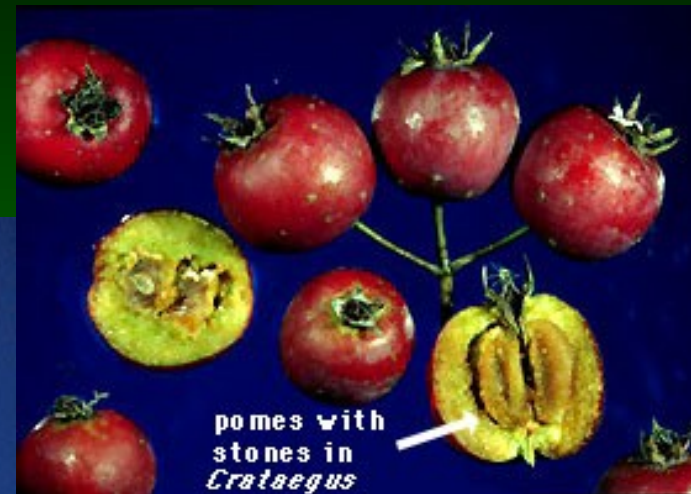
Zdužnatělá češule obalující souplodí nažek (jádřinec) dává vznik souplodí zvanému malvice

Také jeřabiny (*Sorbus*, *Rosaceae*) jsou drobnými malvicemi

Malvice má také hloh (*Crataegus*)

Strukturou a vznikem jsou malvicím blízké šípky (*Rosa*, *Rosaceae*)

Souplodím nažek na zdužnatěném květním lůžku jsou také jahody (*Fragaria*, *Rosaceae*)

Plodenství je plod vyniklý přeměnou celého květenství –
např. fík (*Ficus*, *Moraceae*)

Plodenstvími jsou také plody moruší (*Morus*, *Moraceae*)

Plodenstvím, vzniklým
přeměnou celého květenství
spolu s listy jako také
ananas (*Ananas*,
Bromeliaceae)

**Šíření semen, plodů a jiných diaspór – rozšiřování se děje
buď vlastním aktivním přičiněním rostliny = autochorie – např. u
netýkavky (*Impatiens*, *Balsaminaceae*) katapultováním semen**

Anemochorie u javoru, pampelišky, břízy a plaménku (*Clematis*), u
katránu (*Crambe*) se větrem šíří celé rostliny jako stepní běžci

Hydrochorie – kostec žlutý (*Iris pseudacorus*), kokos (*Cocos nucifera*)

Endozoochorie při níž sehrála, stejně jako u entomogamie, úlohu koevoluce.

Pomocí háčků se plody či celá květenství zachycují v srsti zvířat a šíří se - epizoochorie

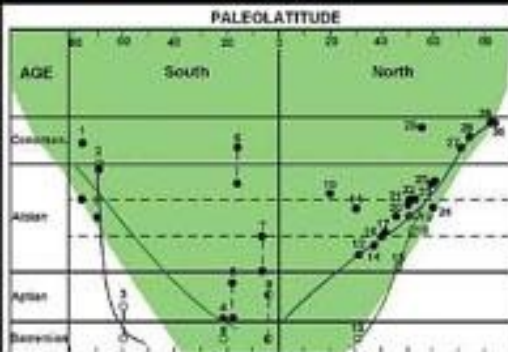

Masíčka na semenech (caruncula) či tuková tělíska na plodech (elaiosomy) jsou některých druhů adaptací na šíření mravenci – myrmekochorie

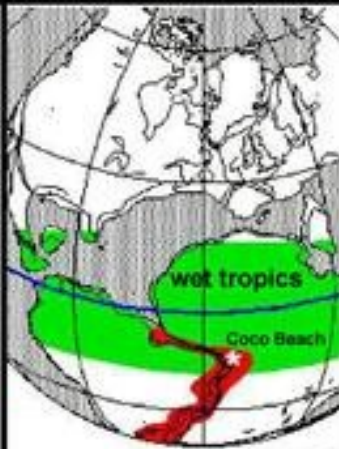

CRETACEOUS RADIATION BEGINS IN WET TROPICS

Early Cretaceous
130 mya

Wet tropics return as global climate becomes more equable; Angiosperms appear in southern **rift basins** between South America and Africa.

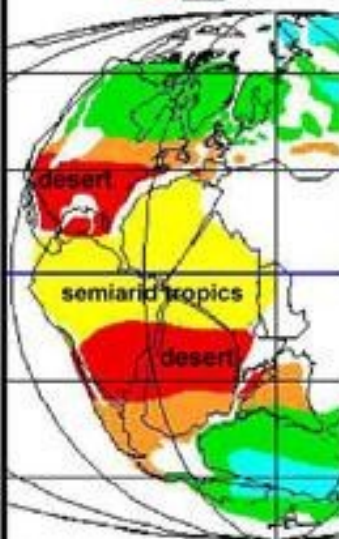
AMELIORATION OF CLIMATE IN LATE JURASSIC

JURASSIC DESERTIFICATION OF TROPICS

ANGIOSPERMS SURVIVE IN ISOLATED REFUGIA (as *Amborella* does today)

Middle Jurassic
165 mya

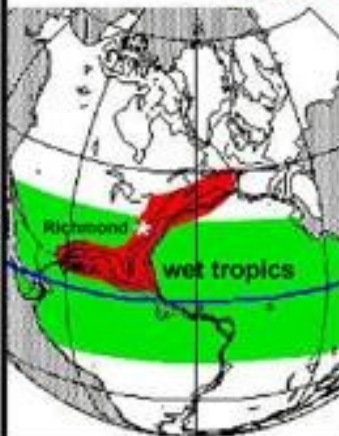
Wet tropics replaced by semiarid belt; surviving Angiosperms dispersed to higher latitudes (brown & green) - the Laurasian connection

Mass Extinction at Triassic-Jurassic boundary

Late Triassic
230 mya

Wet tropics return after global climate becomes more equable following Permo-Triassic mass extinctions; first Angiosperms appear in northern **rift basins**.

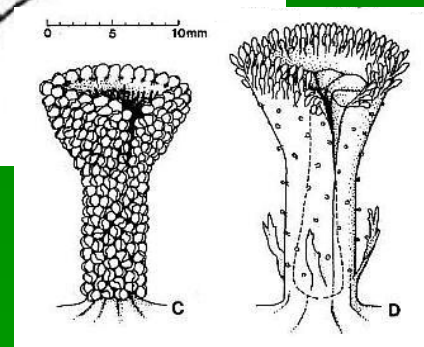
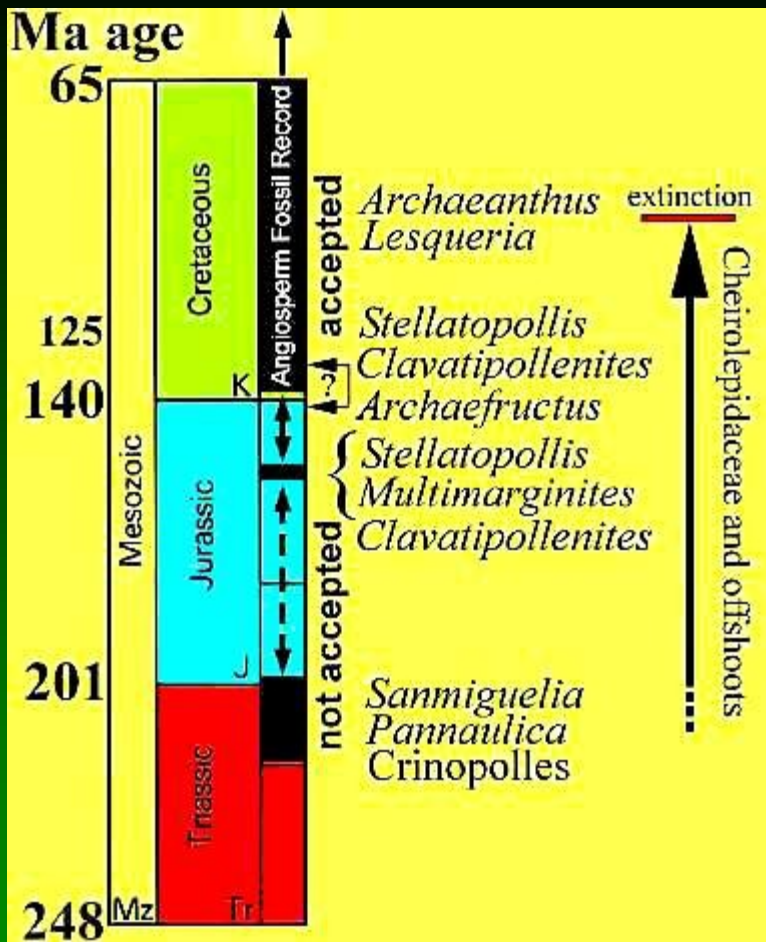
INCREASING ARIDITY IN LOW LATITUDES

INITIAL ANGIOSPERM ORIGIN IN WET TROPICS (and/or wet Boreal realm)

EARLY TRIASSIC STEM ANGIOPHYTES

1. hlavní skupiny krytosemenných (bazální, dvouděložné i jednoděložné) vznikly podle molekulárního datování již v triasu,
2. prošly úzkým hrdlem láhve jurského vymírání
3. v křídě diverzifikovalo ca 98 % dnešních čeledí

Sanmiguelia: rekonstrukce nejstarší fosílie krytosemených. Objevena 1956 ve vrstvách svrchního triasu v Coloradu u řeky San Miguel

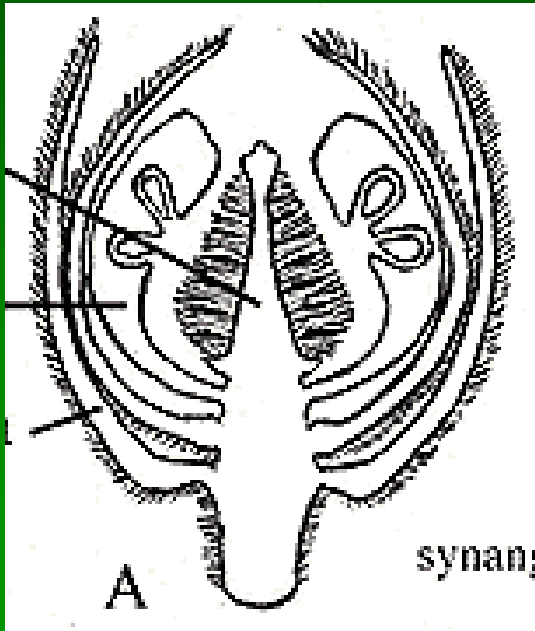
„Jednoděložné“ listy, jednopohlavné „gnetoidní“ květy s rudimenty opačného pohlaví v šiřticovitých „květenstvích“

Evoluční původ krytosemenných není zcela jasný, jejich ancestry je možno hledat mezi megafylními typy nahosemenných – *Cycadeoideopsida* nebo *Gnetophyta*

Williamsonia

Magnolia

Lilium

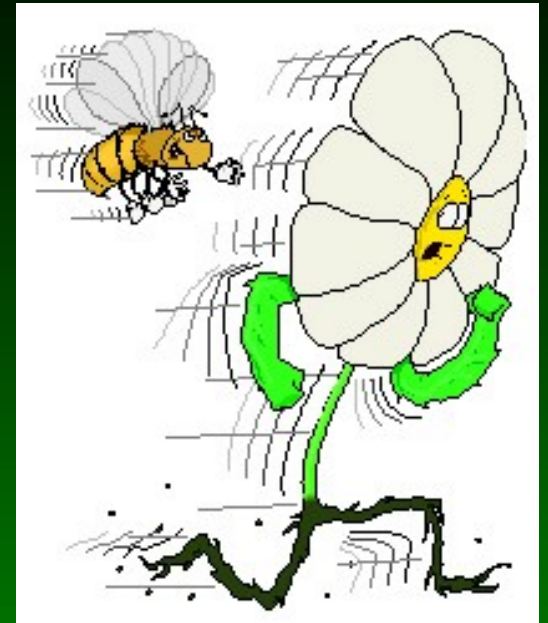

Celosvětovou křídovou expanzi krytosemenných podmínila:

- » velká rozmanitost tehdejších fyzicko-geografických podmínek
- » vysoká konkurenční schopnost v nejrůznějších biotopech (včetně vodních)
- » kratší životní cyklus než u nahosemenných skýtající možnost rychlejšího tempa evoluce v důsledku rekombinace
- » rozmanitost jejich životních forem (stromy, keře, polokeře, byliny, liány, epifyty, popř. poloparaziti, paraziti a saprofyty),
- » schopnost vytvářet složité vícevrstevné (vícepatrové) rostlinné formace a společenstva, a tedy úspěšně obsazovat a využívat i takové ekologické niky, které byly jejich rostlinným současníkům nedostupné

koevoluce krytosemenných a hmyzu
vedla k morfologické diverzifikaci hlavně
květních částí

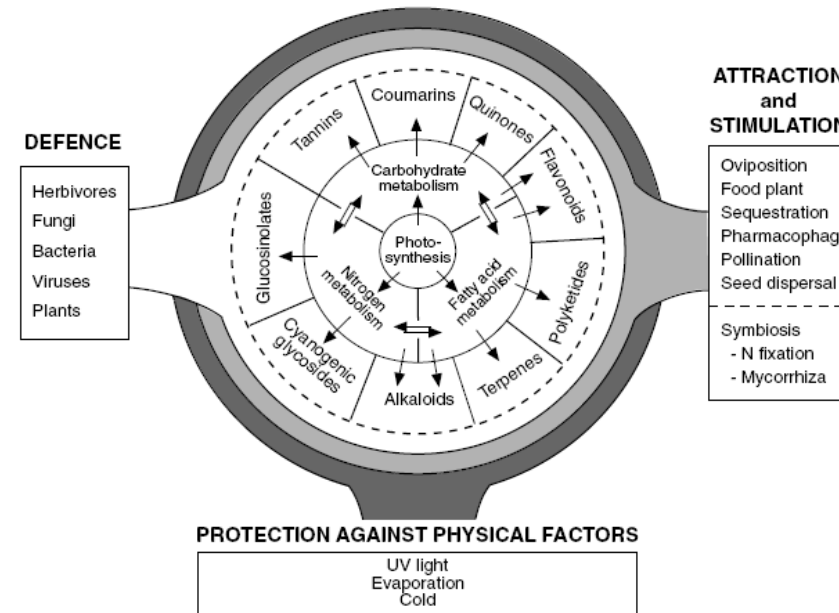

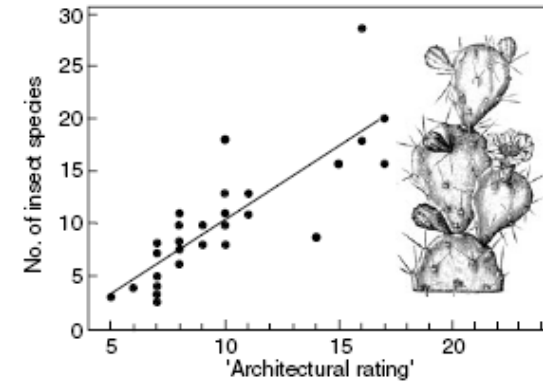
Figure 4.6 When ruptured, trichomes on the leaves of a wild potato species, *Solanum berthaultii*, release a clear liquid exudate that, upon exposure to air, turns into a sticky viscous substance that acts as a natural glue for small insects. A peach aphid (*Myzus persicae*) is immobilized due to glue lumps on its feet. (Reproduced by courtesy of H.M. Smid, Wageningen University, The Netherlands.)

Table 2.1 Numbers of herbivorous species in different insect orders (data from various sources)

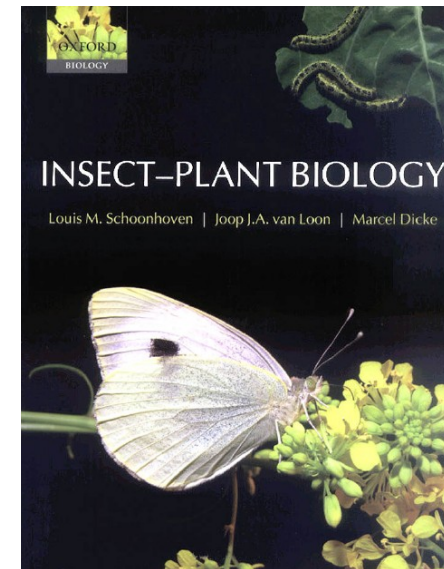
Insect order	Total no. of species	Herbivorous species	
		No.	%
Coleoptera	349 000	122 000	35
Lepidoptera	119 000	119 000	100
Diptera	119 000	35 700	30
Hymenoptera	95 000	10 500	11
Hemiptera	59 000	53 000	90
Orthoptera	20 000	19 900	100
Thysanoptera	5 000	4 500	90
Phasmida	2 000	2 000	100

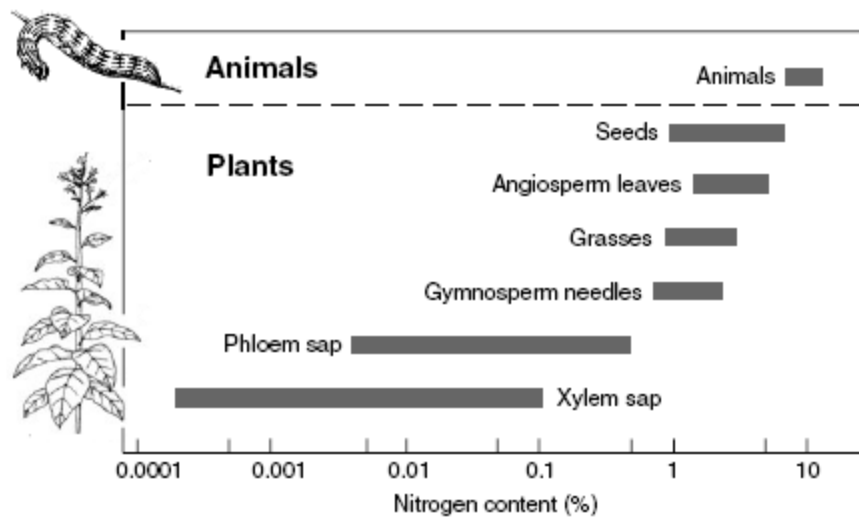

Figure 4.31 Secondary plant substances derive from primary metabolites. They show a multitude of functions and are involved in many biotic and abiotic environmental factors. (Redrawn from Hartmann, 1996.)¹²⁵

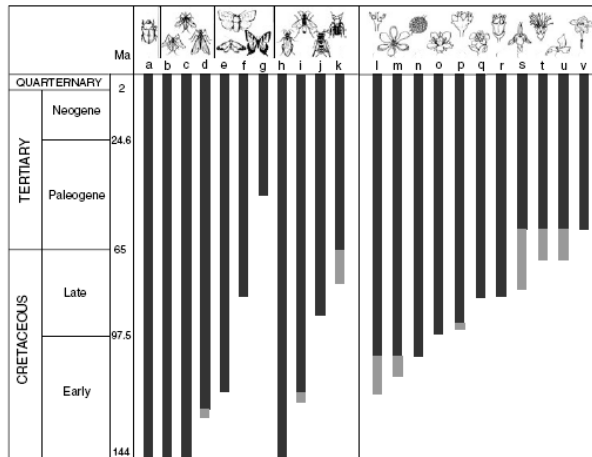

Figure 3.16 The number of herbivorous insect species associated with 28 North and South American *Opuntia* species as a function of the plants' architecture. 'Architectural rating' is the sum of the following variables scored from 1 to 4: (1) height of mature plant; (2) mean number of cladodes; (3) cladode size (cm²); (4) development of woody stem; (5) cladode complexity (quality of cladode surface, and presence and density of spines). (From Moran, 1980.)⁶⁷

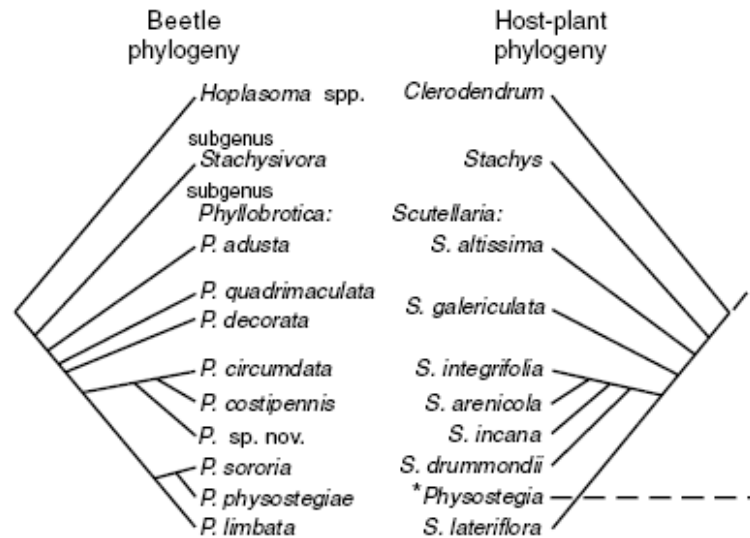

Figure 5.2 Variations in nitrogen concentration (% dry weight) of different plant parts compared with that in animals. Xylem and phloem sap concentrations are expressed as nitrogen weight/volume. (From Mattson, 1980.)¹¹²

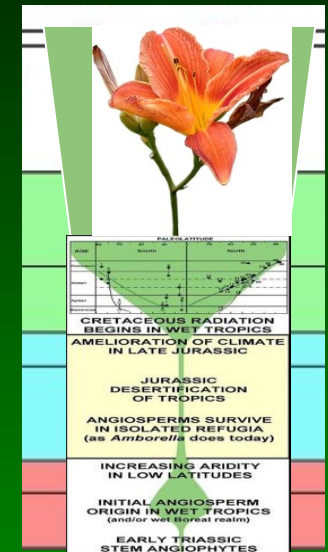
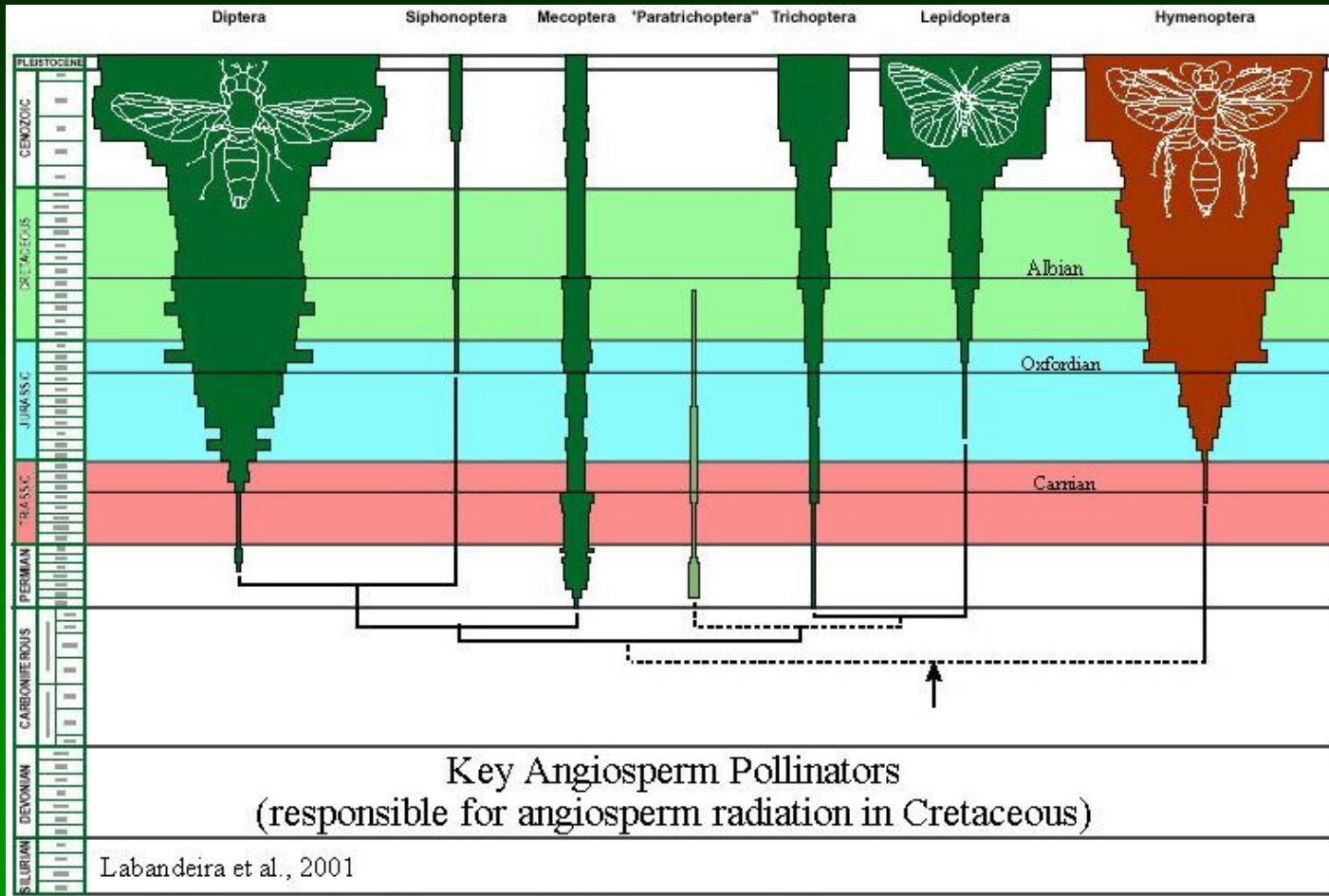
Figure 12.19 Time of appearance on a geological time-scale of selected insect taxa germane to the evolution of insect pollination (a-k) compared with the appearance of major floral types (l-v). Black bars are based on direct fossil evidence; grey bars indicate probable range, inferred rather than based on direct fossil evidence. Ma, million years before present. Insects: (a) Coleoptera; (b-d) Diptera; (e) Tipulidae; (f) Mycophthorilidae; (g) Empididae; (h-k) Lepidoptera: (e) Micropterigidae; (f) Noctuidae; (g) Papilionidae; (h-k) Hymenoptera: (h) Symphyta, (i) Sphecidae, (j) Vespidae, (k) Apidae. Plants: (l) small simple flowers with few floral parts, (m) acyclic or hemicyclic flowers with numerous parts; (n) small monochlamydeous flowers; (o) cyclic, heterochlamydeous, and actinomorphic flowers; (p) epigynous and heterochlamydeous flowers; (q) sympetalous flowers; (r) epigynous and monochlamydeous flowers; (s) zygomorphic flowers; (t) brush-type flowers; (u) papilionid flowers; (v) deep funnel-shaped flowers. (Redrawn from Crepet and Friis, 1987;¹¹ Friis and Crepet, 1987;¹¹ and Grimaldi, 1996.⁴⁴)

Figure 11.13 Cladograms of the chrysomelid genus *Phyllobrotica* (with the sister genus *Hoplasoma*) and of its host plants. Each insect taxon is placed opposite its host. Beetle species with unknown hosts and plant species that are not hosts to the *Phyllobrotica* lineage have been excluded. (From Farrell and Mitter, 1990.)⁴⁴

Diverzifikace hlavních typů opylovačů a krytosemenných v geologickém čase

Analýza evolučního významu a charakteru fylogeneticky důležitých znaků opravňuje předpokládat, že pro nejpůvodnější krytosemenné mohly být typické následující vlastnosti a znaky:

- málo vyvinuté sekundární dřevo bez trachejí
- zpeřeně žilnaté, střídavé, jednoduché listy
- oboupohlavné, jednotlivé květy
- kuželovité květní lůžko s velkým neustáleným počtem spirálně uspořádaných a vzájemně nesrostlých okvětních lístků, tyčinek a pestíků
- vně zelené, uvnitř barevné tepaly
- široké, páskovité až lupenité nitky tyčinek
- velké a ploché plodolisty bez stylodií (s přisedlou bliznou) s mnoha crassinucelátními vajíčky

Geografické rozšíření jsou rozšířeny na celém povrchu Země s výjimkou arktických a antarktických ledových pustin

